

МАТЕРІАЛИ II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«ЮРИДИЧНІ НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**
(12-13 грудня 2014 року)

Ужгород
2014

УДК 34(063)
ББК 67я43
Ю 70

Юридичні науки: проблеми та перспективи. Матеріали
Ю 70 II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород,
12-13 грудня 2014 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика»,
2014. – 124 с.
ISBN 978-617-7041-87-6

У збірнику представлені матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні науки: проблеми та перспективи». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, філософії права, конституційного та муніципального права, міжнародного публічного та приватного права, екологічного, земельного та приватного права, цивільного, господарського права та процесу, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, а також питання кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34(063)
ББК 67я43

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Слюсарчук Х.Т. «ІНДИВІДУАЛЬНЕ БЛАГО/ЗАГАЛЬНЕ БЛАГО» ЯК БІНАРНИЙ КОНЦЕПТ ЛІБЕРАЛІЗМУ ТА КОМУНІТАРИЗМУ	6
Шейна А.М. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРИНЦИПУ ДЕМОКРАТИЗМУ У ПРАВІ	10

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Іващенко В.А. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ В УКРАЇНІ ШЛЮБІВ З ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ	15
Павловська А.Р., Снігур М.А. ПРОБЛЕМИ НАБУТТЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ В УКРАЇНІ	19
Repytskyi T.V. CYBER WARFARE AND INTERNATATIONAL HUMANITARIAN LAW	22
Слижук Д.В. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДЕФІНІЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	26
Ушаков А.В. ЭКОЛОГИЯ ОТКРЫТОГО МОРЯ КАК ФАКТОР, ПРЕПЯТСТВУЮЩИЙ РАЗВИТИЮ ЕГО МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСА, КАК ОБЪЕКТА ОБЩЕГО НАСЛЕДИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА	30

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Здинок М.А. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ	34
Красюк К.О. КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	38

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Жуков М.С. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ НЕДІЙСНИМИ ТА НЕУКЛАДЕНИМИ	43
Преор Є.В. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	48

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Арабчук А.І. ЩОДО ПОРЯДКУ ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я	53
Головачова К.В. ДОТРИМАННЯ ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ЯК УМОВА ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	55

Кардашевська Г.М. ПІДСТАВИ ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД РОБОТИ: АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	60
Кисличенко І.В. МОРАЛЬНА ШКОДА В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ	64
Клишевич А.В., Бахновська І.П. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ ЗДІЙСНЕНІ ТРУДОВИХ ФУНКЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ	67
Корж Ю.С. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ	72
Міщай В.В. МЕДІАЦІЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	76
Петракії В.В. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ	80
Фролкіна В.С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СТРАЙК: ДОСЯГНЕННЯ І НЕДОЛІКИ	83
Чальцев Д.В. ДО ПИТАННЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ НОРМАЛЬНОГО ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОГО РИЗИКУ	86

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Борисова А.М. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	89
Гладка В.В. ЕКСПЕРТ ЯК УЧАСНИК ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВВОДИТЬ В ОМАНУ	93
Левчун А.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИФРОВОГО ПІДПISУ	98
Сокурєнко В.В. ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ	102

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Маслюк Ю.В. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ	107
--	-----

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Березанська О.О.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДО РОБОТИ

З КОМП'ЮТЕРНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ 112

Караченцева Є.В.

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА,

МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ

ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ 116

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Слюсарчук Х.Т.

здобувач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

«ІНДИВІДУАЛЬНЕ БЛАГО/ЗАГАЛЬНЕ БЛАГО» ЯК БІНАРНІЙ КОНЦЕПТ ЛІБЕРАЛІЗМУ ТА КОМУНІТАРИЗМУ

Поняття «благо» належить до фундаментальних ідей і принципів усієї європейської правової, філософської, соціальної і політичної культури. До нього звертались мислителі всіх епох – починаючи від античності і до сьогоднішніх днів. Будучи однією з основних категорій аксіології, філософії, етики, економічної теорії, «благо» має надзвичайно широкий спектр застосування – в філософських працях воно розглядається як «найвища цінність», «смысл» і «щастя» людського життя; як «суспільні блага» і «матеріальні блага» розглядається у наукових дослідженнях, що стосуються соціальної, економічної та політичної сфер життя суспільства. Як «вище благо» отримує особливу інтерпретацію у релігійних доктринах і, нарешті, як «загальне» чи «індивідуальне» благо воно розрізає філософію права на дві площини – лібералізм та комунітаризм [1, с. 46].

З одного боку концепт блага притаманний обом філософсько-правовим течіям, але з іншого, в силу того, що лібералізм тяжіє до індивідуалізму, його метою є створення усіх умов для того, щоб індивід зміг досягнути своє, індивідуальне благо. Натомість комунітаризм – це філософсько-правова течія, що побудована на засадах колективізму, тому не дивно, що їхня мета – це досягнення загального блага.

Лібералізм розставляючи акценти на індивідуумі своєю метою вбачає задоволення його інтересів, все інше – це лише рамки, в яких індивіди повинні діяти для того щоб не порушувати інтереси інших. У комунітаризмі – інший підхід. Оскільки прагнення до комуні – це природне начало кожного індивіда, то вважається, що індивід буде щасливим і зреалізованим лише з досягненням суспільного блага,

коли кожен член суспільства своє індивідуальне благо вбачає в досягненні загального.

Отже, лібералізм прагне створити таке суспільство, в якому індивіду буде забезпечено розвиток і благополуччя, а кожна людина отримає шанс сповна реалізувати свої здібності, прагнучи до «блага» в тому сенсі, в якому він (або вона) це благо розуміє. Іноді в цьому зв'язку говорять, що лібералізм етично нейтральний: він лише створює правила, за якими індивіду надається приймати свої власні рішення морального характеру [6, с. 54].

Натомість для комунітаризму як філософсько-правової течії, базовою константою є так зване загальне благо. Загалом можна сказати, що загальне благо – це основа, зміст і парадигма правового типу організації соціально-політичної спільноти людей як вільних і рівноправних суб'єктів, узгоджений на інтересах спільноти та її членів, цілого і частини, приватного та публічного, індивідів і влади сумісний зі свободами і правами людей, з визнанням гідності та цінності людської особистості [5, с. 73].

Звідси, пропонуємо відмінності між ідеальним і загальним благом за лібералізмом та комунітаризмом як філософсько-правових течій:

1) за комунітаризмом, людина – частина комуни, за лібералізмом – самостійний індивід;

2) за комунітаризмом, благо спільноти – це благо держави, за лібералізмом – благо держави – це сукупність всіх індивідуальних благ;

3) за комунітаризмом, благополуччя людини залежить від вирішення питань цілого частиною якою вона є, за лібералізмом – благополуччя індивіда залежить від її свобідної волі та свободи, що надана державою;

4) за комунітаризмом, призначення людини – піклуватися про загальне благо, а за лібералізмом – самоідентифікація людини, її самоврядування;

5) у комунітаризмі встановлено пріоритет загального блага перед індивідуальним, у лібералізмі – пріоритет блага індивіда перед благом суспільним;

б) комунітаризм пропагує обов'язок людини узгоджувати свої інтереси з інтересами суспільства, схвалює допомогу іншим та ґрунтується на соціальних зв'язках, натомість, лібералізм встановлює обов'язок невтручання держави в життя інших;

7) за комунітаризмом, загальне благо досягається шляхом встановлення державою пріоритетних цілей, що є спільною волею для всієї комуни, за лібералізмом – загальне благо досягається шляхом домовленості між індивідами;

8) комунітаризм вважає, що від вирішення питань цілого залежить благополуччя окремої людини, а лібералізм стверджує, що немає блага – якщо воно не служить особистості;

9) для комунітаризму, справедливість полягає у пріоритеті загального блага над свободою індивіда, індивідуальними правами та правом взагалі, для лібералізму – справедливість – це недопущення до відмови індивіда від недоторканості заради загального блага.

Однак, здорове суспільство не віддає перевагу суспільному благу перед індивідуальним чи навпаки; воно підтримує соціетарні формації, які забезпечують всебічну збалансованість цих амбіполярних соціальних цінностей. Така структура, своєю чергою, вимагає: 1) виявлення у цих філософсько-правових течіях основних цінностей та сприяти їх розвитку; 2) опори насамперед на освіту, керівництво, віру, переконання і моральний діалог, а не закон як засіб забезпечення цінностей; 3) відсутність всепроникаючої ідеології чи якоїсь релігії, яка б залишала мало місця для незалежної особистості [2, с. 15].

На думку А. Макінтайра, наслідки перемоги однієї із сторін (лібералізму чи комунітаризму) часто мають «величезне значення, але обидва способи життя протягом тривалого часу є нетерпимими» [4, с. 51]. Ні індивідуалізм, який пропагує ідею правової рівності, ні комунітаризм, що базується на уявленнях про суспільне благо, не можуть претендувати на роль універсальної теорії, оскільки установки на захист чийось прав або, навпаки, загальної користі не можуть стати основою для суспільної згоди та є однаково раціонально неефективні [3, с. 273].

Таким чином, концепт «індивідуальне благо/загальне благо» є одним із найголовніших у розгляді дихотомії лібералізму та комунітаризму. Падіння авторитету ліберальної доктрини в суспільстві призвело до появи комунітаризму, як теоретичної течії, представники якої виступили з критикою ліберальних теорій. Втрата авторитету була пов'язана з новою потребою суспільства, яка має полягати у компромісі – не ущемляючи особистісну і групову автономію, поєднувати її з соціальним обов'язком і загальним благом.

В обох філософсько-правових течіях, є те цінне, що слід використати при побудові нового, якісного суспільства. Так, комунітаризм пропагуючи загальне благо вчить суспільство бути солідарними та в питання державних цілей використовувати добровільне співробітництво. Подібно до того, як крайній лібералізм, заснований на свавіллі та егоїзмі у досягненні індивідуального блага, не ліквідує принцип визнання права особистості на свободу і автономію, так і комунітаризм не може дискредитувати факт існування спільних інтересів та єдиних цілей соціальної нації, групи, класу.

Лібералізм та комунітаризм, перебуваючи в одному соціальному просторі, повинні не лише гармонійно співіснувати та виступати як критерії оцінки суспільної системи, а також збалансовувати прояви один одного. Пошук балансу між індивідуалізмом та комунітаризмом повинен привести суспільство до змін правової, державної системи та виведення кожного окремого індивіда на більш високий рівень культури.

Список використаних джерел:

1. Бондар Т. «Благо» як категорія утопічної свідомості: соціально-філософський аспект / Т. Бондар // Філософські обрії. – 2008. – № 19 – С. 45-57.
2. Гук О. І. Ліберальна етика та етика комунітаризму як підґрунтя європейської культури демократичного врядування / О. І. Гук // Ефективність державного управління, 2012. – Вип. 30. – С. 13-21.
3. Корх О. М. Проблема індивідуалізму (історико-філософський аналіз): дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.05 Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2002. – 397 с.
4. Макінтайр А. После добродетели: Исследования теории морали: Пер. с англ. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 384 с.
5. Нерсесян В. С. Філософія права. Підручник для вузів / В. С. Нерсесян. – М.: Видавнича група ИНФРА • М – НОРМА, 1997. – 652 с.
6. Хейвуд Эндрю. Политология: Учебник для студентов вузов / Пер. с англ. под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Вельского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 544 с.

Шейна А.М.

здобувач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ДЕМОКРАТІЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРИНЦИПУ ДЕМОКРАТИЗМУ У ПРАВІ

На сучасному етапі розвитку суспільства, демократія претендує бути домінуючою формою державного правління у більшості країн світу. Її переваги полягають не лише в тому, що вона забезпечує народовладдя, дотримання прав і свобод громадян, захист і збереження людської гідності, проголошення загальносоціальних цінностей (свобода, справедливість, рівність), але й сприяє ефективному розвитку самого суспільства. Оскільки реалізація цих відносин на практиці не можлива без їх відповідного правового регулювання, то актуальним постає питання впливу демократії на функціонування права.

Демократія має давню історію, демократичні форми організації суспільства сягають додержавного минулого родового ладу. Деякі вчені переконані, що одним з вагомих чинників антропогенезу, виникнення всього людського є демократія, оскільки вона дала поштовх розвитку рівноправного спілкування людей, власної гідності, вільного мислення, самосвідомості, індивідуальної відповідальності.

У західній юридичній науці виникнення демократії асоціюється з містами-державами (полісами) Древньої Греції. Це була система прямого правління, за якої народ, а саме, сукупність вільних громадян, був ніби своєрідним законодавцем, а система представництва була відсутня [3]. У давніх демократичних містах-полісах кожен громадянин мав право брати участь у прийнятті рішень, які мали відношення до його життєдіяльності. Протягом свого життя кожен громадянин хоча б раз мав можливість отримати виборну посаду з числа тих, що існували в місті-державі [7, с. 22]. Така можливість існувала, оскільки жереб був основним способом вибору на посади, і всі громадяни, які володіли виборчими правами, мали рівні шанси бути обраними.

Пряма демократія Античності передбачала, що всі важливі рішення приймав народ (народні збори). Для того щоб пряма демократія могла функціонувати, а народні збори виконувати роль найвищого органу влади, необхідним було чітке визначення і

неухильне дотримання основоположних принципів. Головним для греків було те, що вони (як вважали самі) жили в умовах свободи і рівності. Формами прояву свободи в умовах демократичної держави були два основні принципи: «ісономія» (принцип політичної рівності громадян, можливість кожного використовувати свої політичні права) та «ісегорія» (рівність мови, рівне право на свободу слова, висловлення своєї думки) [6, с. 50]. Всі громадяни, незалежно від майнового стану, володіли однаковими політичними правами.

В період Античності виникла й інша форма демократії – представницька. Так, Стародавній Рим сформувався шляхом насильницького повалення царської влади. Царська влада перетворилась у владу від імені народу, яку здійснює оптиматія (аристократія). Отже, після повалення останнього царя влада перейшла до найкращих (оптиматів чи патриціїв), що повинні були піклуватися про громадян, які не мали відповідних чеснот. Рання Римська республіка являє собою першу представницьку демократію, де влада здійснювалася від імені народу його найкращими представниками (оптиматами). Пізніше відбулося зрівняння в правах патриціїв та плебеїв (існував майновий, родовий, правовий ценз) щодо набуття громадянами політичних прав (обрання на посади в магістраті чи набуття статусу сенатора чи консула) [5, с. 196].

У Середньовіччі демократія розвивалась у формі народних зборів феодального і феодально-теократичного типу. Під впливом християнства утвердилися ідеї про те, що завдання монарха і влади служити своєму народу, вони не вправі порушувати закони, які, в свою чергу, випливають із Божественних заповідей, моралі, традицій і природних прав людини.

Сучасні демократичні системи беруть свій початок від форм правління, що виникли наприкінці XVIII–XIX століть під прямим і різнобічним впливом лібералізму. У XVIII столітті французькі філософи більш детально розглядали участь народу в управлінні державними справами. Ш. Монтеск'є вважав, що народ має право видавати закони держави. На його думку, народ повинен самостійно робити все те, що він узмозі робити добре, а іншу частину своєї влади – повинен передати уповноваженим [1, с. 28]. Тобто, у даному випадку простежується певний відхід від представницької демократії і перевага надається безпосередній. Також філософ наполягав на тому, що народ не може приймати важливих для держави рішень, а представники народу є більш компетентними.

Ж.-Ж. Руссо в свою чергу вважав, що демократія можлива лише у вигляді прямого народовладдя, що об'єднує законодавчу і виконавчу сфери. На думку філософа, закони є проявом «загальної волі». Отже, народ повинен бути творцем законів, яких він сам дотримується. Загальна воля для того, щоб справді бути загальною, повинна виникати зі «всіх» і вже тоді стосуватися «всіх». Тому обранці народу не можуть його представляти, вони є тільки його довіреними особами і не можуть нічого вирішувати остаточно. І коли народ законним шляхом об'єднався і склав «самодержавну сукупність громадян», припиняється будь-яка правомочна діяльність уряду, оскільки, де присутній той, що сам себе представляє, представників вже не існує [8]. Таким чином, Ж.-Ж. Руссо розробив концепцію народного суверенітету.

Формування основ сучасної демократії відбувалося в Новий час у контексті еволюції ідей свободи особистості, громадянського суспільства, народного суверенітету, національної держави тощо, коли феодальні хартії і вольності змінюють законодавчі механізми обмеження одноосібної влади монарха. Основоположне значення для формування й утвердження сучасної демократії має проголошена ідея про вроджені, невідчужувані права кожної людини на життя, свободу, гідність, недоторканність і безпеку, опір пригніченню тощо [4, с. 7]. Крім того, у сучасній демократії (на відміну від античної) політичні права доповнюються соціальними правами, які передбачають надання всім членам суспільства визначеного законодавством мінімуму соціальних благ.

Водночас, не буде перебільшенням стверджувати, що сучасна зарубіжна концепція демократії дедалі більше рухається у напрямі розроблення такої правової моделі, яка б дозволила максимально наблизити поняття демократії до притаманних праву універсальних цінностей. В цьому плані право і правова система осмислюються вже не як засоби чи інструменти, що забезпечують появу і функціонування властивих для демократичної держави інститутів, а як невід'ємні складові і водночас умови розвитку демократії. При цьому і сама демократія характеризується не тільки як один з існуючих політичних режимів поряд з іншими, але й як суспільно-політичне середовище, в якому відбуваються органічний розвиток і функціонування права; як необхідний контекст, в якому право реалізується як вища цінність, що детермінує життя і діяльність усіх без винятку учасників правових відносин [2, с. 8-9]. Отже, демократія створює умови для реалізації народовладдя,

функціонування права, проголошення його найвищою соціальною цінністю у вигляді індивідуальних прав та свобод людини, плюралізму в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Відтак, функціонування принципу демократизму як способу досягнення поставлених цілей можливе в умовах демократії. Принцип демократизму безпосередньо пов'язаний із народовладдям, коли вищим джерелом влади є народ, який здійснює її через органи державної влади та органи місцевого самоврядування з метою охорони прав і законних інтересів громадян (зміст демократії). При цьому держава з одного боку повинна створити умови для участі населення в управлінні справами держави, а з іншого закріпити в юридичних нормах правовий статус людини, захистити її права і свободи. А це в свою чергу формує зміст принципу демократизму.

Сьогодні демократія є своєрідним середовищем в якому право реалізується як найвища цінність у вигляді природних невідчужуваних прав людини. Її ідеї стають основоположними у побудові правової держави та громадянського суспільства, гарантуванні та реальному забезпеченні прав і свобод людини. Демократія потребує запровадження ефективного механізму взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства, обмеження державної влади правами та свободами людини тощо. Це є завданням принципу демократизму, який виявляється в обов'язковій легітимації державної влади, тобто приведенні її змісту відповідно до суспільних ідеалів, цінностей, ідей. Він передбачає участь громадян у забезпеченні широти, непохитності та гарантованості прав і свобод людини, відшукуванні найбільш оптимальних шляхів вирішення конфліктів між державою і суспільством.

Список використаних джерел:

1. Астапова Т.О. Історичний розвиток форм народовладдя / Т.О. Астапова // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 4(35). – С. 28-34.
2. Демократія та право: проблеми взаємовпливу і взаємозалежності: Матеріали міжнар. наук. конф. (26 жовт. 2007 р., м. Київ) ; За ред. акад. АПрН України О.В. Скрипнюка. – Х.: Право, 2008. – 296 с.
3. Історія розвитку демократії та становлення демократії сучасної держави. – Режим доступу : <http://book.li.org.ua/ua/map/r14/141/>
4. Кальниш Ю.Г. Пряма демократія в Україні: історичні традиції та перспективи розвитку / Ю.Г. Кальниш // Стратегічні пріоритети, № 4(9), 2008. – С. 5–15.

5. Костюк О.В. Перспективи демократії в контексті сучасних світових соціально-політичних процесів / О.В. Костюк // Науковий вісник НУБіП України. – 2010. – № 150. – С. 194–202.

6. Маринович Л.П. Античная и современная демократия : новые подходы к сопоставлению: учебное пособие / Л.П. Маринович. – М.: КДУ, 2007. – 212 с.

7. Основи демократії. Навчальний посібник / За заг. ред. А. Колодій. – К., 2004. – 684 с.

8. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре, или принципы политического права / Ж.-Ж. Руссо // Трактаты. – М., 1969. – 200 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Іващенко В.А.

студентка,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ В УКРАЇНІ ШЛЮБІВ З ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ

Розвиток міжнародних відносин і, як наслідок цього, збільшення числа випадків постійного або тимчасового перебування громадян однієї держави на території іншої неминує породжує виникнення приватних правовідносин які виходять за межі однієї держави. Серед цих правовідносин безсумнівний інтерес представляє сфера сімейно-шлюбних відносин і пов'язані з нею питання легалізації документів для їх визнання на території іноземної держави, оскільки правова регламентація питань, що виникають у сімейному праві в разі участі у відповідних правовідносинах іноземця, належить до спільного регулювання сімейного та міжнародного приватного права. Законодавством окремих країн можуть передбачатись найрізноманітніші умови та перешкоди до укладення шлюбу, з якими пов'язане право на укладення шлюбу.

Основні аспекти колізійного регулювання шлюбно-сімейних відносин були досліджені такими вченими: Л.П. Ануфрієва, А.С. Довгерт, О.М. Жильцов, В.П. Звєков, В.І. Кисіль, С.Б. Крилов, Л.А. Лунц, О.І. Муранов, З.В. Ромовська, І.В. Жилінкова.

Мета статті розкрити особливості укладення шлюбів з іноземними громадянами в Україні, оскільки реєстрація шлюбу з іноземцями має особливості і правового регулювання у зв'язку з необхідністю перевірки законності перебування цих осіб на території України, підтвердження їх сімейного стану та врахування умов дійсності поданих ними документів.

Правові акти сімейного права різних держав характеризуються значними відмінностями у матеріально-правовому та процесуальному врегулюванні сімейних відносин. Це дає підстави

кожному із правопорядків претендувати на врегулювання одних і тих самих відносин, якщо вони ускладнені іноземним елементом.

Положення сімейного законодавства України дозволяють визначити шлюб як добровільний сімейний союз жінки та чоловіка, укладений з дотриманням встановленого законом порядку, який породжує між подружжям взаємні особисті та майнові права і обов'язки [1].

У разі укладення на території України шлюбу між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства, форма та порядок його укладення повинні визначатися правом України. Сімейні відносини за участю іноземців регулюються Конституцією України, Сімейним кодексом України, Законами України «Про міжнародне приватне право», «Про правовий статус іноземців», «Про біженців», «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання», міжнародними договорами України в інших законодавчих актах.

Якщо громадянин України, який постійно проживає за кордоном, або особа без громадянства, яка постійно проживає в Україні, або ж іноземний громадянин вирішили укласти шлюб на території України, то вони повинні подати спільну заяву в письмовій формі про реєстрацію шлюбу в будь-який орган державної реєстрації актів цивільного стану за їх вибору [3]. Одночасно з подачею спільної заяви про реєстрацію шлюбу необхідно пред'явити для посвідчення своєї особистості паспорт або паспортний документ, і:

- заява про підтвердження сімейного стану. Справжність підпису на такій заяві повинна бути засвідчена нотаріусом або дипломатичним представництвом або консульською установою України, в якому ці особи повідомляють про себе, що вони ніколи не перебували у шлюбі, або про те, що вони раніше знаходилися у шлюбі, але зараз їх шлюб припинено;

- документ, що підтверджує припинення попереднього шлюбу у випадку, якщо особа перебувала у шлюбі раніше;

- дозвіл на одруження до досягнення шлюбного віку в разі, якщо особи, що вступають у шлюб, є неповнолітніми.

Одночасно слід відзначити те, що укладення шлюбу з іноземними громадянами та особами без громадянства має певні особливості правового регулювання у зв'язку з необхідністю перевірки законності перебування зазначених осіб на території

України, підтвердження їх сімейного стану, а також перевірки умов автентичності поданих ними документів для реєстрація шлюбу. По-перше необхідно враховувати вимоги Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [4] щодо умов законного перебування на території України іноземних громадян та осіб без громадянства. Згідно ст. 5 цього Закону законними підставами перебування на території України для іноземців та осіб без громадянства є реєстрація на території України паспортного документа або наявність посвідки на постійне або тимчасове проживання в Україні, або документів, що засвідчують отримання статусу біженця чи притулку в Україні.

Тому, враховуючи ці вимоги законодавства, іноземці та особи без громадянства для державної реєстрації шлюбу в Україні повинні пред'явити паспортний документ з відміткою уповноваженого органу внутрішніх справ України про реєстрації законності їх перебування на території України.

Крім того, іноземний громадянин, який не досяг шлюбного віку, встановленого ст. 22 Сімейного кодексу України (для жінки і чоловіка – вісімнадцять років), не може зареєструвати шлюб в органі РАГСу України, якщо навіть за законом країни, громадянином якої він є, укладення шлюбу допускається в більш ранньому віці. Однак, при наявності рішення суду, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам, може бути надано право на реєстрацію шлюбу особі, яка досягла 16 років. Також необхідно враховувати положення ст. 25 Сімейного кодексу, згідно з якими жінка і чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі і мають право на повторний шлюб лише після припинення попереднього шлюбу. Іноземець вправі вимагати реєстрації шлюбу у разі наявності передбачених статтями 24-26 Сімейного кодексу перешкод, наприклад, за наявності іншого нерозірваного шлюбу, незважаючи на те, що законом країни його громадянства, допускається, наприклад, полігамний шлюб. Тому, іноземці та особи без громадянства, які раніше знаходилися в шлюбі, для реєстрації шлюбу, крім паспортного документа, повинні пред'явити документи, що підтверджують припинення попереднього шлюбу або визнання шлюбу недійсним (свідоцтво про розірвання шлюбу, набрали законної сили рішення суду про розірвання шлюбу або ж про визнання шлюбу недійсним, свідоцтво про смерть одного з подружжя, висновок відділу державної реєстрації актів цивільного стану про анулювання актового запису про шлюб, який є недійсним

або інші документи про підтвердження припинення попереднього шлюбу, передбачені законодавством іноземної держави). Поряд з цими документами Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні [4] передбачено, що якщо в паспортних документах іноземців, осіб без громадянства, які проживають в іноземному державі, відсутні відомості про сімейний стан, вони повинні одночасно подати документ про те, що вони не перебувають у шлюбі, зокрема, заяву. Справжність підпису на такій заяві має бути засвідчена компетентним органом країни, громадянином якої він є, або країни постійного проживання, або дипломатичним представництвом чи консульською установою України [2].

З огляду на те, що особа без громадянства може постійно проживати на території України, в цьому випадку підтвердженням його сімейного стану можуть бути також відомості територіального органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади України з питань імміграції, отримані на підставі документів, що подаються особою разом із заявою для надання дозволу на імміграцію.

Важливо звернути увагу на те, що згідно українського законодавства документ про сімейний стан вважається дійсним протягом шести місяців з дня його видачі або засвідчення. Однак законодавець дозволяє встановлювати інший термін дії документа, про що обов'язково має бути зазначено в тексті такого документа. У зв'язку з тим, що законодавство ряду держав визнає дійсними шлюби громадян цих держав з іноземними громадянами тільки тоді, коли особи, які реєструють шлюб, отримали на це дозвіл компетентного органу даної держави, орган загсу при прийомі заяви повинен з'ясувати, Чи потрібно отримання такого дозволу від компетентного органу держави, громадянином якого є іноземець (ст. 55 Закону України «Про міжнародне приватне право»). Про факти реєстрації шлюбу органи реєстрації актів громадянського стану України повинні повідомити відповідні компетентні органи іноземних держав, з якими Україна уклала договори про правову допомогу та правові відносини у цивільних і сімейних справах, про здійсненні державної реєстрації актів цивільного стану громадян таких держав, якщо положеннями міжнародних договорів передбачено надання зазначених відомостей.

Таким чином, на підставі викладеного, можна констатувати, що питання укладення шлюбів з іноземними громадянами в Україні є актуальними як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Важливу роль у правозастосовчій практиці шлюбно-сімейні законодавства відіграють багатосторонні міжнародні інструменти, які регулюють питання у сфері шлюбно-сімейних відносин, які були розроблені рядом міжнародних організацій. Згідно з низкою нормативних актів Україна взяла на себе зобов'язання реформувати своє законодавство відповідно до стандартів держав ЄС. У рамках офіційної політики «Європейського вибору», Україна має поступово привести національне законодавство у відповідність до законодавства ЄС. Це зобов'язує українського законодавця до проведення адаптації сімейного законодавства, застосування до нього нових стандартів.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. – [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. – [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
3. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року № 52/5. [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2000. – № 42. – Ст. 1803. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>
4. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 232. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

Павловська А.Р., Снігур М.А.

студенти,

Науковий керівник: Білоус І.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ПРОБЛЕМИ НАБУТТЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ В УКРАЇНІ

Однією з глобальних світових проблем, безпосередньо пов'язаною з міжнародною міграцією, є біженство. В результаті військових та міжетнічних конфліктів, політичних репресій,

стихійних лих та інших факторів кількість біженців постійно зростає. За офіційними даними Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), кількість людей, що бажають отримати статус біженця в розвинутих країнах, в 2014 р. зросла на 10% в порівнянні з 2013 р.

В загальному розумінні під поняттям «біженець» розуміється не тільки особа, яка отримала офіційний статус біженця, але і та, яка шукає притулку в результаті вимушеного переселення на інше місце.

На міжнародному рівні правовий статус біженців закріплений в Конвенції ООН 1951 р. В 1967 р. Конвенція про статус біженців була розширена Протоколом та ратифікована в подальшому більш як 145 країнами світу. Приєднавшись до Конвенції, країни запозичили визначення поняття «біженець» у своє законодавство.

Представники сучасної науки міжнародного права наполягають на чіткому окресленні поняття міжнародно-правового статусу тих осіб, кого визнають біженцями. Розрізняють міжнародно-правовий статус біженця як систему визнаних і закріплених нормами міжнародного права та практикою держав прав і обов'язків осіб, котрі розглядаються як біженці, а також правовий режим біженця, як конкретну форму реалізації вже визначеного міжнародного статусу біженця на території держави, яка його приймає [1].

Проблеми набуття статусу біженця розглядалися в працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: М. Вейнера, П. Гітелсона, І. Девіда, О'Нейл Річарда, С. Спенсера, Е. Цакірі, О.В. Кузьменко, О.А. Малиновської, В.О. Новіка, Ю.І. Римаренка, Ю.М. Тодики, Ю.С. Шемшученка, М.О. Шульги, С. Б. Чеховича та ін.

У січні 2002 р. відбулося приєднання України до Конвенції про статус біженців, що зумовило прийняття Верховною Радою України в червні 2001 р. нової редакції Закону України «Про біженців». У цьому акті закріплюється таке нормативне визначення поняття «біженець»: це особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами

країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [2].

Оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем, проводиться на підставі заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Така заява особисто подається іноземцем чи особою без громадянства або її законним представником до відповідного територіального органу міграційної служби за місцем тимчасового перебування заявника.

Відповідний територіальний орган міграційної служби:

- реєструє заяву та подані документи про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;

- ознайомлює заявника або його законного представника під їх власний підпис з порядком прийняття рішення за їх заявами, правами та обов'язками особи, стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;

- проводить дактилоскопію особи, яка подала заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;

- у разі потреби направляє особу на обстеження для встановлення віку у порядку, встановленому законодавством України;

- заповнює реєстраційний листок на особу, яка звернулася із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та членів її сім'ї, які не досягли вісімнадцятирічного віку;

- заповнює інші необхідні документи;

- оформлює особову справу;

- роз'яснює порядок звернення про надання безоплатної правової допомоги;

- заносить отримані відомості до централізованої інформаційної системи [3].

Недоліки законодавства України при визначенні поняття «біженець»:

- не дається тлумачення терміна «переслідування» і не визначається, яким способом і ким повинно здійснюватися переслідування особи, за наявності якого вона може визнаватися біженцем;

- поза увагою залишається питання щодо правового становища жертв військових конфліктів, які потребують захисту [2].

Отже, проблемою регулювання питань захисту біженців і шукачів притулку в Україні є тривалий процес оформлення документів для

надання статусу біженця та певні недоліки в законодавстві, які ставлять під питання правовий статус біженців.

Список використаних джерел:

1. Волкова С. Г. Правове регулювання статусу біженців в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://radnuk.info/statti/226-admin-pravo/14515-2011-01-18-03-24-45.html>

2. Джумаєва К.Б. Проблемні питання визначення поняття «біженець» в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8419/2/Dgumaeva.pdf>

3. Для осіб, що звертаються за захистом в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dmsu.gov.ua/posluhy/nabuttya-statusu-bizhentsya-abo-dodatkovogo-zakhistu>

Repytskyi T.V.

Student,

Matej Bel University (Slovakia)

CYBER WARFARE AND INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Cyber attacks are not what makes the cool war 'cool.' As a strategic matter, they do not differ fundamentally from older tools of espionage and sabotage Noah Feldman, Harvard Law School

The development of modern technologies is not only influencing our modern life, usually it is two steps ahead of us and the laws we are used to follow. Since the establishment of Internet, and its broader usage, not also a variety of opportunities became available, but also the crime sphere is profiting. It was just a matter of time to see when Internet and electronic system would become another and dangerous kind of warfare. Storage of sensitive information on networks has given birth to cyber espionage against governments and cyber economic warfare against businesses [1, p. 8].

It is already tricky from the very beginning, as officially there is no definition of what is understood under the term «cyber warfare». One of the U.S. officials describes «cyber warfare» as «actions by a nation-state to penetrate another nation's computers or networks for the purposes of causing damage or disruption» [2]. That is probably the most short, but also precise definition. Cambridge dictionary, defines

«cyber warfare», as «the activity of using the internet to attack a country's computers in order to damage things such as communication and transport systems or water and electricity supplies» [3]. It basically means that it is an attack which starts in electronic systems, but can cause real-world harm. That is quite an important element of defining, meaning that a simple attack on some governmental web-page would not be considered as means of cyber warfare, but rather a «cyber attack». Some wars were won without causing real-harm and sufficient destructions, as well sabotage of some state-important buildings or infrastructure can cause more real harm than war.

There are different techniques of cyber warfare, but we can outline the most significant ones:

- Espionage and national security breaches.
- Sabotage.
- Electrical power grid.
- Attacking critical infrastructure.
- Equipment disruption.
- Distributed Denial-of-Service Attacks.

In recent years, world has faced «good» examples of how cyber warfare can be used, as well an opportunity to determine what capability it has. The most prominent cyber warfare usage includes:

- 2014 attack on Ukraine.
- 2011 attack on South Korea.
- 2010 attack on Iran.
- 2008 attacks during South Ossetia.
- 2007 attack on Estonia.

Even though these attacks were mainly connected with espionage and sabotage of work of some state authorities it is clear, that a potential of cyber warfare is much higher.

Why do countries will make efforts to use cyber warfare more intensively in the future? We must say that the main reasons for that would be:

- Sudden effect of the attack.
- Wars can be won on distance.
- It's much cheaper than ordinary methods.
- Quantity of one specialist in IT and his work can overcome power used by thousands of ordinary soldiers.
- Reduced the factor of loss of specialists.

- State may start the war, using cyber dimension, remaining in secret for some time.

To conclude the above said, not only scholars, but governments have to pay more attention to the arising issue of cyber warfare. Millions of dollars are spent nowadays not only on development of methods to attack, but also to defense of possible attacks. It appears that cyber warfare is just a ticking bomb, where no one knows when it will explode.

At the present time, there is no legal document, which would deal with the «cyber warfare». The most comprehensive research, on our opinion, on this issue is called Tallinn Manual, which is an academic, non-binding study on how international humanitarian law applies to cyber warfare. By cyber warfare, we're talking here solely about means and methods of warfare that consist of cyber operations amounting to, or conducted in the context of, an armed conflict, within the meaning of international humanitarian law (IHL). It does not apply to every kind of activity called «cyber attacks» in common parlance [4].

The Council of Europe has taken the most direct approach to regulating a subset of the cyber security problem—in particular, cyber crime – of any international organization to date. As the first international treaty on crimes committed using the Internet and other computer networks, the 2001 Council of Europe Convention on Cybercrime («Cybercrime Convention») promulgated «a common criminal policy aimed at the protection of society against cybercrime,» primarily through legislation and international cooperation [5].

It is important to mention, that means and methods of war have evolved since the Geneva Conventions were drafted in 1949, but IHL continues to apply to all activities conducted by parties in the course of armed conflict, and must be respected. It cannot be ruled out, however, that there might be a need to develop the law further to ensure it provides sufficient protection to the civilian population, as cyber technologies evolve or their humanitarian impact is better understood [4].

The question would be, how effective would such legal document (in a form of convention, regulation or treaty) be. As mentioned above, the technologies are usually ahead of developments in legal terms, and the international discussion is way too slow and unwilling to make a common decision, as well as it is simply beyond the different interests. Unfortunately, the political factor is playing a key role in legal determination of such prominent case of present and future importance.

According to the article 36 of Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims

of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, «in the study, development, acquisition or adoption of a new weapon, means or method of warfare, a High Contracting Party is under an obligation to determine whether its employment would, in some or all circumstances, be prohibited by this Protocol or by any other rule of international law applicable to the High Contracting Party» [6]. This basically means that the law of armed conflict applies to cyber warfare.

By adopting a regulatory document on the issue, more questions will be also put on the table for discussion. For example, in what cases attacked state has the right on its part to use violence in response to a digital attack? And whether it can be done in the form of air strikes? The main question though, is whether states are interested in playing the cyber war game fair?

References:

1. Andrew F. Krepinevich, *Cyber Warfare: A «Nuclear Option?»*, Washington, DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2012.
2. Richard A. Clarke, *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*, Ecco, 2012.
3. Cambridge online dictionary. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/cyber-warfare>
4. Interview. «The law of war imposes limits on cyber attacks too». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/interview/2013/06-27-cyber-warfare-ihl.htm>
5. Council of Europe, ETS № 185, *Convention on Cybercrime*, pmbl., Budapest (Nov. 23, 2001), entered into force July 1, 2004, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/185.htm>
6. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.icrc.org/ihl/WebART/470-750045?OpenDocument>

Слижук Д.В.

студентка,

Ужгородський національний університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДЕФІНІЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Проблеми дотримання та захисту прав людини у сучасному світі вийшли за межі однієї держави, тому виникла потреба в утворенні єдиних, універсальних, загальних міжнародно-правових стандартів захисту прав людини, які повинне визнавати усе міжнародне співтовариство. Сьогодні такі стандарти знайшли відображення у міжнародно-правових актах, які визначають загальнолюдські стандарти прав та інтересів особи, а також встановлюють межу, за яку держава не може виходити. Саме тому права людини стали об'єктом регулювання усієї світової спільноти, а не окремої держави.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена тим, що ефективний механізм захисту прав людини може будуватися лише на досконалому закріпленні таких прав і свобод, а забезпечення дотримання прав кожної особи можливе лише у разі визнання всіма і кожним закріплених стандартів.

Дана проблема досліджується багатьма науковцями, такими як Козюбра М.І., Мережко О.О., Мірошниченко О.А., Неліп М.І., Рабінович П.М., Руднева О.М., Хавронюк М.І. та іншими.

Важливим є встановлення загальноприйнятої дефініції поняття «міжнародні стандарти прав людини». На сьогодні немає єдиної загальноприйнятої думки з цього приводу. Науковці пропонують різні трактування даного поняття. Так, П.М. Рабінович та М.І. Хавронюк розуміють міжнародні стандарти прав людини у вигляді певних показників цих прав, встановлених у міжнародних актах, які заохочують або зобов'язують держави.

В.Г. Буткевич пише, що міжнародні стандарти слід розглядати як такі, що регламентують права і свободи людини в конкретній сфері її життєдіяльності, визначаючи, в який спосіб загальновизнані норми міжнародного права можуть бути там застосовані, і які зобов'язання держави можуть чи мають брати на себе для забезпечення прав людини, якими міжнародними гарантіями підкріплені ці права і свободи, ступінь обов'язковості закріплення їх вимог у національних правових актах тощо [1, с. 11].

Окремо варто згадати і таке поняття як «європейські стандарти прав людини». Цей термін часто застосовують для позначення не лише європейських стандартів, а й взагалі міжнародних, оскільки так історично склалося, що більшість документів щодо прав людини приймаються в межах європейської системи міжнародних органів.

Оскільки єдине визначення міжнародних стандартів прав людини встановити не вдається, то варто визначити основні ознаки, які характеризують дане поняття:

1. Універсальність міжнародних стандартів прав людини. Такі стандарти є єдиними для усіх держав, які приєдналися до відповідного міжнародно-правового акту.

2. Невисокий ступінь конкретизації міжнародних стандартів прав людини.

3. Міжнародні стандарти прав людини виступають нормами-принципами.

4. До стандартів прав людини варто відносити не будь-які норми, а лише основоположні, загальні для всіх.

5. Основним джерелом закріплення міжнародних стандартів прав людини виступають міжнародні договори.

Сучасне міжнародне право характеризується наявністю системи актів у сфері прав людини, що складають законодавство. Воно включає п'ять різновидів документів:

1. Міжнародний білль про права людини, що містить перелік невід'ємних прав.

2. Угоди, спрямовані на запобігання та покарання злочинів, що призводять до масових порушень прав людини (Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів проти людства від 26 жовтня 1968 р.).

3. Конвенції, націлені на захист груп населення, які потребують особливого піклування з боку держави (Конвенція про права дитини 1989 р.).

4. Конвенції, спрямовані на захист індивіда від зловживань з боку органів держави та посадових осіб (Женевські конвенції 1949 р. про захист жертв війни).

5. Міждержавні конференції з прав людини, що приймають заключні документи, обов'язкові для виконання державами-учасницями (Заключний документ Всесвітньої конференції з прав людини. – Відень, 1993 р.) [2, с. 103].

Потрібно зазначити, що міжнародні стандарти прав людини формувалися поступово і були закріплені не всі одразу. В першу

чергу були закріплені громадянські та політичні права, а вже потім – економічні і соціальні.

В умовах глобалізації сьогодні формуються нові права людини, які доповнюють уже існуючі традиційні права, які закріплені як міжнародно-правові стандарти. Під впливом науково-технічної революції розширюються такі права людини: право на самоосвіту, на індивідуальний стиль життя, право створювати одностатеві шлюби, право користуватися легкими наркотиками тощо. Дані права ще не визнані як міжнародні стандарти, проте у майбутньому може постати питання про їх зміст. Наприклад, Європейська соціальна хартія (1966 р.) була переглянута у 1996 р. і передбачила такі права, як: право працівників на захист у випадках припинення дії договору з найму, право на гідне ставлення до працівника під час роботи, право на інформацію тощо [3, с. 213].

ООН реагує на суспільні зміни через ухвалення відповідних актів, що доповнюють Загальну декларацію з прав людини (1948 р.). Серед них вирізняються, зокрема, Декларація про право на розвиток (1986 р.), Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних чи мовних меншин (1992 р.), Міжнародна конвенція для захисту усіх осіб від насильницьких зникнень (2006 р.), Конвенція про права інвалідів і Факультативний протокол до неї (2006 р.), Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (набрав чинності у 2006 р.), Декларація ООН про права корінних народів (2007 р.) [4, с. 28].

Для того, щоб міжнародні стандарти прав людини не залишалися лише документально задекларованими, а стали основою для ефективного захисту цих прав, необхідно, щоб кожна держава реалізувала дані норми на своїй території.

Міжнародно-правові стандарти прав і свобод людини знаходять своє відображення у внутрішньодержавній правовій системі шляхом так званої імплементації – це діяльність, яка здійснюється міжнародними та державними органами для втілення норм цих актів у національну юридичну практику.

Імплементація міжнародних стандартів прав людини здійснюється за такими етапами:

1. Закріплення прав людини в Конституції, законах, ратифікації міжнародно-правових актів.

2. Створення реальних умов для забезпечення прав людини у громадянському суспільстві.

3. Утворення чи оптимізація державних органів та недержавних інституцій, головним завданням яких повинне бути забезпечення, захист та охорона прав людини.

4. Конкретизація, доповнення, внесення змін до нормативних актів з прав людини з метою актуалізації правової бази [5, с. 21].

З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що сьогодні міжнародні стандарти прав людини є основоположними та визначають розвиток у цьому напрямку для кожної з держав, яка до них приєдналася. Саме в цьому проявляється позитив існування такої системи загальних прав і свобод людини.

Окрім того, логічно правильним є те, що міжнародні стандарти прав людини адаптуються до швидких змін та розвитку суспільства, тому охоплюють ширший спектр прав людини, що сприяє їх ефективному захисту та реалізації.

Список використаних джерел:

1. Руднева О.М. Поняття та ознаки міжнародних стандартів прав і свобод людини / О.М. Руднева // Держава і право. – 2010. – Вип. 49. – С. 10-16.

2. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.

3. Берестовський І.В. Права людини як відкрита система: теоретико-методологічний аспект / І.В. Берестовський // Держава та регіони. – 2011. – № 1. – С. 210-214.

4. Рабінович П.М. Світовий маніфест гуманізму (до 60-річчя проголошення Загальної декларації прав людини) / П.М. Рабінович // Право України. – 2008. – № 12. – С. 23-29.

5. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навчальний посібник / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К. Атіка, 2004. – 464 с.

Ушаков А.В.

аспирант,

*Украинский государственный университет финансов
и международной торговли*

ЭКОЛОГИЯ ОТКРЫТОГО МОРЯ КАК ФАКТОР, ПРЕПЯТСТВУЮЩИЙ РАЗВИТИЮ ЕГО МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСА, КАК ОБЪЕКТА ОБЩЕГО НАСЛЕДИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

В настоящее время человечество лицом к лицу столкнулось с проблемой экологии Мирового океана. Становится очевидным, что если не предпринимать серьезных шагов в сфере ликвидации данной проблемы, то под угрозой становится существование всего живого на земле.

Можно утверждать, что официальное провозглашение международно-правового статуса вод открытого моря, как объекта общего наследия человечества не возможно без устранения их экологического загрязнения (деградации). Поставив во главу угла принцип недопущения деградации вод открытого моря, мировое сообщество сделает существенный шаг на пути их формирования, как объекта общего наследия человечества, что в свою очередь послужит более эффективному использованию Мирового океана на благо всего человечества.

Решение проблемы формирования международно-правового статуса вод открытого моря, как объекта общего наследия человечества назревало уже давно. Это продиктовано многими факторами. Одним из них является обострение мировых экологических проблем. Неукоснительное соблюдение экологических норм, и это признает все большая часть мирового сообщества, имеет приоритетный характер в сфере использования открытого моря.

В настоящее время происходит быстрое загрязнение океанических вод. Огромное количество «грязи» выносится в океан с суши реками и сточными водами. Более 30% поверхности океана покрыто нефтяной пленкой, губительной для планктона. Уничтожение планктона, то есть пассивно плавающих в воде простейших организмов и рачков, приводит к сокращению кормовой базы для нектона и снижает его количество, а, следовательно, и сокращает добычу рыбы.

Экологические последствия загрязнения Мирового океана выражаются в следующих процессах и явлениях:

- нарушении устойчивости экосистем;
- прогрессирующей эвтрофикации;
- появлении «красных приливов»;
- накоплении химических токсикантов в биоте;
- снижении биологической продуктивности;
- возникновении мутагенеза и канцерогенеза в морской среде;
- микробиологическом загрязнении прибрежных районов моря.

Промышленное использование Мирового океана приводит к колоссальному его загрязнению, и в настоящее время эта проблема является одной из глобальных, стоящих перед всем человечеством. За последние годы загрязнение океана приняло катастрофический характер [1].

На практике, шаги международного сообщества по защите морской среды стали осуществляться спустя некоторое время после завершения Второй мировой войны. На I Конференции ООН по морскому праву в 1958 г. данная тема глубоко не рассматривалась, однако в Конвенцию об открытом море были добавлены две статьи, касающиеся прекращения загрязнения моря. В данном случае, любое государство должно выпускать правила для предотвращения загрязнения моря нефтью с судов или из трубопроводов или в результате разработки или разведки поверхности морского дна или его недр, принимая при этом во внимание статьи действующих договоров по данному вопросу. В том числе нужно упомянуть об ответственности любого из государств осуществлять меры для предотвращения загрязнения моря от захоронения радиоактивных отходов с учетом всех норм и правил, которые могут быть выработаны компетентными международными организациями [2].

Однако, оглядываясь на современные реалии состояния загрязненности вод Мирового океана, становится очевидным, что меры, предпринимаемые мировым сообществом для избежания возможной экологической катастрофы, оказываются мало эффективными. Поэтому необходимы новые конструктивные шаги для скорейшего улучшения ситуации в этой сфере. Одним из этих шагов видится провозглашение международно-правового статуса вод открытого моря объектом общего человечества.

Для этого важно соответствие открытого моря определенным признакам объекта общего наследия человечества. Такие признаки, например, указываются И. Лукашуком:

- общее наследие является достоянием международного сообщества в целом;
- определение режима и управление осуществляются всеми государствами без всякой дискриминации;
- оно используется с учетом общих интересов и только в мирных целях;
- режим пользования не допускает деградации общего наследия;
- выгоду от использования общего достояния должны иметь все государства на справедливой основе;
- режим и пользование общим наследием учитывают интересы будущих поколений [3, с. 141].

В данном случае, один из выше представленных признаков четко указывает на недопущение деградации Мирового океана, что предполагает своевременное и эффективное решение его экологических проблем. Для скорейшего появления реальной возможности провозглашения международно-правового статуса объектом общего наследия человечества необходимо строго придерживаться данного принципа всему мировому сообществу. Особое внимание необходимо уделить вопросу недопущения деградации живых ресурсов открытого моря. Например, проблема истощения мировых запасов рыбных ресурсов не находит своего решения вот уже многие десятилетия.

Так как в скором времени может сложиться ситуация, при которой такой жизненно важный для всего человечества объект, как Мировой океан, станет не годен для использования, то любые Конвенции, провозглашенные свободы и международные соглашения полностью утратят свою актуальность, потому что объект, использование которого они регламентируют, по сути исчезнет.

В целом, можно утверждать, что одним из важнейших шагов предотвращения экологической деградации открытого моря является провозглашение вод открытого моря объектом общего наследия человечества на самом высоком международном уровне. Официальное утверждение такого статуса предполагает справедливое сохранение водных пространств и его ресурсов для настоящего и будущих поколений человечества. Поэтому, признание вод открытого моря общим наследием человечества, в первую очередь, поднимет на новый уровень осознание ценности данного объекта в умах мирового сообщества, и будет способствовать возникновению следующего витка создания

нормативных актов, регламентирующих экологию морских пространств (например, создание новых свобод открытого моря).

Список использованных источников:

1. Экологические проблемы мирового океана [Электронный ресурс]. Режим доступа: URL:http://otherreferats.allbest.ru/ecology/00089885_0.html
2. United Nations, Treaty Series, vol. 450, p. 8 – United Nation, 2005.
3. Лукашук И.И. Международное право: учебник для студентов юридических факультетов и вузов. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 517 с.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Здирок М.А.

викладач,

Стрийський коледж

Львівського національного аграрного університету

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ

Інститут відшкодування збитків займає особливе місце серед форм цивільно-правової відповідальності і це обумовлено тим, що найбільш істотним і поширеним наслідком порушення майнових прав є саме заподіяння збитків. Зважаючи на таку пріоритетну значущість, варто з'ясувати за яких умов потерпіла особа має право обирати зазначений спосіб захисту для поновлення своїх порушених прав та яким чином визначати розмір заподіяних їй негативних наслідків.

Право на відшкодування збитків виникає в силу закону і у відповідності з ним: юридичною підставою є норма права, яка була порушена, а фактичною – наявність умов, які в сукупності становлять єдину підставу для можливості відшкодування збитків.

Основою настання відповідальності у формі відшкодування збитків є порушення суб'єктивних цивільних майнових прав; її загальною метою є відновлення порушеного права на основі принципу співрозмірності, а при її застосуванні не мають значення негативні наслідки з погляду впливу на суспільні інтереси [4, с. 79].

В науковій літературі панує думка, що необхідними передумовами виникнення права на відшкодування збитків у потерпілої особи є наявність складу наступних обов'язкових умов: наявність збитків, протиправна поведінка боржника, причинно-наслідковий зв'язок між протиправністю і збитками та вина боржника.

Варто зауважити, що окремі науковці виділяють необхідними умовами договірної відповідальності порушення суб'єктивного права кредитора і протиправність поведінки несправного боржника, яка полягає у самому факті порушення договірного зобов'язання; такі ж умови як збитки, причинно-наслідковий зв'язок і вина є

факультативними, оскільки їх наявність вимагається не завжди [9, с. 10].

Думається, що така позиція є суперечливою, позаяк з положень Цивільного кодексу України випливає обов'язкова наявність цих умов для виникнення можливості відшкодування збитків. Доцільно зауважити, що суди при розгляді справ про відшкодування збитків в обов'язковому порядку з'ясовують наявність вищезазначених умов для прийняття законного і обґрунтованого рішення. Для прикладу, Вищий Господарський суд України у постанові від 23.01.2008 р. у справі №13/99 відмовив в задоволенні касаційної скарги, оскільки позивачем не надано доказів неможливості реалізації продукції у подальшому, а отже, позивач може одержати відповідний прибуток у майбутньому. Крім того, суд дійшов висновку, що твердження позивача про наявність причинно-наслідкового зв'язку між одержанням продукції та пониженням темпу реалізації товару не є переконливим [6].

Загалом всі передумови виникнення права на відшкодування збитків в цивілістичній літературі прийнято поділяти на об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних належать протиправна поведінка та причинно-наслідковий зв'язок та наслідки у вигляді заподіяних збитків; до суб'єктивних – вина боржника [8, с. 343].

Протиправність поведінки займає домінуюче місце в системі юридично значимих обставин, які, як зазначалось, утворюють склад цивільного правопорушення. Така субординація має скоріше процесуальний, аніж матеріальний характер і проявляється, зокрема, у послідовності встановлення та доведення зазначених елементів [3, с. 483].

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що за відсутності протиправного діяння не може йти мова про ані про збитки, які підлягають відшкодуванню, ані про причинний зв'язок, ані про вину. Відсутність протиправної поведінки повністю звільняє особу від обов'язку відшкодувати завдані збитки, якщо інше прямо не передбачено законом.

Протиправною вважається поведінка, яка порушує суб'єктивні цивільні права в результаті порушення особою об'єктивних норм права, тобто, для визначення протиправності обов'язковою є наявність двох критеріїв в сукупності: по-перше, порушення суб'єктивного права особи, тобто фактичне порушення її майнових чи особистих немайнових прав; по-друге – порушення правових

норм або правил поведінки, які закріплюються сторонами в договорі.

Наступною умовою цивільно-правової відповідальності у формі відшкодування збитків є наявність причинно-наслідкового зв'язку. Проаналізувавши статтю 611 Цивільного кодексу України, можна зробити висновок, що безперечно особа, яка порушила свої зобов'язання за договором, може нести відповідальність лише за наслідки, які спричинені таким порушенням.

Загалом в літературі вважається, що причинно – наслідковий зв'язок має об'єктивний характер, тобто не встановлюється людським розумом: він існує в суспільному житті, а людський розум лише пізнає, відображає його; це зв'язок між явищами природи або суспільного життя, при якому одне виступає як причина, інше – як наслідок [2, с. 876].

Розглядаючи питання причини і наслідку по відношенню до конкретного випадку, в переважній більшості проблем із встановленням взаємозв'язку між діянням боржника і результатом, який настав, не виникає (для прикладу, між діянням постачальника, який відвантажив скляний посуд без належної упаковки, і збитками покупця від наявності побитого посуду), проте інколи встановлення співвідношення діяння з наслідками викликає значні утруднення: зазвичай це має місце тоді, коли між діянням і протиправними наслідками існують проміжні ланки, які можуть бути результатами інших, не пов'язаних з діяльністю боржника, діянь. В практичній площині – це питання факту, яке обов'язково має бути вирішене судом шляхом детальної оцінки усіх фактичних обставин, в тому числі результатів можливих експертиз [10, с. 29-30].

В науковій літературі пропонується вирішити таку проблему шляхом диференціації необхідних наслідків діянь боржника (ті, які завжди настають при вчиненні такого діяння) і випадкових наслідків (ті, які не пов'язані з діянням боржника) [1, с. 84-85].

Заподіяння збитків як наслідок протиправного діяння в судовій практиці визначають як шкідливий результат протиправної поведінки, дії чи бездіяльності [7].

Однією з найбільш дискусійних проблем залишається питання вини особи, яка не виконала договірною зобов'язання або виконала його неналежним чином. Так, в літературі більшість авторів визначає вину як психічне ставлення правопорушника до вчиненого ним діяння, а також результату, що настав [5, с. 47-48], проте окремі автори вважають, що суб'єктивний критерій, заснований на

психологічній концепції, є абсолютно непридатним для такої форми договірної відповідальності як відшкодування збитків, а під виною в договірних відносинах слід розуміти невжиття стороною заходів, необхідних при такому ступені дбайливості й обачності, який вимагається від будь – якої особи відповідно до звичаїв майнового обороту та вимог, що зазвичай ставляться [9, с. 13].

Вина з точки зору цивільного права виражається у двох формах: умислу або необережності, які обумовили настання протиправного результату. Протиправність результату виражається в порушенні закону і права іншої особи, яке безпосередньо впливає з договору.

Умисел виражається в тому, що особа діє навмисно, тобто передбачає протиправний наслідок своєї поведінки за конкретних обставин і або бажає, або допускає його настання (наприклад, підрядник виконує роботу із відступленням від умов договору підряду), тоді як необережність полягає в тому, що особа або не передбачає наслідків своєї поведінки, хоча повинна їх передбачати, чи передбачає такі наслідки, однак легковажно розраховує, що вони не настануть (наприклад, наймодавець не попередив наймача про особливі властивості речі, які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я чи майна наймача або інших осіб, оскільки розраховував, що такі недоліки не спричинять негативних наслідків) [11, с. 238].

Отже, для реалізації потерпілою особою свого права на відшкодування збитків необхідна обов'язкова наявність юридичного складу – протиправної поведінки, настання негативних наслідків у вигляді збитків, причинно – наслідкового зв'язку між діянням і заподіяними збитками та вини порушника. Лише після з'ясування наявності всіх зазначених обставин може ставитись питання про можливість відшкодування збитків, визначення їх складу та розміру.

Список використаних джерел:

1. Антимонов Б. С. Основания договорной ответственности социалистических организаций. – М.: Госюриздат, 1962. – С. 84-86.
2. Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права. – С.-Пб.: Из-во «Юридический центр Пресс», 2006. – С. 876.
3. Белов В. А. Гражданское право. Общая часть. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – С. 483.
4. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: общие положения. – М., 1999. – С. 79.
5. Матвеев Г. К. Основание гражданско – правовой ответственности. – М., 1975. – С. 55; Иоффе О. С. ответственность по советскому гражданскому праву. – Л. – 1955. – С. 47-48.

6. Постанова Вищого Господарського суду України від 23.01.2008 р. у справі №13/99.

7. Постанова Вищого Господарського суду України від 12.02.2007 р. №55/14-06.

8. Синайский В. И. Русское гражданское право. – М.: Юрид. лит., 2002. – С. 343.

9. Ткачук А. А. Значення вини у відносинах за порушення договірних зобов'язань: автореф. дис. к.ю.н. 12.00.03. – Одеса, 2002.

10. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. розробників проекту ЦК України. – К.: Істина, 2010. – С. 29-30.

11. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. – М.: Статут, 2005. – С. 238.

Красюк К.О.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота адвоката є багатогранною та всебічно наповненою спілкуванням з різними людьми (клієнтами, підзахисними, прокурорами, суддями тощо). Тому спілкування є дуже важливим та невід'ємним атрибутом адвокатської діяльності, а комунікативні навички повинні бути розвинені у кожного, хто хоче стати адвокатом.

Про наявність спілкування у всіх сферах адвокатської діяльності можна зробити висновок з аналізу її видів, перелічених у ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], а саме:

1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави;

2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів

медичного чи виховного характеру, а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

4) надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні;

5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами;

7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах;

8) надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань.

Усі вище наведені види адвокатської діяльності вимагають від професійного адвоката високого рівня комунікативної компетентності, якого можливо досягнути тільки за допомогою цілеспрямованого розвитку комунікативних та ораторських здібностей.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що на якість спілкування адвокатів впливають такі компоненти, як: загальна ерудиція, інтелект, ораторські та комунікативні здібності. У зв'язку з цим дана робота буде присвячена дослідженню комунікативно-правових аспектів розвитку професійних здібностей адвокатів.

Проблеми діяльності адвоката розглядалися такими українськими науковцями, як Т.В. Варфоломєєвою, О.І. Жуковською, В.В. Медведчуком, С.Ф. Сафульком, О.Д. Святоцьким, Д.П. Фіолевським, В.П. Шибіком, а також російськими вченими: Я.С. Аврах, М.Ю. Барщевським, О.Д. Бойковим, О.М. Ларіним, І.Є. Міловою, В.М. Савицьким, Ю.І. Стецовським. Що ж до проблеми формування в особистості комунікативних здібностей, то значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили Б.Г. Ананьєв, І.Д. Бех, Л.Г. Божович, Л.С. Виготський, А.Г. Ковальов, В.Н. Мясичев, К.Д. Ушинський. Однак на сьогоднішній день дослідження комунікативно-правових аспектів розвитку професійних здібностей адвокатів залишається актуальним.

Успіх в роботі адвоката багато в чому залежить від його уміння спілкуватися з людьми: будувати правильні взаєностосунки з підзахисним, слідчим, прокурором, судом та іншими судочинства [2, с. 15]. «Все вказане, – відзначає Я.С. Аврах [3, с. 12], – складає зміст комунікативного компонента захисної діяльності. Комунікативність дозволяє більш глибоко проаналізувати психологічні причини здійснення злочину, охарактеризувати особу обвинуваченого, правильно побудувати взаєностосунки в кримінальному процесі, налагодити загальнолюдські і процесуальні зв'язки, дослідити конфліктні ситуації, що виникають у ході досудового розслідування або судового розгляду справи».

В.Л. Васильєв [4, с. 238] вказує, що для всіх юридичних професій однією з головних сторін діяльності є комунікативна, яка включає разові або постійні, здійснювані в рамках правової процедури або довільно, індивідуальні або колективні, безпосередні або опосередковані контакти юриста з іншими фізичними особами в цілях здійснення професійних обов'язків.

На думку О.М. Скрябіна, комунікативний аспект діяльності адвоката виявляється в:

- комунікативно-психологічному контакті адвоката з підзахисним або з клієнтом при першій зустрічі і на всіх інших стадіях досудового розслідування справи та судових процесів;
- виступаючи в судовому засіданні в суді першої, апеляційної та касаційної інстанції. Комунікативно-психологічному контакті зі складом суду та іншими учасниками судового процесу у всіх судових інстанціях;
- збереженні адвокатської таємниці. Адвокат не тільки повинен яскраво говорити але і вміти не розголошувати інформацію, яка відноситься до адвокатської таємниці [2, с. 15].

М. Криськів підкреслює, що у розпорядженні адвоката повинен бути широкий риторичний інструментарій, запас синонімічних засобів висловлення думки, здатність вибрати найточніше, відповідне змістові думки слово, емоційно-експресивні засоби, адекватні обговорюваній ситуації, їх мовлення повинно бути бездоганним у технічному аспекті: чіткість вимови, правильність словесних і точність логічних наголосів, відсутність штампів, слів-паразитів, ненормативної лексики, граматично і психологічно необґрунтованих пауз, використання коротких речень як основної умови доступності усного мовлення [5, с. 292].

Таким чином, можна побачити, що майже кожний вчений у своїй роботі вказує на велику важливість комунікативних засобів у професійній діяльності адвоката. Проте, не кожен може піднятися до висот відомих ораторів, хоча багато адвокатів можуть оволодіти до певної міри риторикою. Для цього треба особливу увагу приділяти пізнанню технологічного оснащення побудови комунікаційного спілкування. Тут мається на увазі набір умов і інструментів, необхідних для побудови комунікаційних технологій. Привернемо увагу до наступних психолого-дидактичних принципів мовної дії, дотримання яких є важливою умовою технологічності його побудови.

Доступність. Зваженість змісту мови, його підлеглість розкриттю її задуму. Облік культурно-освітнього рівня слухачів, їх життєвого і професійного досвіду. Вельми ефективний прийом актуалізації змісту, використання маловідомої інформації (новизна і оригінальність), поєднання різнохарактерних відомостей, їх достовірність, теоретична і фактологічна підтвердженість.

Асоціативність. Виклик співпереживань і співроздумів. Подібного можна досягти, апелюючи до емоційної і раціональної пам'яті слухачів. Перший вид пам'яті – блок раніше випробуваних вражень, що не зникли з психіки людини. Наприклад, враження дитинства, естетичні відчуття. Другий вид пам'яті – різні знання і відомості. Наприклад, історичні дати і факти, математичні формули, закони фізики. Для виклику відповідних асоціацій використовуються такі прийоми, як аналогії, посилення на прецеденти, образність вислову.

Сенсорність. Частіше звертатися до формули Я. Коменського: «Наочність – золоте правило дидактики». Все, що можна, потрібно продемонструвати. Ширше використовувати колір, світло, звук, малюнок, модель в комунікаційному спілкуванні. Чим ґрунтовніше і різностороннє задіяні людські відчуття, тим ефективніше проникає інформація в психіку людей і активніше йде процес її чутливого і раціонального освоєння.

Експресивність. Це емоційна виразність звучання мови, її емоційний підтекст, емоційна виразність міміки, жестів. Можна ще так її визначити: це внутрішня розгорнутість виступаючого, свідоцтво його повної самовіддачі.

Інтенсивність. Вона характеризує темп подачі інформації, ступінь рухливості комунікатора під час спілкування. Різна інформація і різні люди потребують у диференційному темпі

викладання і засвоєння мови. Треба враховувати темпераменти людей, їх підготовленість до ухвалення конкретного виду інформації, їх особисту зацікавленість в інформації.

Отже, адвокат повинен дотримуватися всіх вищезгаданих принципів спілкування для досягнення оптимального контакту з аудиторією. Засвоєння таких принципів та практика їх застосування повинні відбуватися ще у вищому навчальному закладі. Для цього навчальна дисципліна «Риторика» повинна вивчатися кожним, хто планує у майбутньому працювати в юридичній діяльності та спілкуватися з великою кількістю людей.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : закон України від 5 липня 2012 № 5076–VI / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
2. Скрыбін О.М. Психолого-правові аспекти розвитку комунікативних здібностей адвокатів / О.М. Скрыбін // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 3. – С. 14–18.
3. Аврах Я.С. Психологические проблемы защиты по уголовным делам / Я. С. Аврах / Казань: Изд. Казанского ун-та, 1972. – 104 с.
4. Васильев В.Л. Юридическая психология / В.Л. Васильев. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
5. Криськів М. Мовленнєвий аспект юридичної діяльності / М. Криськів // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 620. – С. 291–293.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Жуков М.С.

студент,

Науковий керівник: **Сидоров Я.О.**
*кандидат юридичних наук, доцент,
Запорізький національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ НЕДІЙСНИМИ ТА НЕУКЛАДЕНИМИ

Характеризуючи правову природу господарських договорів слід зазначити, що однією з підстав припинення зобов'язань є визнання договору недійсним чи розірваним. Проте існує ще і третя категорія – це договори, які визнані такими, що є неукладеними. Специфічна риса цих договорів у господарському праві полягає в тому, що на законодавчому рівні не закріплено визначення даних категорій двосторонніх правочинів. Особливості правової природи недійсних та неукладених договорів розкривається у наукових доктринах господарського права та у судовій практиці, а саме у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України № 11 від 29.05.2013 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» (Далі – Постанова). Правочини, які не відповідають вимогам закону, не породжують будь-яких бажаних сторонам результатів, незалежно від волі сторін та їх вини у вчиненні незаконного правочину є недійсними. Правові наслідки таких правочинів настають лише у формах, передбачених законом, – у вигляді повернення становища сторін у початковий стан (реституції) або в інших [1]. Неукладений же договір, це договір, за яким сторони не досягли згоди з усіх істотних умов, тобто цей договір є таким, що не існує. Специфіка розмежування неукладених від недійсних договорів, особливості настання тих чи інших наслідків, динамічність господарських правовідносин, а також чисельні звернення до Вищого господарського суду України (близько 30% всіх справ, що розглядаються Вищим господарським судом України у сфері договірних відносин, тією чи іншою мірою пов'язані з вищезазначеними питаннями [4]) зумовлює актуальність даної теми.

На сьогоднішній день, існує багато науковців, які займаються питанням розмежування понять недійсний та неукладений договір, зокрема до них відносяться: О. В. Старцев, С. О. Теньков, С. С. Потопальський, С. В. Томчишен, В. С. Мілаш. Проте, не дивлячись на достатню наукову увагу до цього питання, більшість наукових розробок щодо визнання договорів недійсними чи неукладеними потребують доктринального оновлення, зважаючи на специфіку постійних змін та динамічності господарських правовідносин. Також, більшість наукових робіт має цивілістичний характер. Неузгодженим залишається питання аналізу судової практики. Оскільки, більшість науковців аналізують одне джерело судової практики: Постанову Пленуму Вищого господарського суду України, забуваючи при цьому про наявність Постанови Пленуму Верховного суду України. Позитивним моментом достатньої наукової уваги цьому питанню є наявність сформованої термінології та доктринальних підходів до вирішення питання визнання договорів недійсними чи неукладеними.

Метою цієї статті є дослідження розмежування неукладеного від недійсного договору.

Виходячи з мети були поставлені такі цілі:

- визначити поняття неукладений та недійсний господарський договір;
- встановити наслідки, що виникають після визнання договору недійсним чи неукладеним.

Слід мати на увазі, що визнання правочину (господарського договору) недійсним господарським судом є наслідком його вчинення з порушенням закону, а не заходом відповідальності сторін. Тому для такого визнання, як правило, не має значення, чи усвідомлювали (або повинні були усвідомлювати) сторони протиправність своєї поведінки під час вчинення правочину; винятки з цього правила можливі, якщо вони випливають із закону.

Стаття 215 Цивільного кодексу України (Далі – ЦК) зазначає, що підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу. Стаття 203 Цивільного кодексу України встановлює наступні вимоги: 1. Зміст правочину не може суперечити Цивільному Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. 2. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг

цивільної дієздатності. 3. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. 4. Правочин має вчинятися у формі, встановленій законом. 5. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним. 6. Правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей. Виходячи зі статті 203 ЦКУ правочин, вчинений не у належній формі не є підставою для його визнання недійсним.

Окрім цього стаття 215 ЦКУ виокремлює 2 види недійсних договорів, а саме: оспорювані та нікчемні. Відмінність полягає в тому, що нікчемний правочин є недійсним, а оспорюваний – може бути визнаний судом недійсним. За змістом частини другої статті 215 ЦК України нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, є недійсним незалежно від наявності чи відсутності відповідного рішення суду. Однак це не виключає можливості подання та задоволення позову про визнання нікчемного правочину (господарського договору) недійсним [2].

До нікчемних господарських договорів відносяться: порушує порядок або суперечить інтересам держави чи суспільства.

До оспорюваних господарських договорів відносяться: укладений особою в той момент, коли особа не могла усвідомлювати та керувати своїми діями; договори, які юридична особа не могла вчиняти; вчинений під впливом помилки, обману, насильства, внаслідок зло навмисної домовленості представника однієї сторони з іншою, під впливом тяжкої обставини; фіктивний та удаваний правочин.

Пункт 2.5.2 Постанови зазначає, що сторони нікчемного правочину не зобов'язані виконувати його умови (навіть якщо суд не визнавав його недійсним). Поряд з тим законом не виключається можливість вирішення судом спорів, пов'язаних з визнанням нікчемних правочинів дійсними, у випадках, встановлених законом (частина друга статті 218, частина друга статті 220 ЦК України). Отже, як зазначалося раніше, недодержання вимоги щодо форми договору не є одноставною підставою визнання його недійсним [2]. При цьому момент недійсності, згідно з ч.1 ст. 236 ЦК України такого договору є моментом його вчинення. Ч. 3 ст. 207 Господарського кодексу України (Далі – ГК) також визначає момент недійсності моментом виникнення зобов'язання [3]. Не може бути

визнаний недійсним правочин, який не вчинено (договір, який не укладено).

Пункт 2.6 Постанови звертає увагу на те, що не вважаються вчиненими правочини (укладеними господарські договори), в яких (за якими): відсутні передбачені законом умови, необхідні для їх укладення (не досягнуто згоди за всіма істотними для даного правочину умовами – предмет, ціна строк); не отримано акцепт стороною, що направила оферту; не передано майно, якщо відповідно до законодавства необхідна його передача; не здійснено державну реєстрацію або нотаріальне посвідчення, необхідні для його вчинення, тощо. Встановивши відповідні обставини, господарський суд відмовляє в задоволенні позовних вимог як про визнання правочину недійсним, так і про застосування наслідків недійсності правочину (реституція). Цікавим в цьому питанні є те, що ч. 8 ст. 182 ГК України зазначає: якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо виконання неукладеного договору, правові наслідки таких дій визначаються нормами ЦК України, хоча сам Цивільний кодекс не встановлює ні підстави та порядок визнання договору неукладеним, ні його наслідки. Проте, якщо сторони не уклали договір, але вже зробили певні юридичні дії, направлені на його виконання, єдиним правильним рішенням для сторони, яка таки позбулася певної кількості благ, є застосування інституту придбання майна без достатньої правової підстави, норми якого закріплені у Главі 83 ЦК України. Так, згідно зі ст. 1212 цивільного кодексу сторона, що одержала майно без правової підстави, також повинна повернути його в натурі, а у разі неможливості – відшкодувати його вартість, яка визначається судом на момент розгляду спору про його повернення [2].

Визначення договору як неукладеного може мати місце на стадії укладення договору, а не за наслідками виконання його сторонами [1].

Частиною третьою статті 207 ГК України передбачена можливість припинення господарського зобов'язання лише на майбутнє [1]. Отже, якщо зі змісту господарського договору випливає, що зобов'язання за цим договором може бути припинено лише на майбутнє, оскільки неможливо повернути усе одержане за ним (наприклад, вже здійснене користування за договором майнового найму (оренди), користування електроенергією, спожиті послуги, зберігання, здійснене за відповідним договором, тощо), то господарський суд одночасно з визнанням господарського договору

недійсним (за наявності підстав для цього) зазначає в резолютивній частині рішення, що зобов'язання за договором припиняється лише на майбутнє [3].

Згідно з пунктом 2.11 Постанови за загальним правилом статті 217 ЦК України правочин не може бути визнаний недійсним, якщо закономірні не відповідають лише окремі його частини і обставини справи свідчать про те, що правочин був би вчинений і без включення до нього недійсної його частини. У такому разі господарський суд може визнати недійсною частину правочину [1].

Таким чином, проаналізувавши усе вищезазначене, існує відмінність між неукладеним та недійсним господарським договором. Неукладеним є такий договір, за істотними умовами якого сторони не дійшли згоди, а як наслідок такого договору, з юридичної точки зору, не існує. Визнання ж договору недійсним спричиняє настання певних наслідків – реституція. В цілому аналіз судової практики дає підстави для виділення спільних ознак неукладеного та нікчемного договору, до яких слід віднести: 1) не породжують визначені договором наслідки; 2) не потребують визнання договору нікчемним або неукладеним в судовому порядку; 3) при вирішенні спору враховуються судом як елемент фактичних обставин не залежно від наявності відповідної вимоги сторін; 4) для повернення виконаного за такими договорами можуть застосовуватися норми, що регулюють зобов'язання із набуття і збереження майна без достатньої правової підстави. Схожих рис також має настання наслідків, у разі вчинення стороною фактичних дій щодо виконання договору, який визнано неукладеним та наслідків недійсного договору. З метою усунення колізій, існуючих як у ГК так і у ЦК України, вважаємо за необхідне, законодавчо закріпити підстави визнання договору неукладеним та чітко встановити наслідки що настають, у разі визнання договору неукладеним.

Не дивлячись на те, що існує ряд певних спільних ознак між неукладеним та недійсним господарським договором відносити неукладений договір до одного з різновидів недійсного вважаємо неправильним. Оскільки, якщо нікчемний та оспорюваний правочин мають однакову правову природу, а саме укладання договору з порушеннями норм законодавства, то недійсний і неукладений правочин мають різну юридичну природу, тому що на відміну від недійсного, неукладеним є такий договір, укладання якого не відбулось.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними від 29.05.2013 № 11 // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 4. – Ст. 22.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради – 2003. – № 40. – Ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради – 2003. – № 18. – Ст. 144.
4. Теньков С. О. «Визнання договорів неукладеними за новими Цивільним і Господарським кодексами України (Огляд судової практики) / «Вісник податкової служби України», лютий 2005 р. – № 7. – С. 56.

Преор Є.В.

студентка,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Останнім часом наша держава проводить активну нормотворчу роботу у сфері охорони життя і здоров'я громадян, намагаючись гармонізувати українське законодавство та поліпшити нормативно-правове регулювання харчової промисловості.

Тема є актуальною так як у перехідний період становлення ринкової економіки України галуззю, що найбільш динамічно розвивається, є харчова промисловість. Застаріла нормативна база, яка потребує повного оновлення та розроблення нових нормативів з урахуванням науково-технічного розвитку харчових підприємств, розробці нових продуктів харчування, які істотно відрізняються від традиційних і мають широку сферу застосування. У зв'язку з цим проблема державного регулювання розвитку харчової промисловості стала ключовою з погляду створення сприятливого інвестиційного клімату агропромислового виробництва, а також забезпечення ефективності функціонування капіталу в країні.

Аспекти державного регулювання харчової промисловості в цілому досліджувались у працях таких науковців, як: В. Галанець, Н. Кіданова, М. Корецький, О. Лебединська. Дослідження теоретичних основ та практичного застосування різних систем

регулювання харчової промисловості досліджували: Л. Анічина, Г. Андрусенка, П. Борщевського, В. Гейця, Л. Дейнеко, Д. Крисанова, І. Лукінова, П. Макаренка, П. Саблука, О. Скидана, В. Трегобчука, В. Юрчишина та ін. [3].

Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі аспекти проблеми державного регулювання розвитку харчової промисловості залишились невирішеними. Так, потребують уточнення цілі державного регулювання розвитку харчової промисловості. Не ліквідовано недоліки в законодавчій базі та діяльності органів державної влади, що гальмують розвиток харчової промисловості.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання розвитку харчової промисловості України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти формування механізмів державного регулювання розвитку харчової промисловості України.

Метою статті є дослідження правових засад забезпечення безпечності та якості харчових продуктів у харчовій промисловості України.

Сьогодні можливості контролюючих державних органів непорівнянні з масштабами ринку. Сертифікати, які видають товаровиробникам на продукцію, слугують лише «перепусткою» на ринок, а в подальшому ніхто не перешкоджає підприємцю змінити з тих чи інших міркувань умови виготовлення, зберігання, транспортування, продажу, тобто відійти від існуючих технічних регламентів на продукт чи товар [4]. Створення ринку харчової продукції, стан захищеності і впевненості споживача у безпечності та якості продукції будуть залежать від того, наскільки виконуються норми законодавчого забезпечення. Основні Законів, таких як Закони України «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», «Про молоко та молочні продукти», та інших на всіх рівнях. Пропонується розглядати державне регулювання харчовою промисловістю як сукупність законодавчих актів, принципів, методів, регуляторів діяльності органів усіх гілок державної влади з вироблення й реалізації управлінських рішень для здійснення регулюючих, організуючих і координуючих впливів на комплекс агропромислового виробництва з метою забезпечення потреби у продуктах харчування, питній воді в обсязі, якості, асортименті,

доступності в будь-який час і суворій відповідності санітарно-гігієнічним нормам і стандартам, необхідних і достатніх для повноцінного фізичного, психічного і соціального благополуччя кожного громадянина країни, згідно з його індивідуальними фізіологічними потребами [3, 4]. Україна як і більшість країн світу не може забезпечити світовий стандарт суверенітету споживача, що означає виробляти харчові продукти в таких кількостях, що є необхідними для максимально задоволення його потреб. На сьогодні є актуальним головний обов'язок держави закріплений у ст. 3 Конституції України яка проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Окрім цього, ще однією конституційною гарантією громадян України на забезпечення їх життя і здоров'я є ч. 2 ст. 50 Конституції, яка кожному гарантує право вільного доступу до інформації про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її отримання. У зв'язку з цим, діяльність держави по забезпеченню безпечності та якості харчових продуктів з метою забезпечення життєдіяльності та здоров'я громадян, слід вважати її функцією [4]. Правове забезпечення безпечності та якості харчових продуктів найбільш повно визначено у Законі України від 23.12.1997 р. в редакції від 11.08.2013, підстава 406-18. «Про безпечність та якість харчових продуктів» з практично щорічними, змінами і доповненнями (надалі – Закон). Цей Закон регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями та споживачами харчових продуктів, що виробляються, знаходяться в обігу імпортуються і експортуються [1]. Харчовим продуктом (їжею), згідно з цим Законом (ст. 1) є: будь-яка речовина або продукт (сирий, включаючи сільськогосподарську продукцію, необроблений, напівоброблений або оброблений), призначений для споживання людиною. Виробниками харчових продуктів, відповідно до наказу Головного державного санітарного лікаря України Державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України (надалі – МОЗ) від 28.12.2007 р. № 43, затверджений є: фізична або юридична особа (її філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, представництва), що здійснює господарську діяльність з виробництва харчових продуктів, у тому числі для спеціального дієтичного споживання, харчових добавок, ароматизаторів, дієтичних добавок, допоміжних матеріалів для переробки та допоміжних засобів з матеріалів для виробництва з метою введення їх в обіг, а також обіг [4]. Відповідно до ст. 4 Закону

державне забезпечення безпечності та якості харчових продуктів і метою захисту життя і здоров'я населення від шкідливих факторів, які можуть бути присутніми у харчових продуктах здійснюються шляхом: встановлення обов'язкових параметрів безпечності для харчових продуктів; встановлення мінімальних специфікацій продуктів у технічних регламентах; встановлення санітарних заходів і ветеринарно-санітарних вимог. Забороняється реклама харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів та дієтичних добавок без попереднього погодження її тексту з МОЗ. Особам, які займаються відповідно до ст. 20 Закону діяльністю з виробництва або введення в обіг харчових продуктів, забороняється виробляти та/або вводити в обіг небезпечні, непридатні до споживання або неправильно марковані харчові продукти. З метою забезпечення безпечності харчових продуктів, вироблених в Україні, також забороняється: використання харчових добавок, які не зареєстровані для використання в Україні. Встановлені, підвищені вимоги щодо державної реєстрації харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів та дієтичних добавок. Відповідно до ст. 40 Закону, забороняється імпорт харчових продуктів, які є небезпечними, непридатними до споживання, неправильно маркованими або такими, що не відповідають технічним регламентам або санітарним заходам. Харчові продукти у вантажі, які визнані небезпечними, непридатними до споживання, неправильно маркованими або такими, що в інший спосіб не відповідають технічним регламентам або санітарним заходам, не допускаються до ввезення для споживання людиною (надалі – забраковані харчові продукти). Інші підлягають поверненню [4].

Отже, господарська діяльність підприємств харчової промисловості забезпечується відповідним законодавством, які в цілому регулюють їх розвиток за такими напрямками: впровадження у виробництво прогресивних технологій; вживання заходів щодо підвищення конкурентоспроможності харчових продуктів; створення ринку сучасного вітчизняного технологічного устаткування; забезпечення виробництва якісної конкурентоспроможної харчової продукції з урахуванням міжнародних стандартів. Для покращання державного регулювання розвитку харчової промисловості України пропонується:

- 1) розробити та прийняти нормативно-правові акти, які відповідали

нинішнім тенденціям у розробках нової харчової продукції з урахуванням науково-технічного прогресу у сфері харчових технологій; 2) прискорити розробку технічних регламентів та стандартів, гармонізованих з вимогами Європейського Союзу та іншими країнами, які є економічними партнерами, зокрема активізувати контроль за введенням нових стандартів на харчові продукти з урахуванням нових розробок у харчовій сфері; 3) створення координаційного органу з питань безпеки харчових продуктів (можливо, на базі Національної Комісії з Кодексу Аліментаріус, або включивши її); 4) створення базовий закон, що охоплює ключові принципи, створення координаційного органу, розподіл функцій та повноважень, і передбачає можливості для підзаконних актів. Текст поточного законопроекту може використовуватися як основа для реалізаційних законодавчих положень, проекти яких розроблятимуться паралельно.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 19 – С. 79.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 20-21. – С. 712.
3. Кравченко Т.А. Роль державного управління в забезпеченні якості харчових продуктів // Вісник НАДУ. – 2011. – № 2. – С. 206-209.
4. Смолин Г.В. / Господарське право України. Особлива частина [Електронний ресурс]: навчальний посібник / Смолин Г.В. – Л. – 2010 р.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Арабчук А.І.

студентка,

Науковий керівник: **Грекова М.М.**

кандидат юридичних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПОРЯДКУ ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я

Частина 1 ст. 39 КЗпП однією із підстав для дострокового розірвання строкового трудового договору на вимогу працівника називає хворобу або інвалідність працівника, що перешкоджають йому виконувати роботу відповідно до трудового договору [1]. Проте у Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП) чітко не зазначено, чи є обов'язковою умовою для звільнення працівника на підставі цієї норми надання останнім для підтвердження своєї хвороби або інвалідності висновку (довідки) закладу охорони здоров'я. В зв'язку з цим виникають труднощі при практичній реалізації даного права працівника, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Проблемність даної ситуації, на нашу думку, є зіткненням інтересів роботодавця у частині доказовості факту захворювання чи інвалідності працівника з одного боку, та інтересів працівника, який наврядчи бажає, щоб інформація про його стан здоров'я стала відома його роботодавцю чи колегам. Проаналізувавши положення чинного законодавства, що регулюють дану сферу правовідносин, можна зазначити наступне.

Медицина інформація, тобто свідчення про стан здоров'я людини, історію хвороби, мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, є інформацією з обмеженим доступом. Поширюватися, передаватися третім особам така інформація може виключно за згодою особи, якої вона стосується (ст. 32 Конституції України [2], ст. 21 Закону

України «Про інформацію» [3], ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних» [4]).

Право особи на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також відомості, одержані при її медичному обстеженні, передбачене також ч. 1, 2 ст. 286 Цивільного кодексу України [5], ст. 39-1 Основ законодавства про охорону здоров'я [6].

Таким чином, відповідно до вищевказаних положень, працівник не зобов'язаний надавати роботодавцю медичний висновок (довідку), який би засвідчував стан його здоров'я і підтверджував неможливість виконання ним своїх трудових функцій, а роботодавець, зі свого боку, не має права вимагати від нього надання таких документів.

Втім, для уникнення суперечливих ситуацій на практиці, вважаємо за доцільне у ч. 1 ст. 39 КЗпП зазначити, що надання працівником висновку (довідки) закладу охорони здоров'я для підтвердження своєї хвороби або інвалідності для звільнення на цій підставі не вимагається.

Припинення трудових відносин у даному випадку має оформлятися виданням наказу (розпорядження) роботодавця, у якому мають бути вказані підстави припинення трудового договору конкретним посиланням на статтю, пункт закону. Тобто в наказі про звільнення повинно бути вказано, що працівник звільняється у зв'язку з хворобою (ч. 1 ст. 39 КЗпП). Підставою у даному випадку буде виступати заява працівника.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

5. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

6. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

Головачова К.В.

студентка,

Науковий керівник: **Ярошенко О.М.**

доктор юридичних наук, професор,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ДОТРИМАННЯ ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ЯК УМОВА ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У процесі трудової діяльності можна виділити, з одного боку, людину, котра працює, а з другого, – виробництво (простір, в якому відбувається трудова діяльність, де виникає небезпека і де людина зазнає її впливу). Створення безпечних умов праці на виробництві всіх форм власності було і залишається одним з головних пріоритетів суспільства. Ані розмір заробітної плати, ані рівень рентабельності підприємства, ані цінність вироблюваного продукту не можуть служити підставою для зневаги правил техніки безпеки та виправданям існуючих погроз життю чи здоров'ю робітників. Правильно організована робота у сфері безпеки праці підвищує дисциплінованість робітників, що, в свою чергу, призводить до покращення продуктивності праці, сприяє зниженню кількості нещасних випадків, підвищує ефективність виробництва.

Питання належних та безпечних умов праці в своїх дослідженнях розглядали такі вчені, як К.Ю. Мельник, В.С. Венедіктов, М.І. Іншин, В.Г. Ротань, та інші. Серед численних прав людини, що вказані в міжнародних договорах та угодах, в Основному законі України набули закріплення та відображення основні трудові права, серед яких знаходиться й право кожного на належні, безпечні та здорові умови праці (ч. 4 ст. 43 КУ) [1]. Сьогодні, в умовах ринкових відносин, українська держава, що

проголосила життя й здоров'я людини найвищою цінністю, повинна виступати гарантом реалізації цього права, забезпечувати відповідну сучасним умовам нормативно-правову базу регулювання охорони безпечної праці. І хоча питання умов праці стосується перш за все працівників та роботодавців, його врегулювання має відношення також до держави та суспільства, оскільки життя, здоров'я та безпека людини – цінності, що передбачені Конституцією України.

У статті 153 Кодексу законів про працю зазначено, що на кожному об'єкті, де працюють люди, повинні бути створені здорові та безпечні умови праці, які відповідають вимогам законодавства [2].

Також у 1992 р. в Україні було прийнято Закон «Про охорону праці». Цей закон визначив пріоритетні напрямки реалізації конституційного права громадян на охорону їхнього життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, проголосив основні принципи державної політики в галузі охорони праці (ст. 4). Ст. 14 цього Закону встановлює обов'язок роботодавця забезпечувати належне утримання будівель і споруд, виробничого обладнання та устаткування, здійснювати контроль за додержанням працівниками технологічних процесів, правил поведження з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, а стаття 21 Закону встановлює вимоги щодо використання робочого обладнання [3].

Розглядаючи питання належних та безпечних умов праці, перш за все слід з'ясувати, що саме розуміється під умовами праці. Умови праці – це вся сукупність факторів виробничого середовища та процесу виконання службових обов'язків на підприємстві, в установі чи організації (незалежно від форми власності чи роду діяльності). Належні та безпечні умови праці – це весь комплекс умов праці (кількість та якість обладнання, стан робочого приміщення, санітарні умови тощо). Тобто це такі умови праці, за яких вплив шкідливих та небезпечних чинників на працівника не перевищує гранично допустимих значень. Створення належних та безпечних умов праці забезпечується зручним робочим місцем, робочим одягом, нормальною освітленістю, медичним обслуговуванням [5].

Власник або уповноважений ним орган зобов'язаний приділяти увагу умовам праці працівника, забезпечувати контроль за здоров'ям працівників, особливо на місцях зі шкідливими умовами праці, забезпечувати спецодягом і засобами захисту працюючих від

шкідливого впливу речовин. На сьогоднішній день головним чинником виробничого травматизму залишаються саме організаційні причини, через які відбувається велика кількість виробничих травм на підприємствах, і на жаль ситуація на краще не змінюється. Основними організаційними причинами слід вважати такі: порушення трудової і виробничої дисципліни(сюди відноситься і невиконання посадових обов'язків, і невиконання вимог інструкцій з охорони праці), неналежна організація безпечного виконання робіт, порушення правил безпеки під час експлуатації устаткування. Ці порушення являються наслідком недоліків саме у проведенні навчання та інструктажів, зниження рівня професійної підготовки та недостатня кількість знань у сфері правил безпеки. Що стосується інструктажів, то питання їх проведення на підприємстві часто вирішується в останню чергу або ж не вирішується взагалі. Разом з тим дане питання є доволі актуальним та важливим, адже подібний недогляд може призвести до серйозних проблем при виникненні нещасних випадків, а за сам факт непроведення інструктажів передбачена серйозна відповідальність.

Закон України «Про охорону праці» від 14.10.92 р. № 2694-ХІІ вимагає, щоб усі працівники при прийомі на роботу і в процесі трудової діяльності проходили на підприємстві навчання, інструктаж і перевірку знань з питань охорони праці. Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання і перевірки знань з питань охорони праці, забороняється. Мета інструктажу – навчити працівника правильно і безпечно для себе і навколишнього середовища виконувати свої трудові обов'язки [4]. Згідно з Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженим наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15 працівники під час прийняття на роботу і в процесі роботи під час трудового і професійного навчання проходять на підприємстві за рахунок роботодавця інструктажі, навчання та перевірку знань з питань охорони праці, надання першої допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також правил поведінки у разі виникнення аварії.

На сьогодні у роботодавців також часто виникають запитання щодо оформлення контрольних листів проходження навчання та інструктажів з питань охорони праці. Як же діяти, коли представники державних органів нагляду за охороною праці вимагають пред'явити такі контрольні листи? Тут слід розуміти, що

таку форму, як «контрольний лист проходження навчання та інструктажів з питань охорони праці», не передбачено жодним нормативним актом, а тому їх неведення не є порушенням нормативних актів з охорони праці й відповідальність за це наставати не може.

Як і раніше актуальним питанням залишається формальне розслідування нещасних випадків і, як наслідок, необґрунтоване звинувачення потерпілих. Щоб уникнути відповідальності за виробничі травми з втратою працездатності, а іноді, і за факти загибелі працівників, зацікавлені посадовці намагаються віднести нещасні випадки до таких, що не пов'язані з виробництвом або звинуватити самого постраждалого в порушенні їм нормативних актів. Також викликає занепокоєння додержання техніки безпеки на підприємствах недержавного сектору економіки, який все збільшується. Тут порушення правил безпеки носять масовий характер, а окрім цього допускається ще й приховання нещасних випадків, ухилення роботодавців від виплат і компенсацій за шкоду, що цими нещасними випадками заподіяна.

Отже, можна зробити висновок, що незадовільний стан техніки безпеки не тільки виступає причиною травм і професійних захворювань, а й важким тягарем лягає на економіку підприємств, організацій, всієї держави, тому неабиякої ваги набуває підвищення рівня безпеки праці. Заходи щодо запобігання нещасним випадкам на виробництві мають насамперед уберегти працівника від травм, хвороб, інвалідності (а то й від смерті) і тих негативних наслідків, що з усього цього випливають. Крім того, нещасні випадки завдають чималих матеріальних збитків, негативно позначаються на добробуті окремої людини, знижують ефективність економіки країни. Від нещасного випадку потерпають люди і виробничий капітал не тільки безпосередньо на місці аварії. Аварії та нещасні випадки тягнуть за собою безліч витрат, пов'язаних із відновленням ділянки виробництва, що вийшла з ладу. Ці кошти пішли б на щось інше, якби не трапилося біди.

Для покращення стану безпеки праці слід виконати низку завдань, які за їх належного виконання істотно змінять ситуацію, що склалася на даний час. Серед таких завдань слід виділити наступні:

- 1) слід ввести такий механізм управління охороною праці, коли роботодавцю буде з економічної точки зору не вигідно мати шкідливі і небезпечні умови виробництва;

2) забезпечити надійне фінансування витрат, пов'язаних з виплатою компенсацій працівникам при втраті працездатності;

3) варто було б організувати надійну систему медичної, професійної та соціальної реабілітації потерпілих на виробництві;

4) значно підвищити рівень усієї профілактичної роботи щодо запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням (забезпечення спеціалістів засобами захисту та пристроями, належне проведення інструктажів та перевірки знань з охорони праці, періодично проведення атестації робочих місць з умов праці);

5) збільшити кількість перевірок щодо стану безпеки праці (діагностика стану технічного обладнання, рівня медичного обслуговування на виробництві тощо).

У питаннях безпеки праці варто вибрати послідовну політику, яка дозволить забезпечити подальше зниження рівня виробничого травматизму і дієвий захист конституційних прав трудящих на безпечну працю. Іншими словами, БЕЗПЕКА ПРАЦІ – це як релігія. Можна й не вірити, але ритуалів слід дотримуватися.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (зі змінами, внесеними Законом України від 8.12.2004 р. № 2222-IV).

2. Кодекс законів про працю України // ВВР України. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375 (із змінами, внесеними Законом України № 3248-IV від 20.12.2005 р.).

3. Закон України «Про охорону праці» // ВВР України. – 1992. – № 49. – Ст. 668 (із змінами, внесеними Законом України від 17.11.2005 р. № 3108-IV).

4. «Про охорону праці» // ВВР України. – 1992. – № 49. – Ст. 668 (зі змінами від 26.10.2014).

5. Ізуйта П.О. Поняття належних та безпечних умов праці // Форум права. – 2007. – № 2. – С. 70-74.

Кардашевська Г.М.

студентка,

Науковий керівник: **Ярошенко О.М.**

доктор юридичних наук, професор,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПІДСТАВИ ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД РОБОТИ: АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

На сьогоднішній день ні трудове законодавство, зокрема ст. 46 КЗпП України, ні судова практика не виробили загальновизнаної дефініції терміну «відсторонення від роботи». В юридичній літературі з цього питання так само немає єдності поглядів, через що нерідко трапляються помилки в правозастосовній практиці. Як наслідок, норми, що визначають випадки і порядок відсторонення від роботи, часто трактуються розширено, а відсторонення не рідко ототожнюється з переведенням або звільненням.

Викладене ставить вчення про поняття, підстави, умови, порядок і наслідки відсторонення від роботи в ряд найважливіших проблем теорії та практики трудового права України.

Проблемам відсторонення працівників від роботи приділяли увагу відомі фахівці в галузі трудового права, а саме: М.Г. Александров, К.М. Гусов, С.М. Прилипко, В.Г. Ротань, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко, це зумовлюється тим, що одним із юридичних термінів, що потребують пояснення та визначення поняття є «відсторонення від роботи».

Дослідженні праць зазначених вище науковців дозволило сформулювати таку дефініцію розглядуваної категорії: «Відсторонення від роботи – тимчасова відмова роботодавця або уповноваженого державного органу від надання працівнику роботи, визначеної трудовим договором, у випадках, передбачених законодавством, зі збереженням місця роботи, і як правило, без збереження заробітної плати» [1, с. 34].

Важливе значення для розуміння сутності відсторонення працівників від роботи має класифікація його підстав. За сферою дії випадки відсторонення працівника від роботи поділяються на загальні та спеціальні. Загальні випадки, що поширюються на всі категорії працівників, закріплені в ст. 46 КЗпП України. Спеціальні випадки відсторонення передбачаються іншими законодавчими актами, а саме Закон України «Про забезпечення санітарного та

епідемічного благополуччя населення», Закон України «Про державну службу», Кримінальним Процесуальним кодексом України, Закон України «Про охорону праці» тощо [1, с. 68].

За суб'єктом здійснення випадки відсторонення працівника від роботи поділяються на: а) відсторонення працівника від роботи з ініціативи роботодавця; б) відсторонення працівників від роботи з ініціативи уповноваженого державного органу.

За правовими наслідками – поділяються на: а) відсторонення із збереженням заробітної плати; б) відсторонення без збереження заробітної плати.

Одним із найбільш поширених випадків відсторонення від роботи є відсторонення у разі появи працівника на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння. Поява на роботі у стані сп'яніння є, по-перше, грубим порушенням трудової дисципліни; по-друге, призводить до порушень правил охорони праці, нещасного випадку, помилкам при виконанні складних завдань; по-третє, працівник у такому стані заважає іншим працівникам виконувати їх трудові обов'язки і наражає їх на небезпеку.

При появі на роботі у нетверезому стані працівник може бути відсторонений від роботи до закінчення робочого дня. У деяких випадках законодавство, а саме ЗУ «Про дорожній рух» від 30.06.1993, зобов'язує роботодавця не допускати до керування транспортним засобом осіб, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Відсторонення від роботи за цією підставою є законним тільки у тому випадку, коли факт стану сп'яніння належним чином доведений роботодавцем. Згідно з п. 25 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 року стан алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння підтверджується як медичним висновком, так іншими видами доказів, зокрема, показаннями свідків, актом роботодавця тощо [5, п. 25].

Ще однією поширеною підставою відсторонення працівника від роботи власником або уповноваженим ним органом є відмова або ухилення від обов'язкових медичних оглядів. Відповідно до ст. 169 КЗпП та ст. 17 ЗУ «Про охорону праці», роботодавець зобов'язаний за власні кошти забезпечити фінансування та організувати проведення медичних оглядів працівників, зайнятих на важких

роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці, щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року [3, ст. 17]. Тобто організація медичного огляду та його фінансування – це обов'язок роботодавця, а проходження медичних оглядів – це вже обов'язок працівника. Викладена вище підстава додатково регламентована ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року, де закріплено, що працівники, які без поважних причин не пройшли у встановлений термін обов'язків медичний огляд у повному обсязі, відсторонюються від роботи і можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Окрім цієї загальної підстави Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» встановлює, що відстороненню від роботи також підлягають особи: а) які є носіями збудників інфекційних захворювань; б) хворі на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби; в) які були в контакті з хворими на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби; г) які ухиляються від щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлює Міністерство охорони здоров'я України. Усунення від роботи або іншої діяльності таких працівників здійснюється за поданням відповідних посадових осіб Державної санітарно-епідеміологічної служби України.

Відсторонення працівників від роботи також допускається у разі їх відмови або ухилення від навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної безпеки. Тобто працівники в процесі роботи проходять на підприємстві за рахунок роботодавця інструктажі, навчання та перевірку знань з питань охорони праці, надання першої допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також правил поведінки у разі виникнення аварії. Викладена вище підстава додатково регламентована Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці від 26.01.2005 та Типовим положенням про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємствах, в установах та організаціях України від 29.09.2003.

Наступна підстава для відсторонення прямо передбачена ст. 154 «Загальні положення відсторонення від посади» нового КПК України, який набрав чинності від 13.04.2012. В цій статті зазначається, що відсторонення від посади може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і

незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу. Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді або суду на строк не більше двох місяців [4, ст. 154]. При цьому відсторонення від посади не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе слідчому судді (суду), що: існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою до його застосування; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться у відповідному клопотанні слідчого, прокурора; може бути виконане завдання, задля виконання якого слідчий, прокурор звертається із таким клопотанням.

Законодавством України, а саме ЗУ «Про державну службу» від 16.12.1993, регламентована ще одна спеціальна підстава для відсторонення державного службовця від виконання повноважень за посадою. У зазначеному вище законі встановлено, що керівник державного органу, в якому працює цей службовець, зобов'язаний відсторонити його у разі невиконання ним службових обов'язків, що призвело до людських жертв або заподіяло значної матеріальної чи моральної шкоди громадянину, підприємству, установі, організації або державі [2, ст. 22].

Аналізуючи законодавство нашої держави можна зробити висновок, що задля уникнення «різнобою» в правозастосовній практиці й захисту трудових прав громадян, в новому Трудовому кодексі України необхідно закріпити визначення поняття «відсторонення від роботи» та чіткий вичерпний перелік підстав для такого відсторонення.

Список використаних джерел:

1. Проблеми правового регулювання відсторонення працівників від роботи за законодавством України : Монографія / І. О. Лосиця, С. М. Прилипко, Д. В. Трубіцин, О. М. Ярошенко. – Харків : Видавництво «ФІНН», 2011. – 224 с.

2. Закон України «Про державну службу» від 16.12.1993 № 3723-ХІІ // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>

3. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-ХІІ // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 № 9 // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v000970092>

Кисличенко І.В.

студентка,

Науковий керівник: **Грекова М.М.**

кандидат юридичних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

МОРАЛЬНА ШКОДА В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

На сучасному етапі розвитку України як незалежної, демократичної, правової держави спостерігається тенденція до появи в юридичній науці та практиці нових інститутів, одним з яких є – відшкодування моральної шкоди. Відсутність орієнтованого базису, стосовно якого здійснювалося б визначення розміру відшкодування моральної шкоди, заподіяної порушенням трудових прав, зумовлює необхідність наукових пошуків з цього питання, й підтверджує актуальність обраної теми.

Проблема відшкодування моральної шкоди знайшла втілення в працях А.М. Белякової, Д.В. Бобрової, С.А. Беляцкіна, В.П. Грибанова, А.М. Ердлевського, Ю.Х. Калимкова, Л.А. Майданника, Н.М. Хуторян, П.Р. Стависького, В.Д. Чернадчука та ін.

В науці виділяли два підходи до питання про відшкодування моральної шкоди. Одні вчені, зокрема С. А. Беляцкін, підтримували доцільність існування такого правового інституту, інші вчені, такі як П. Гусаковський, Г. Шершеневич, А. Зейц вважали недоцільним відшкодування моральної шкоди.

Виходячи з положень Кодексу законів про працю України, відшкодування роботодавцем моральної шкоди працівнику провадиться у разі, якщо порушення його законних прав призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя (ст. 237¹).

В першу чергу, варто звернути увагу на суб'єктний склад правовідносин із відшкодування моральної шкоди, який є чітко визначеним. Під особою, котра має право на відшкодування моральної шкоди слід розуміти виключно працівника – фізичну особу, що вступає або перебуває у відносинах найманої праці на підставі трудового договору [1, с. 129]. Особою, на яку покладається обов'язок відшкодування шкоди у трудових правовідносинах може бути виключно роботодавець. Трудове законодавство не передбачає відшкодування моральної шкоди працівником роботодавцю.

В. Д. Чернадчук поділяє думку, що відповідальність за заподіяну працівникові моральну шкоду настає за наявності наступних умов: заподіяння (наявність) моральної шкоди; протиправність дій власника або уповноваженого ним органу; наявність причинного зв'язку між протиправним діянням заподіювача шкоди і моральною шкодою, що настала; вина власника або уповноваженого ним органу.

Аналіз наукової доктрини та практичної діяльності свідчить про дієвість принципу «презумпції моральної шкоди», зміст якого, полягає в тому, що моральна шкода вважається заподіяною внаслідок порушення трудових прав, визначених чинним трудовим законодавством, якщо власником або уповноваженим ним органом не доведено інше.

В трудовому законодавстві передбачений досудовий порядок відшкодування моральної шкоди, заподіяної порушенням трудових прав, у якому виділяються дві форми: на підставі угоди сторін (власника, профспілкового органу, потерпілого, або уповноваженої ним особи), яка доцільна при добровільному порядку відшкодування власником заподіяної моральної шкоди, що стане підставою видання наказу та суспільна, зміст якої полягає у діяльності третьої особи (комісії по трудовим спорам) з метою досягнення взаємної згоди, надання допомоги сторонам спору щодо відшкодування моральної шкоди. Право вибору форми відшкодування належить потерпілому.

Щодо критеріїв, які необхідно враховувати при визначенні розміру відшкодування шкоди, то проаналізувавши різні підходи науковців з цього питання, доцільним буде їх розподілити на: загальні критерії (суть позовних вимог; ступінь і характер фізичних та моральних страждань працівника тощо), окремі критерії (ступінь втрати працездатності; індивідуальні особливості потерпілого; ступінь порушення нормальних життєвих зв'язків працівника; вік

працівника та ін.), критерії, спрямовані на зменшення розміру відшкодування (наявність вини працівника; добровільне відшкодування заподіяної працівникові моральної шкоди та ін.), критерії, спрямовані на збільшення розміру відшкодування (особливе психічне сприйняття працівником факту порушення його трудових прав; заподіяння декількох видів моральної шкоди тощо).

Іншим є підхід, в якому беруться до уваги об'єктивні фактори ушкодження здоров'я та суб'єктивна оцінка потерпілого.

Моральна шкода не має чітких матеріальних ознак, що зумовлює необхідність її повного і детального обґрунтування. Формування доказової бази заподіяння моральної шкоди та її розміру покладається на позивача.

В. Паліюк зазначає, що деякі судді, як, наприклад, в країнах англосаксонського права, ставлять себе на місце потерпілого і намагаються визначити, скільки б вони запросили за відшкодування такої шкоди. Але для такого способу характерна крайня суб'єктивність судового рішення [2, с. 59].

Чинне законодавство не містить методики розрахунку відшкодування моральної шкоди, існують лише авторські методики, серед яких найвідомішими є методика К. Дорошенка, О. Ерделевського, В. Кашина.

Методика О. Ерделевського ґрунтується на: а) резюмуванні моральної шкоди – страждання, які повинна відчувати «середня», «нормально» реагуюча на протиправну щодо неї поведінку людина; б) визначенні базисного рівня компенсації за страждання, спричинені заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю, що приймається в розмірі 720 мінімальних розмірів заробітної платні; в) розробленій шкалі співвідношень розмірів компенсації моральної шкоди на основі співвідношень максимальних санкцій Кримінального кодексу, що передбачають відповідальність за посягання на аналогічні права людини; г) розробленій формулі, за допомогою якої можна визначити розмір компенсації та яка враховує критерії, що повинен брати до уваги суд при вирішенні відповідного питання. Проте, спеціальної методики визначення розміру відшкодування роботодавцем моральної шкоди працівнику поки що не розроблено [3, с. 221].

Я підтримую точку зору тих науковців, які вважають, що більш виправданим є підхід в якому розмір відшкодування моральної шкоди має бути чітко закріпленим, і визначеним в мінімальних заробітних платах, як-от в Проекті Закону «Про Забезпечення

захисту від морального переслідування на робочому місці», де зазначається, що особа, визнана потерпілою від морального переслідування на робочому місці має право на відшкодування моральної шкоди у розмірі десяти мінімальних заробітних плат у місячному розмірі у судовому порядку (ст. 13).

Тож, відшкодування моральної шкоди у трудовому праві має свою специфіку яка виявляється, зокрема, в сутності моральної шкоди для працівника, суб'єктному складі правовідносин, критеріях визначення розміру відшкодування моральної шкоди, підставах для компенсації. Не зважаючи на те що, інститут відшкодування моральної шкоди у трудових правовідносинах належить до відносно нових, кількість судової практики з цього питання має чітку тенденцію до збільшення, що сприятиме в подальшому більш продуктивному судочинству в цій галузі, удосконаленню механізму визначення розміру відшкодування моральної шкоди.

Список використаних джерел:

1. Шамшина І. Юридична відповідальність закріплення дефініції «працівник» у сучасному трудовому праві / І. Шамшина // Право України. – 2010. – № 12. – С. 124-130.
2. Паліюк В.П. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди: монографія. – К.: Право, 2000. – 272 с.
3. Крисань Т. Є. Правові аспекти відшкодування моральної шкоди у цивільно-правових відносинах / Т.Є. Крисань // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 218-221.

Клишевич А.В.

студентка;

Бахновська І.П.

кандидат юридичних наук, доцент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ ЗДІЙСНЕНІ ТРУДОВИХ ФУНКЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Найважливішими соціально-трудовими показниками на підприємствах в умовах ринкових відносин є забезпечення повної зайнятості трудових ресурсів і високої продуктивності праці,

створення нормальних умов для роботи персоналу і підвищення рівня оплати праці, досягнення належного економічного росту і якості життя працівників. Система засобів мотивації, що використовується на більшості наших підприємств, не відповідає ані вимогам, які до неї висувають працівники, ані вимогам самих роботодавців. Звідси виникає необхідність розробки такої системи заходів мотивації, яка б з одного боку, в повному обсязі задовольняла вимоги роботодавців, а з іншого ефективно впливала б на якість роботи працівників та задовольняла їх вимоги.

Питання підвищення якості роботи працівників підприємств за рахунок ефективної мотивації досліджується вже досить давно як зарубіжними так і вітчизняними вченими. Основу досліджень мотивації працівників сформували класики економічної та управлінської науки, зокрема Ч. Бернард, М. Вебер, О. Герберд, В. Врум, Ф. Гілберт, Л. Гілберт, Ф. Герцберг, Г. Емерсон, А. Маслоу, Л. Портерт, А. Маршалл, А. Сміт, Ф. Тейлор, А. Файоль, М. Фоллер, О. Шелдон та інші.

Однак, в усіх дослідженнях проблем мотивації основна увага приділяється позитивній мотивації, з поділом її на матеріальну та нематеріальну. При цьому негативна мотивація недостатньо приймається до уваги дослідниками даного питання.

Метою статті є обґрунтування принципів та підходів включення покарань до системи заходів мотивації працівників підприємств, дослідження мотиваційного впливу негативних стимулів.

З розвитком ринкової економіки в Україні особливо важливим стало питання підвищення продуктивності роботи сучасних підприємств. В зв'язку з цим все більша увага приділяється питанню мотивації. Продуктивність праці напряму впливає на ефективність роботи підприємства і якщо не кожне підприємство з цією метою має можливість забезпечити себе новітньою технікою, то підвищити мотивацію своїх працівників має змогу кожен роботодавець. Однак, жодне підприємство не може в своїй діяльності спиратися лише на заохочення. Завжди має бути «зворотний бік медалі». В питаннях мотивації такими є покарання, які вступають в дію, коли заохочення вже не спрацьовують. Система негативної мотивації заснована на всім відомому принципі протиставлення заохочення та покарання («батога» та «пряника»).

Негативна мотивація більш за все необхідна там, де встановлені чіткі процедури і правила, де потрібен контроль за дотриманням цих

правил [1, с. 35], там, де прибутковість підприємств напряду залежить від дотримання дисципліни.

Одними з найбільш застосовуваних негативних засобів мотивації на підприємствах продовжують залишатися дисциплінарні стягнення, види та порядок застосування яких регламентується трудовим законодавством.

Дисциплінарні стягнення – це передбачений в нормативно-правовому акті захід примусового впливу, що застосовується органом, якому надано право прийняття на роботу даного працівника відповідно до його компетенції, за вчинений дисциплінарний проступок.

Накладення на працівника дисциплінарних стягнень регулюється Кодексом законів про працю України (КЗпПУ). Так ст. 147 КЗпПУ передбачає за дисциплінарні правопорушення два види стягнень: догана та звільнення, але законодавством, статутами і положеннями про дисципліну для окремих категорій працівників можуть бути передбачені й інші дисциплінарні стягнення (наприклад, для державних службовців або працівників прокуратури) [2].

Іще однією вимогою для ефективності застосування покарання є необхідність розібратися у суті справи та співвіднести покарання з проступком. Ці положення також відображені КЗпПУ. Так, до застосування дисциплінарного стягнення власник або уповноважений ним орган повинен зажадати від порушника трудової дисципліни письмові пояснення, а при обранні виду стягнення враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника (ст. 149 КЗпПУ) [2].

Отже, у випадках, коли працівник вчинив правопорушення, а роботодавець не хоче або не може його звільнити, у нього в арсеналі залишається лише такий метод впливу, як догана.

Таке положення речей призводить до того, що мотивація працівників дисциплінарними стягненнями не досить ефективна, адже не в повній мірі враховує ступінь тяжкості порушення трудової дисципліни.

На практиці ця прогалина в законодавчому регулюванні заповнюється тим, що велика кількість підприємств, особливо приватної форми власності, застосовують як заходи дисциплінарних стягнень штрафи. Застосування штрафів до працівника, що порушив трудову дисципліну є незаконним, адже такий вид дисциплінарного

стягнення не передбачено ані КЗпПУ, ані будь-якими іншими законами, а отже не може бути встановлено і Правилами внутрішнього трудового розпорядку. Про цей факт свідчить також положення ст. 26 ЗУ «Про оплату праці», згідно з якою відрахування з заробітної плати можуть провадитися тільки у випадках прямо передбачених законодавством [4].

Таким чином, законодавцям слід було б доповнити перелік дисциплінарних стягнень ще одним видом – штрафом [5], хоча б з метою врегулювання ситуації, що вже склалась на практиці, розробивши чіткий механізм його застосування. До того ж доцільно було б до переліку дисциплінарних стягнень додати такі види стягнень як зауваження та сувора догана. Отже, перелік дисциплінарних стягнень складався б з: зауваження, догани, суворої догани, штрафу та звільнення.

Зауваження, як найменш суворий вид дисциплінарного стягнення, слід було б накладати за дрібні порушення. Строк його дії достатньо обмежити кількома місяцями.

Догану слід застосовувати у випадках, коли зауваження виявилось недостатньо. Термін дії догани логічно встановити від кількох місяців до року.

І, нарешті, сувора догана стала б фактично останнім попередженням. Вона могла б діяти більше року і застосовуватись у тих випадках, коли порушення трудової дисципліни є досить тяжким.

Отже, збільшивши перелік дисциплінарних стягнень та розмежувавши їх за строком дії, буде досягнуто ефекту диференціації сили дисциплінарної відповідальності та системності у їх застосуванні. Роботодавець при цьому матиме вибір і зможе застосувати стягнення найбільш відповідне вчиненому проступку з усього переліку дисциплінарних стягнень. Також до факторів, що підвищують ефективність мотивації покаранням слід віднести необхідність роз'яснення причин покарання працівнику. Фактично цій меті при застосуванні дисциплінарних стягнень слугує вимога ст. 149 КЗпПУ про те, що дисциплінарне стягнення повинно повідомлятися працівнику під розписку [2].

Таким чином, негативна мотивація, звісно, не може бути використана в якості основної. З іншого ж боку мотивація, в основі якої лежать негативні стимули, буде працювати сильніше, якщо працівник буде впевнений в тому, що його обов'язково покарають за певний проступок чи бездіяльність.

Негативна мотивація є невід'ємною складовою загального процесу мотивації на підприємствах. В залежності від суворості всі негативні засоби мотивації можна поділити на два види: дисциплінарні стягнення та заходи дисциплінарного впливу. Причому за своєю суттю дисциплінарні стягнення є більш суворими ніж заходи дисциплінарного впливу і саме тому їх використання регулюється законодавством України про працю.

Однак, існуюча система дисциплінарних стягнень, які можуть застосовуватись для працівників підприємств не задовольняє вимогам щодо відповідності покарання проступку. Тому доцільним є внесення змін в трудове законодавство.

Таким чином, перелік складався б з зауваження, догани, суворої догани, штрафу та звільнення. При цьому буде досягнуто ефекту диференціації стягнень за їх суворістю.

Список використаних джерел:

1. Сосновий А.П. Методы и средства эффективной мотивации персонала / А.П. Сосновий, П.В. Ратников. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://free-consulters.ru/?p=461>
2. Кодекс законів про працю України. зі змінами від 13.05.14 // Відомості Верховної Ради. – 1971. – Додаток до № 50. – 375 с.
3. Конституція України. зі змінами від 21.02.14 // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – 141 с.
4. «Про оплату праці» Закон України. Зі змінами від 04.07.13 // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 17. – 121 с.
5. Міщук М.О. Проблеми накладення дисциплінарних стянень / М.О. Міщук // Адвокат. – 2013. – № 4. – С. 26-2.
6. Кабаченко М.А. Дисциплинарные взыскания: некоторые проблемные вопросы / М.А. Кабаченко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jlaw.snu.edu.ua/paper/?id=805>
7. Мишин Д. Наказания сотрудников за различные нарушения / Д. Мишин. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://delovoymir.biz/ru/articles/view/?did=5859>
8. Андрусь О.І. Мотивація як фактор управління діяльністю персоналу / О.І. Андрусь, Н.В. Руденко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=69421>

Корж Ю.С.

студентка,

Науковий керівник: **Ярошенко О.М.**

доктор юридичних наук, професор,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ

Проблемі працевлаштування осіб з обмеженими можливостями останнім часом приділяється значна увага. Багато вчених подавали власне бачення цієї проблеми і власні вектори її вирішення. Серед них можна виділити таких, як Н.Б. Болотіна, В.І. Прокопенко, О.М. Ярошенко, Г.І. Чанишева, К.П. Уржинський та багато інших. Треба зазначити, що відбуваються певні зрушення у розвитку українського законодавства, однак ця проблема не втрачає своєї актуальності й на сьогоднішній день.

На сьогодні зростання чисельності інвалідів є проблемою не лише нашої держави, а й всього світу. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у всьому світі майже 15% населення має інвалідність. Станом на 2014 рік в Україні налічується 2,8 мільйонів осіб, визнаних інвалідами, що становить 6,1% від загальної чисельності населення.

Декларація про права інвалідів від 9 грудня 1975 року закріпила у п. 3, що інваліди мають ті ж громадянські та політичні права, що й інші особи. В першу чергу інваліди мають право на економічний та соціальний захист, задовільний рівень життя, з урахуванням їх особливих потреб на кожному рівні економічного та соціального планування [1, п. 3].

Сучасна політика держави, що спрямована на соціальний захист інвалідів включає в себе низку заходів, зокрема гарантування державою дотримання соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні інвалідів; створення для них безперешкодного середовища [6, с. 3]. В той же час відомо, що саме праця «повертає особу до життя» і тому працевлаштування є важливим етапом адаптації особи до суспільства, професійної реабілітації інваліда. Це забезпечить особі не лише належний матеріальний рівень життя, а й сприятиме поверненню соціальної активності особи як громадянина держави.

Держава підтримує процес включення інвалідів у трудову діяльність. Така підтримка виражається у різних заходах, серед них: професійна підготовка, встановлення стимульованих квот, резервоване або цільове працевлаштування, надання позик або субсидій дрібним підприємствам, укладання спеціальних контрактів і надання привілейованих прав на виробництво, податкові пільги, гарантії дотримання контрактів або надання інших видів технічної або фінансової допомоги підприємствам, які наймають робочих-інвалідів [4, п. 7].

Одним з найбільш поширених та найбільш відомих заходів, спрямованих на працевлаштування інвалідів як в Україні, так і в європейських країнах є квотування. Концепція квотування полягає у закріпленні державою певного відсотка робочих місць на підприємствах, на які необхідно прийняти інвалідів. Зараз, відповідно до ст. 19 ЗУ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», для всіх підприємств, установ, організації, що використовують найману працю норматив становить 4%, а якщо працює від 8 до 25 осіб – одне робоче місце.

Засобом забезпечення виконання вказаної вимоги є штрафна санкція, яка сплачується до спеціально створеного цільового фонду – відповідному відділенню Фонду соціального захисту інвалідів за невиконання чи неможливості виконання квоти. Сума санкції дорівнює розміру середньої річної заробітної плати на відповідному підприємстві за кожне робоче місце, призначене для працевлаштування інваліда і не зайняте інвалідом [2, ст. 20].

Це означає, що в Україні відсотковий розмір квоти робочих місць є величиною незмінною і однаковою для всіх підприємств незалежно від їх форми власності і господарювання. Більш доцільним було б встановити різні квоти працевлаштування інвалідів залежно від галузевої спрямованості підприємства або встановити альтернативу сплати штрафів для тих роботодавців, які саме через специфіку свого виробництва не можуть виконувати нормативи із працевлаштування інвалідів. Така альтернатива полягає у тому, що роботодавцю надається право орендувати чи купувати робочі місця в іншій компанії або за рахунок власної квоти розміщувати виробниче замовлення на спеціалізованих підприємствах інвалідів.

Також виникає інша проблема – роботодавець не є зацікавленим у використанні праці інвалідів. Багатьом підприємствам вигідніше сплатити штраф, ніж наймати на роботу інваліда та забезпечувати

йому індивідуальні умови реабілітації. Незацікавленість роботодавця тягне за собою неможливість забезпечення недискримінаційних умов праці, знуцання в колективі з боку колег, а тому не виконується основна мета – реабілітація інваліда. Крім того, кошти які сплачуються як штрафні санкції за невиконання квоти не завжди спрямовуються на створення робочих місць для інвалідів як цього вимагає закон. Це вимагає посилення державного контролю за дотриманням роботодавцем квоти та сплатою штрафних санкцій та цільовим використанням зазначених коштів.

Відповідно до положень Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 року, працевлаштування інвалідів як осіб з недостатньою конкурентоспроможністю на ринку праці заохочується компенсацією. Роботодавцям, які працевлаштовують соціально незахищених безробітних громадян на нове робоче місце за направленням територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, строком не менше ніж на 2 роки щомісяця протягом року компенсуються фактичні витрати на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [3, ст. 26]. Такий захід, на мій погляд, є достатньо ефективним механізмом забезпечення зайнятості інвалідів, адже не лише залучає їх до активної праці, а й позитивно стимулює роботодавця наймати таких працівників. Тобто працевлаштування відбувається не під тиском відповідальності, а в силу надання компенсацій.

На мою думку, більш дієвим заходом, спрямованим на працевлаштування інвалідів є встановлення податкової пільги на підприємствах, де використовується праця осіб зі зниженою працездатністю. У чинному законодавстві України міститься норма, яка надає право на пільги із сплати податків і зборів підприємствам та організаціям громадських організацій інвалідів [2, ст. 14-1]. Це означає, що податкова пільга надається лише підприємствам та організаціям, які створюються громадськими організаціями інвалідів. Крім того, на таких підприємствах чисельність інвалідів повинна становити не менше 50% середньооблікової чисельності штату працівників, а також дотримані інші вимоги, що висуваються до таких підприємств. Цілком очевидним здається висновок щодо того, що всі інші підприємства, установи, організації не зацікавлені наймати інвалідів. Необхідним, на мою думку, є розширення переліку підприємств, яким взагалі може бути надано право на

податкову пільгу, закріплення відсотку необхідних робочих місць, а також встановлення окремої податкової пільги для певних типів підприємств. Такий захід здатний забезпечити реальну можливість працевлаштування інвалідів.

Таким чином, незважаючи на те, що певні кроки у розвитку законодавства, спрямованого на забезпечення працевлаштування інвалідів вже були зроблені, відкритою залишається низка інших питань, безпосередньо чи опосередковано пов'язаних із зайнятістю інвалідів. Необхідним є реальне впровадження заходів, спрямованих на працевлаштування осіб зі зниженою працездатністю, пошук нових шляхів трудової реабілітації інваліда, створення державою умов, які ефективно забезпечать інвалідам рівні громадянські і політичні права. Крім названих мною вище, такими заходами можуть бути – розвиток надомної праці інвалідів, удосконалення умов надання цільової позики, контроль за дотримання роботодавцем необхідних умов праці інваліда тощо.

Вирішення цих проблем і постійне удосконалення законодавства дасть змогу людям зі зниженою працездатністю дійсно відчувати себе необхідною та важливою частиною нашого соціуму.

Список використаних джерел:

1. Декларация о правах инвалидов от 9 декабря 1975 г. // Официальный сайт Верховной Рады Украины. Режим доступа – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_117
2. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991р. № 876-ХІІ// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 21. – Ст. 252.
3. Закон України «Про зайнятість населення» від 05 липня 2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
4. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів // Резолюція 48/96 Генеральної асамблеї ООН від 20.12.1993.
5. Ярошенко О.М. Працевлаштування інвалідів: диференціація та проблеми правового регулювання // Вісн. Акад. прав. наук України: Зб. наук. пр. – 2004. – № 3(38). – С. 97-105.
6. Кравченко М. В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів / М.В. Кравченко. – 10 с. Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/dutp/2010_2/txts/10kmvziu.pdf
7. Бойко А.К. Щодо працевлаштування інвалідів в Україні / А.К. Бойко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Право». – 2013. – Вип. 20. – С. 48-51.

Міщай В.В.

студентка,

Науковий керівник: **Ярошенко О.М.**

доктор юридичних наук, професор,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

МЕДІАЦІЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Загальновідомо, що судовий розгляд індивідуальних трудових спорів виступає пріоритетним способом захисту порушених прав чи законних інтересів. Водночас такі негативні аспекти відправлення правосуддя, як значні судові витрати, надмірна тривалість розгляду справи (нерідко штучно затягнута), стрімка втрата легітимності судів у суспільстві зумовлюють актуальність пошуків позасудових альтернатив вирішення трудових спорів.

Аналіз сучасної юридичної теорії та успішний досвід зарубіжних країн у цій сфері дає змогу виокремити медіацію як альтернативний позасудовий спосіб вирішення трудових спорів.

Для комплексного дослідження зазначеної теми доцільно розкрити етимологію поняття медіації. Так, саме слово «медіація» походить з латинської мови (*mediatio*) і означає посередництво. У приватному праві – це один із альтернативних (позасудових) методів вирішення конфліктів, згідно з яким незаінтересований посередник (медіатор) допомагає сторонам досягнути шляхом переговорів добровільної та взаємовигідної угоди [1, с. 610].

Слід відмітити, що чинне трудове законодавство України, на відміну від багатьох європейських країн, профільно не регулює процедуру медіації, як такої. В аспекті розгляду зазначеної теми уваги заслуговує проект Закону «Про медіацію» № 2425а від 26.06.2013, відповідно до якого «медіація (примирення) – процедура альтернативного, добровільного врегулювання спорів, вирішення конфліктів шляхом ведення переговорів між сторонами конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів (посередників) з метою досягнення сторонами взаємоприйнятого рішення про врегулювання конфлікту (спору) або усунення спричиненої конфліктом (спором) шкоди» [2]. Незважаючи на відкликання зазначеного вище законопроекту 27.11.2014,

необхідність подальшої роботи у сфері правової регламентації процедури медіації, на наш погляд, не піддається сумніву.

Юридична природа трудових спорів залежить від суб'єктного складу, відповідно до якого розмежовують індивідуальні та колективні трудові спори. Щодо колективних трудових спорів, то в такому разі застосовується примирно-третейський порядок їх вирішення, правовий механізм якого визначено Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». У цьому аспекті, застосовуючи синонім «посередництво», у вітчизняній практиці прототипом медіації постає діяльність Національної служби посередництва та примирення – постійно діючий державний орган, створений для сприяння врегулюванню колективних трудових спорів. За 2010-2014 роки квартальна звітність Відділень Національної служби посередництва та примирення по окремих областях посвідчує в середньому вирішення від 3 до 8 колективних трудових спорів. У деяких регіонах такі цифри не перевищують даних річної звітності. Більше того, в окремих областях інформація про роботу відповідних Відділень відсутня, починаючи з 2011 року. Постає питання стосовно ефективності та прозорості діяльності Національної служби посередництва та примирення, з урахуванням того, що відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» видатки на функціонування зазначеної служби складають 11 мільйонів 135 тисяч гривень.

На противагу, медіація характеризується такою ознакою, як фінансово-економічні переваги. На сьогодні серед вітчизняних організацій, що діють у сфері медіації, можливе надання послуг *pro bono*, тобто на безоплатній основі. Зокрема, така практика нерідко застосовується Українським центром медіації.

Подібні фінансово-економічні переваги як для сторін конфлікту, так і для держави прослідковуються на практичному досвіді зарубіжних країн. Так, у Великобританії сторони, які не застосували медіацію як досудову процедуру, позбавляються права на відшкодування витрат, пов'язаних з розглядом справи в суді, навіть у разі вирішення справи на їх користь. Держава фінансує службу державних медіаторів, вважаючи, що це є більш фінансово доцільним, ніж завантажувати судову систему малими позовами. Схожа ситуація склалася в Ізраїлі, де створена і існує спеціальна система розгляду «малих позовів» за допомогою медіаторів. Законодавчо встановлено, що медіація є обов'язковою процедурою,

якщо суддя визнає спір таким, що може бути вирішеним за допомогою медіації.

На основі світового досвіду можна виокремити й інші позитивні характеристики медіації.

Добровільна участь сторін виражається на всіх етапах медіації – ініціюванні, проведенні та припиненні. Цей принцип вимагає взаємної згоди сторін стосовно проведення такої процедури взагалі. Подальше вільне волевиявлення забезпечується можливістю в будь-який момент відмовитись від медіації.

Самовизначення сторін уособлює самостійність у визначенні кола обговорюваних ними питань, варіантів вирішення конфлікту між ними, змісту медіаційної угоди, строків та способів її виконання.

Співробітництво сторін зумовлене спрощеною формою проведення медіації. Це дає змогу якнайшвидше дійти необхідного консенсусу, що спроможний задовольнити інтереси як однієї сторони, так і іншої.

Щодо медіатора, то він не залежить від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших юридичних та фізичних осіб. Самостійно обираючи засоби і методи проведення медіації, що не суперечать законодавству України, він водночас має право надавати сторонам медіації консультації виключно щодо порядку здійснення медіації, а не вирішення конфлікту (спору) між сторонами медіації.

Конфіденційність інформації щодо медіації яскраво засвідчує приватний характер вирішення трудових спорів, що також виступає додатковим аргументом на користь медіації. Згідно з цим принципом сторонам надається можливість вирішити конфлікт приватно, без розголошення громадськості відомостей щодо предмету спору або інших питань, пов'язаних зі спором.

Таким чином, медіація як альтернативний позасудовий спосіб вирішення трудових спорів може стати реальним дієвим механізмом розвантаження судів в Україні. Рішення для сторін за такої процедури визначатимуться більш значною ефективністю, часовою та фінансовою економністю та узгодженістю дій між учасниками медіації.

Водночас необхідно брати до уваги головний проблемний аспект імплементації медіації у вирішення вітчизняних трудових спорів. Він лежить в практичній площині і відображається у рівні загальнонаціонального попиту на застосування медіації. Розвиток

медіації в Україні свідчить, що перший великий амбіційний проект з медіації, ініційований Донецькою групою медіації та профінансований USIAD в 1997-1999 роках, був націлений на створення місцевих центрів медіації по всій Україні, підготовку медіаторів, реєстрацію Української асоціації медіаторів та надання послуг медіації для населення. Протягом трьох років медіаторам у восьми регіональних центрах медіації вдалося розв'язати через медіацію 90 справ, в 28 з яких послуги медіатора були оплачені клієнтами, а решта медіаторів працювали *pro bono*; відсоток врегульованих спорів повідомлений не був. Зіштовхнувшись з проблемою майже повної відсутності попиту на послуги медіації, у 1999 році проект отримав додаткове фінансування через Євразійську фундацію з метою розгортання програм медіації в пілотних судах Донецьку та Одеси. Розроблена в рамках цього проекту модель давала суддям можливість передавати справи на медіацію за згоди всіх сторін. Незважаючи на всі зусилля, результатом було передання на медіацію всього 9 справ.

В 2004-2011 роках вісім місцевих центрів зазначеної мережі Українського центру порозуміння провели 364 медіацій, але цей обсяг дає всього 50 вирішених через медіацію справ на рік. 70% цих справ були передані до медіаторів центрів співробітниками органів правопорядку, 20% – судами, а решта 10% – прокуратурами, адвокатами, соціальними працівниками, НУО, школами або самими сторонами спорів [3].

В основі зазначеної проблеми – довіра та обізнаність української громадськості щодо такого правого інституту, як медіація. Це потребує подальшої інформаційної роботи як з боку органів держави, так і вітчизняних організацій у сфері медіації.

Таким чином, було проаналізовано головні позитивні та негативні аспекти медіації при вирішенні трудових конфліктів. Тому медіація завдяки своїй швидкості, гнучкості та ефективності здатна стати для вітчизняної практики вирішення трудових спорів ідеальним інструментом налагодження зв'язку «працівник – роботодавець». Процедура медіації збереже часові і грошові ресурси, що відіграють важливу роль у трудових правовідносинах.

Список використаних джерел:

1. Максимова С. В. Медіація / С. В. Максимова // Юридична енциклопедія: том 3: К/М / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – С. 610.

2. Проект Закону України «Про медіацію» № 2425а від 26.06.2013 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=47637&pf35401=268054>

3. Роль міжнародних донорів та місцевих НУО в розвитку медіації в Україні – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrmediation.com.ua/ua/useful_information/articles/?pid=1134

Петракі В.В.

студентка,

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ

В трудових правовідносинах роботодавець є більш сильною стороною, за наявності відповідних підстав та умов він може притягнути працівника до відповідальності: матеріальної чи дисциплінарної. Працівник же в свою чергу, не має таких гарантій, оскільки матеріальна відповідальність роботодавця є не досить врегульованою. Інколи працівник навіть не знає, коли саме та за яких підстав, він може вимагати притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності.

Проблемі поняття та змісту матеріальної відповідальності в трудовому праві приділялась увага в працях: П.Р. Ставицького, О.С. Белинського, Н.М. Хуторян, В.С. Венедиктова, О.Т. Барабаша, М.Й. Бару, В.М. Скобелкіна, В.І. Прокопенко, Д.О. Карпенка та інших.

Актуальність цієї теми, обумовлюється дослідження матеріальної відповідальності роботодавця за чинним законодавством і проектом нового Трудового кодексу України.

Матеріальна відповідальність як один з видів юридичної відповідальності – це обов'язок однієї сторони трудового договору – працівника або власника (уповноваженого ним органу) відшкодувати іншій стороні шкоду, заподіяну внаслідок винного, протиправного невиконання або неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі й порядку [1, с. 45]. На думку Н.М. Хуторян матеріальна відповідальність роботодавця – це зазнання роботодавцем негативних наслідків майнового характеру

при відшкодуванні у встановленому законом порядку і розмірі матеріальної чи немайнової шкоди, заподіяної працівникові трудовим правопорушенням.

Одним із суттєвих недоліків чинного Кодексу законів про працю є відсутність єдиного розділу який регулює відповідальність роботодавця. Саме ця прогалина є підставою того, що в більшості випадків роботодавець залишається не покараним.

У сучасному законодавстві немає однозначності в питанні, хто виступає стороною матеріальної відповідальності перед працівником: роботодавець, керівник організації, інша особа, що виконує функції управління. На думку І.В. Прокопенко стороною трудового договору є роботодавець, а представляє його інтереси, діє від імені сторони керівник організації або інший уповноважений роботодавцем орган.

Проаналізувавши чинний Кодекс законів про працю України можна виділити наступні випадки, коли роботодавець несе відповідальність перед працівником за шкоду заподіяну:

1) незаконним звільненням з роботи; 2) незаконним переведенням на іншу роботу; 3) незаконним відстороненням від роботи; 4) неможливістю вступу на іншу роботу у разі неправильного формулювання причини звільнення у трудовій книжці; 5) затримкою видачі трудової книжки при звільненні; 6) затримкою розрахунку при звільненні; 7) затримкою виконання рішення або постанови про поновлення на роботі при незаконному звільненні чи переведенні; 8) незаконною відмовою у прийнятті на роботу; 9) псування, знищення або пропажею особистих речей під час роботи; завданням іншої майнової шкоди майну працівника; 10) видачею документів про роботу і заробітну плату, що містять неправильні відомості, або затримкою їх видачі; 11) іншими порушеннями своїх обов'язків у трудовому правовідношенні [2].

На відміну від чинного Кодексу законів про працю, проект Трудового кодексу України (редакція від 27. 08. 2013 року) в Главі 2 визначає підстави та умови відповідальності роботодавця досить детально. Так, роботодавці, винні у порушенні норм трудового законодавства, невиконанні умов колективних договорів і угод притягуються до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності згідно з законом. Роботодавець несе відповідальність перед працівником за умови, якщо він не доведе, що шкоду заподіяно внаслідок дії непереборної сили. Стосовно саме матеріальної відповідальності роботодавця, то

відповідно до ст. 413 проекту Трудового кодексу України роботодавець зобов'язаний забезпечити збереження майна працівника, якщо такий обов'язок покладено на роботодавця трудовим законодавством, колективним або трудовим договором, а також у випадках, якщо знаходження майна працівника на території, в приміщеннях роботодавця або на місці виконання робіт є звичайним, а працівник не має можливості здійснювати його зберігання, хоча б він був позбавлений такої можливості тимчасово [4]. Незабезпечення роботодавцем збереження майна працівника, а також пошкодження майна працівника внаслідок неналежних умов праці покладає на роботодавця обов'язок відшкодувати в повному обсязі вартість майна або оплатити суму, на яку його вартість зменшилась. Розмір шкоди визначається відповідно до роздрібних цін, що склалися в даній місцевості на день відшкодування шкоди [3].

Зарубіжний досвід правового регулювання свідчить про те, що там матеріальній відповідальності роботодавця перед працівником за порушення трудових прав останнього приділяється велика увага. Зокрема, у США роботодавець винний у порушенні умов щодо мінімальної оплати праці або максимальної кількості робочого часу, на який може бути найнятий працівник протягом робочого тижня, несе матеріальну відповідальність перед цим працівником [6, с. 148]. Законодавством Іспанії (Закон «Про статус трудящих») передбачено, що працівник має право вимагати відшкодування йому шкоди у разі істотних змін в умовах його праці, які завдають шкоди професійній підготовці або принижують його гідність; не виплати зарплати або постійної затримки в її нарахуванні і виплаті; грубого порушення роботодавцем договірних зобов'язань [5, с. 52].

Проаналізувавши національне законодавство і зарубіжний досвід, можна дійти висновку, що проект Трудового кодексу України, було б доцільно доповнити такими підставами матеріальної відповідальності роботодавця як : 1) порушення умов щодо мінімальної оплати працівника; 2) порушення умов максимальної кількості робочого часу, на який може бути найнятий працівник протягом робочого тижня; 3) затримка в нарахуванні і виплаті заробітної плати.

Список використаних джерел:

1. Венедиктов В.С. Трудове право України: Учебное пособие для юридических высших учебных заведений. – Х.: Консул, 2004. – 230 с.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

3. Прилипко С.М. До питання матеріальної відповідальності сторін трудового договору [Електронний ресурс] / С.М. Прилипко // Проблеми законності. – 2009. – № 100. – С. 155–164. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pz/2009_100/100_15.pdf.

4. Трудовий кодекс. Проект закону України від 27.08.2003 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

5. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : монографія / Н.М. Хуторян. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 264 с.

6. Шерегов С.А. Производственная дисциплина и трудовой распорядок в странах с развитой рыночной экономикой / С.А. Шерегов // Труд за рубежом. – 2001. – № 2. – С. 139-154.

Фролкіна В.С.

студентка,

Науковий керівник: **Ярошенко О.М.**

доктор юридичних наук, професор,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СТРАЙК: ДОСЯГНЕННЯ І НЕДОЛІКИ

Забезпечення реалізації громадянами права на страйк є однією зі складових правової держави, в якій кожна особа має можливість використовувати механізми захисту своїх прав та інтересів. Оскільки наша держава розвивається в демократичному руслі, то правове регулювання в даному аспекті має безумовно важливе значення. Актуальність даної теми пов'язана з тим, що на сьогодні України зіткнулася з такими вкрай негативними явищами як спад економіки, виробництва, зростання безробіття. Все це призвело до зростання незадоволення в суспільстві, зокрема до виникнення страйків.

Законодавчою базою, що регулює дане питання є Конституція України, яка вказує, що ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів, а також Закон

України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», який визначає процедуру здійснення права на страйк.

Процедура реалізації права на страйк досліджувалася такими вченими, як Н.Б. Болотіна, Н.М. Швець, Г.І. Чанишева, Зокрема, Н.М. Швець в своїх працях аналізує правову природу права на страйк, об'єктивні причини його виникнення і пропонує певні шляхи вдосконалення законодавства в цьому аспекті. Так, Н.М. Швець акцентує увагу на вдосконаленні механізму управління підприємством, на зростанні контролю за діяльністю керівників з боку профспілок та інших уповноважених на це органів. На її думку, дані засоби допоможуть попередити причини виникнення страйків [1, с. 15]. Також, автор пропонує скоротити перелік підстав, за яких страйк визнається незаконним, а також встановити на законодавчому рівні попереджувальний страйк, який можна визначити як добровільне припинення роботи працівниками на один день, що допускається до початку проведення примирних процедур, про що власника слід попередити не пізніше, ніж за 48 годин [1, с. 8]. Останнє положення заслуговує особливої уваги, оскільки процедури примирення є доволі довготривалими і певним чином обмежують можливості для захисту працівниками свої законних інтересів.

Цікавою є пропозиція Н.М. Погрібної відмовитися від страйку як суто колективного права. Зокрема, встановити можливість реалізації даного права не лише для більшості працівників підприємства, установи, організації, а й меншості, права яких порушено роботодавцем [2, с. 12].

За можливість реалізації права на страйк в індивідуальному порядку висловлювалася в свої працях А. Н. Нуртдінова. На її думку, «особистий» аспект права на страйк полягає в самостійності рішення працівника щодо участі у страйку, автономності у вирішенні питання необхідності оголошення такого, неможливість примушування до участі у страйку.

В. О. Кондратьєв звертає увагу на заборону проведення страйку певним категоріям працівників. Він пропонує позбавлення права на страйк для певних категорій працівників компенсувати за рахунок додаткового захисту від незаконного звільнення чи підвищеної пенсії [4, с. 318]. Також автор акцентує увагу на необхідності деталізації процедури прийняття рішення щодо проведення страйку.

Рішення приймається загальними зборами (конференцією) найманих працівників шляхом голосування і вважається прийнятим,

якщо за нього проголосувала більшість найманих працівників або 2/3 делегатів конференції. Необхідно встановити таємну форму голосування, щоб кожен міг висловити думку незалежно від інших.

На думку М.В. Процишин доцільно зафіксувати кворум за якого загальні збори найманих працівників будуть правомочними приймати рішення. Зокрема, присутність на зборах не менше половини працюючих працівників [5, с. 16]. Також, автор пропонує закріпити порядок перепризначення органу, який представляє інтереси працівників у період проведення страйку. А саме, встановити можливість обирати резервний склад цього органу для того, щоб у разі неможливості членів основного складу органу виконати свої обов'язки у зв'язку з різними обставинами, їх виконували представники резервного складу.

В Україні діє Національна служба посередництва і примирення, яка сприяє врегулюванню трудових спорів та здійснює заходи щодо запобігання страйків та інших соціальних протестів. У 2012 році за сприяння НСПП було вирішено і знято з реєстрації 88 спорів та 233 вимоги найманих працівників, зменшено соціальну напругу і знайдено компроміс між сторонами конфліктів при проведенні найманими працівниками 11 страйків. Проте у вітчизняному законодавстві існує певна кількість недоліків і прогалин щодо правового регулювання проведення страйків. Вони полягають в тому, що процедура реалізації права містить певні складнощі, інколи затягується, відсутня чітка регламентація порядку прийняття рішення про оголошення страйків, існує значна кількість підстав, які тягнуть за собою визнання страйків незаконними

Необхідно створити ефективні механізми реалізації даного права. По-перше, надати працівникам можливість проводити страйк з метою захисту своїх прав до закінчення примирювальних процедур, оскільки останні доволі часто затягуються. Це призводить до зловживань з боку роботодавця і неможливості працівників на законних підставах здійснити своє право. По-друге, необхідно спростити процедуру щодо отримання дозволу на проведення страйків. Остання є досить заформалізованою і перенасиченою строками. По-третє, потрібно скоротити перелік причин, за яких страйк може бути визнаний незаконним. По-четверте, встановити можливість здійснення права на страйк в індивідуальному порядку. Це необхідно для того, щоб кожен працівник, незалежно від інших, зміг захистити свої порушені права від зловживань з боку роботодавця. По – п'яте, потрібно чітко регламентувати процедуру

прийняття рішення про оголошення страйку. Вдосконалення законодавства в цьому аспекті розширить можливості подальшого розвитку нашої держави у демократичному напрямі.

Список використаних джерел:

1. Швець Н.М. Право на страйк та механізм його реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Н.М. Швець ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2008. – 18 с.
2. Погрібна Н.М. Право на страйк як форма захисту трудових прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Н.М. Погрібна; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2012. – 19 с.
3. Нуртдинова А.Ф. Забастовка : проблемы применения законодательства // Юридический мир. – 1997. – № 4.
4. Кондратьев В.О. Право на страйк для працівників сфери суспільних послуг / В.О. Кондратьев // Актуальні проблеми права: теорія та практика. – Луганськ, 2011. – № 19. – С. 314-321.
5. Процишин М.В. Конституційне право на страйк як форма захисту соціально-економічних інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / М.В. Процишин; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К., 2012. – 20 с.

Чальцев Д.В.

студент,

Науковий керівник: **Грекова М.М.**

кандидат юридичних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ НОРМАЛЬНОГО ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОГО РИЗИКУ

Актуальність даної теми зумовлена недостатньою розробленістю на науковому рівні а також у законодавстві, що в свою чергу тягне за собою проблеми у визначенні і застосуванні даного поняття у матеріальній відповідальності працівника, і як результат звільнення або притягнення його до матеріальної відповідальності.

Дана тема була досліджена такими науковцями Сироватська Л.А, Ставиский П.Р., Хуторян Н.М.

У ч. 4 ст. 130 КЗпП зазначено на працівників не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка відноситься до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за шкоду, заподіяну працівником, що перебував у стані крайньої необхідності [1].

Виходячи з даного положення виникає запитання що ж таке нормальний виробничо-господарський ризик. Відповідь на це запитання можна знайти лише у теоретичних розробках.

Сироватська Л.А зазначає що, нормальним виробничо-господарським ризиком визнається шкода яка заподіяна підприємству, установі, організації, при дотриманні таких умов:

- мета такого ризику не могла бути досягнута іншими, не ризикованими засобами;
- ризик відповідає значенню тієї мети, на досягнення якої його спрямовано;
- можливість настання шкідливих наслідків є малоімовірною;
- об'єктом ризику є матеріальні цінності, а не життя і здоров'я людей;
- ризикувати мають право тільки особи, що володіють певною професійною підготовкою і досвідом.

Не можна не погодитися що в умовах технічного прогресу неможливо обмежити введення нових технологій у виробництво, і саме це пов'язано з ризиком. Оскільки є імовірність нанесення шкоди при впровадженні нових технологій [2, с. 241-242].

До цієї думки можна додати що навіть за таких умов повинні бути застосовані всі доступні заходи для запобігання шкоди і якщо для таких дій були потрібні значні витрати або неможливо було досягти бажаного результату в інший спосіб.

Але незважаючи на такий широкий перелік обставин на законодавчому рівні не закріплено поняття нормального виробничо-господарського ризику. Мабуть це все ж таки пов'язано з певним оціночним характером даного поняття, бо на кожному підприємстві в у кожній галузі умови виробництва є неоднаковими, тому неможна узагальнювати дане поняття і вже потім намагатися підігнати під нього ситуацію яка склалася.

В кожному конкретному випадку потрібно керуватися засадами розумності і обгрунтованості, і дотримуючись вище викладених положень можна визначити буде відноситись до даної категорії випадок на підприємстві чи ні.

Також необхідно зазначити про неоднозначність поняття ризику. Оскільки ризик – це поняття, яке характеризує діяльність (дії) працівника. Ризик як ознака діяльності працівника може свідчити про порушення ним правил виконання робіт, порушення ним трудових обов'язків, а може бути притаманним правомірній поведінці працівника.

Так наприклад, якщо особа при здійсненні своїх обов'язків не виконує їх у повному обсязі і розраховую на відвернення небезпеки і як наслідок шкоди, то даний вид ризику не можна відносити до категорії нормального. В цьому випадку особа також ризикує, але такий ризик є необґрунтованим і нерозумним, в такому разі також можна зазначити про наявність вини у формі необережності, чого немає при визначенні нормального виробничо-господарського ризику.

Отже зазначивши умови нормального виробничо-господарського ризику і окресливши проблеми у його визначенні можна зробити висновок що дана категорія є важливою гарантією для працівників, оскільки вона є передумовою для виключення матеріальної відповідальності за заподіяну шкоду.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Сыроватская Л.А. Трудовое право: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1998. – 312 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Борисова А.М.

студент,

Сумський державний університет

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сьогодні для суб'єктів господарювання окрім питання необхідності нормального здійснення своєї діяльності, гостро постає проблема можливості ефективного функціонування у подальшому. Тобто, крім теперішнього стану, таким суб'єктам господарювання необхідно думати про майбутнє, таким чином дбаючи про свою конкурентоздатність. А тому, відповідно, постає проблема необхідності забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Однак, у даному випадку мова йде не про конкретні складові фінансово-економічної безпеки, а про таку категорію як «інтелектуальний капітал», який напряму пов'язаний з усіма її складовими, та є неодмінною передумовою їх існування.

Останнім часом стає все більш актуально говорити про «інтелектуальний капітал». Але це є виправданим, виходячи із визначення, яке надає Х. Макдональд характеризуючи дану категорію: «це знання, що є в організації і можуть використовуватися для одержання різних переваг перед конкурентами» [1, с. 55]. А тому така підвищена увага є цілком виправданою.

Інтелектуальний капітал як наукова економічна категорія почав досліджуватися з кінця 80-х початку 90-х років ХХ століття. І вже станом на сьогодні можна назвати значні розробки у цьому напрямку, що підтверджуються величезною масою лише одних тільки визначень. Так, важлива роль у розробці теоретичних засад інтелектуального капіталу належить зарубіжним вченим Д. Беллу, Е. Брукінгу, Е. Тоффлеру, К. Беккеру, П. Пільцер, М. Мелоун, П. Дракеру, Л. Едвінссону, М. Кастельс, які вказують на взаємозв'язок нагромаджених суб'єктом господарювання знань з

його майбутніми вигодами, що виражаються в подальшому у ринковій вартості.

Як слушно додають з цього приводу О.Е. Оксанич і Р.Я. Старик, у самому визначенні поняття інтелектуального капіталу підкреслюється його роль і значення в процесі створення вартості підприємства [2].

Інтелектуальний капітал (від лат. *intellectualis capitalis* – розумовий головний або головні пізнання) – це один з різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює, одночасно, характерну лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку і особливості [3, с.116].

Л. Эдвинссон і М. Мэлоун визначають інтелектуальний капітал як коріння компанії, приховані умови розвитку, що криються за видимим фасадом її будівель і товарного асортименту. У цьому й полягає особливе значення інтелектуального капіталу [4, с. 335].

Е. Брукінг, зазначає, що інтелектуальний капітал – це сукупність нематеріальних (інтелектуальних) активів, без яких компанія не може існувати та розвивати підсилюють конкурентні переваги підприємства. До інтелектуального капіталу відносять ринкові активи (марка, перспективні угоди, договори, контракти, дистрибутивні канали), активи інтелектуальної власності (патенти, авторські права, торгова марка) і інфраструктури (бізнес-процеси, управлінська політика підприємства, культура і процеси управління), гуманітарні активи (інтелектуальні активи службовців і партнерів підприємства, які полягають в знаннях і уміннях) [5, с. 30].

В.Л. Іноземцев відзначає, що інтелектуальний капітал – це інформація та повсякденні знання працівників, які акумулює воєдино і знання працівників підприємства, і інтелектуальну власність, і нагромаджений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі й імідж фірми. Тому автор розглядає інтелектуальний капітал як своєрідний «колективний мозок» [6, с. 322].

Та ще одне визначення дане В.П. Баговим: «Інтелектуальний капітал – це інтелектуальне багатство організації, яке визначає її творчі можливості зі створення та реалізації інтелектуальної та інноваційної продукції» [7, с. 45].

Узагальнюючи наявний теоретичний матеріал з досліджуваної проблематики Ж.О. Шульга, виділяє три основних підходи до формулювання визначення інтелектуального капіталу, одним серед

яких є структурний [8, с. 108]. На думку автора сутність структурного підходу полягає у визначенні інтелектуального капіталу через розкриття його структури. І такий підхід є досить суттєвим, адже аналізуючи окремі конкретні складові елементи категорії можна зрозуміти загальну її сутність.

Як погоджується більшість дослідників та науковців, людський, організаційний і споживчий капітали становлять структуру або «підсистеми» інтелектуального капіталу, вони нерозривно пов'язані:

- людський капітал – це знання, творчий, інтелектуальний капітал, особисті якості, моральні цінності, інтелектуальний потенціал, ноу-хау, креативний спосіб мислення, моральні цінності, уміння і навички, лідерство, культура праці, які використовують для отримання доходу організацією (підприємством) або індивідом. При цьому сукупність всіх елементів людського капіталу становить в роботі синергетичний ефект, багаторазово збільшує ефективність прийнятих індивідуальних рішень;

- організаційний капітал – технології, процедури та системи управління, культура, технічне і програмне забезпечення, патенти, ліцензії, товарні знаки, промислові зразки, організаційні форми і структури. Це здатність адекватно реагувати на вимоги ринку і грамотно використовувати людський капітал (вміння і навички та потенціал). Розвиток організаційного капіталу полягає в організації дослідницької діяльності (дослідження ринку і основних методів управління), а також у розвитку корпоративної культури;

- споживчий капітал – система тривких зв'язків і відносин, що забезпечує ефективну взаємодію між клієнтами (споживачами) і персоналом підприємства. Охоплює контракти, угоди, репутацію, бренд, товарні знаки, канали розподілу продукції (товарів, робіт, послуг), відносини з клієнтами [9, с. 125].

У такій структурі можна побачити взаємозв'язок усіх елементів, адже якщо не буде одного, втрачається необхідність й існування іншого. Тому вони і становлять собою систему.

Якщо ж підняти питання чому такі підсистеми об'єднуються в одну систему під назвою «інтелектуальний капітал», то можна простежити наступне: сама дефініція «інтелект» означає певні знання, «капітал» можна розглядати як певну сукупність чогось, нагромадження, а тому трактування інтелектуального капіталу, у загальному, як сукупності нагромадження знань, є досить виправданим.

Такі знання мають пронизувати будь-яку область роботи суб'єкта господарювання: персонал має мати знання та бути компетентним та професійно кваліфікованим, такі знання виявляються у процесі роботи персоналу перш за все, з технікою, технологією, управлінням іншими людьми задля вироблення та надання кінцевого продукту (послуги), які направлені на споживача, та по-друге, знання, які виявлятимуться на споживачеві, задля розуміння «що необхідно клієнтові».

Таким чином лише за наявності інтелектуального капіталу суб'єкт господарювання зможе нормально функціонувати, що є неодмінною умовою його фінансово-економічної безпеки та переваги над конкурентами.

Однак, сьогодні нормальне функціонування суб'єкта господарювання вимагає не лише стабільного здійснення своєї діяльності, кожен такий суб'єкт прагне якомога підвищити свою вартість на ринку, що можливе лише за ефективного розвитку. Тому важливим є нарощування, вдосконалення та модернізація його інтелектуального капіталу. Це у свою чергу можливо шляхом фінансування в розвиток даного напрямку. А це ще раз підтверджує взаємозв'язок інтелектуального капіталу із забезпеченням фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Отже, на підставі всього вище зазначеного можна прийти висновку, що в нинішніх умовах розвитку ринку важливим чинником забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання є фінансування в розвиток інтелектуального капіталу, адже лише нарощування його забезпечить збільшення вартості суб'єкта господарювання, а це в свою чергу гарантує отримання прибутку.

Список використаних джерел:

1. Комаров И. Интеллектуальный капитал / И. Комаров // Персонал. – 2000. – № 5. – С. 54–62.
2. Оксанич О.Е. Напрямки розвитку інтелектуального капіталу підприємств України [Електронний ресурс] / О.Е. Оксанич, Р.Я. Старик. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vviem/2011_1/18.pdf
3. Возняк Г. Інтелектуальний капітал підприємств: проблеми ідентифікації та оцінки / Г. Возняк, Л. Бенюк // Вісник Львівського університету. – 2009. – № 41. – С. 115-123.
4. Эдвинссон Л. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании / Л. Эдвинссон, М. Мэлоун ; под. ред. В. Иноземцева. – М., 1999. – 450 с.

5. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
6. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества / В.Л. Иноземцев. – М. : Academia, 1998. – 640 с.
7. Багов В.П. Управление интеллектуальным капиталом : учебн. пособ. / В.П. Багов, Е.Н. Селезнев, В.С. Ступаков. – М. : ВБ «Камерон», 2006. – 248 с.
8. Шульга Ж.О. Интеллектуальный капитал як об'єктивна економічна категорія / Ж.О. Шульга // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу 2010. – № 2(10). – С. 106-111.
9. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / Т. Стюарт. – М. : Academia, 1999. – 345 с.

Гладка В.В.

аспірант,

Київський національний торговельно-економічний університет

ЕКСПЕРТ ЯК УЧАСНИК ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВВОДИТЬ В ОМАНУ

Експерт належить до окремої групи учасників провадження у справах про поширення інформації, що вводить в оману, що включає суб'єктів, які сприяють здійсненню провадження і характеризуються самостійним процесуальним статусом.

Відповідно до статті 43 Закону України «Про захист економічної конкуренції» експертиза проводиться експертами відповідних установ або іншими спеціалістами. Експертом може бути призначена будь-яка особа, яка володіє необхідними знаннями для дачі висновку [1]. Експерт є самостійним суб'єктом провадження, що має власний обсяг процесуальних прав та обов'язків, які відрізняють його від інших учасників провадження.

Абзацом восьмим пункту 23 Правил розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затверджених розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 року № 5 (у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України від 29 червня 1998 року № 169-р) (зі змінами) встановлено, що для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, ремесла тощо, розпорядженням органів

Антимонопольного комітету України (надалі – АМК України), яким підвідомча справа, може бути призначена експертиза [2].

Згідно зі статтею 43 Закону України «Про захист економічної конкуренції» до прав експерта відносяться: право заявляти клопотання органу АМК України щодо ознайомлення з матеріалами справи, якщо це необхідно для дачі висновку; право вказувати у висновку на обставини, які мають значення для справи, але щодо яких йому не було поставлено запитань; право відмовитися від дачі висновку, якщо наданих йому матеріалів недостатньо або якщо він не має необхідних знань для виконання покладеного на нього обов'язку; При цьому обов'язком експерта є обов'язок не розголошувати інформацію з обмеженим доступом, а також інформацію, розголошення якої може завдати шкоди інтересам інших осіб, які беруть (брали) участь у справі, або перешкодити подальшому розгляду справи, що міститься в матеріалах справи.

Також, названою статтею 43 Закону передбачено, що експерт за розголошення інформації з обмеженим доступом чи іншої інформації, розголошення якої заборонено, дачу неправдивого висновку або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків несе кримінальну відповідальність відповідно до закону.

Наведене підтверджує, що норми законодавства про захист економічної конкуренції розкривають процесуальний статус експерта лише фрагментарно, частково окреслюючи обсяг прав та обов'язків.

Варто зауважити, що у 2013 році АМК України був прийнятий Порядок забезпечення проведення експертизи під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, затверджений розпорядженням АМК України від 16.01.2013 № 21-р (надалі – Порядок проведення експертизи), який був покликаний, зокрема, усунути прогалини нормативної регламентації процесуального статусу експерта [3]. Водночас, аналіз положень вказаного Порядку проведення експертизи засвідчує, що процесуальний статус експерт залишається повною мірою не визначеним. Зокрема, відсутні норми, якими встановлюються вимоги до особи, яка може бути залучена у якості експерта, підстави, за наявності яких особа не може брати участь у справі у якості експерта, не передбачено право осіб, які беруть участь у справі, заявляти відвід експерту та не визначені підстави такого відводу тощо.

Відповідно до положень наведених вище нормативно-правових актів, процесуальний порядок призначення експерта у справі не передбачає встановлення компетенції експерта (наявності необхідних спеціальних знань) та ознайомлення його з правами і обов'язками. Недоліком статті 43 Закону також є те, що у ній описово вказано, що експертом може бути призначена будь-яка особа, яка володіє необхідними знаннями для дачі висновку. Водночас, в силу необхідності застосувати спеціальні знання для здійснення експертного дослідження, експертом не може бути призначена будь-яка особа, а саме особа, спеціальні знання якої підтвержені. Правильною є позиція О.Ф. Дорошенка, який зазначає, що особа може виконувати функції судового експерта по справі за наявності двох умов: спеціальної – наявність необхідних для вирішення експертних завдань спеціальних знань та практичних навичок у науці, техніці та інших галузях; процесуальної – незацікавленості у вирішенні справи [4, с. 15]. Ці дві умови за аналогією слід застосовувати і до експертів, які залучаються для проведення експертизи у справах, зокрема, про поширення інформації, що вводить в оману.

Варто зазначити, що у 2013 році АМК України були розроблені проекти Законів України «Про внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» (щодо вдосконалення порядку розгляду справ про порушення законодавства про економічну конкуренцію)» (зареєстрований 19.03.2013 за № 2570) та «Про внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» щодо забезпечення доказів у справах, що розглядаються органами Антимонопольного комітету України» (зареєстрований 07.05.2013 за № 2955) [5; 6].

Вказаними законопроектами пропонувалося внести суттєві зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції», зокрема, в частині удосконалення норми статті 43 щодо призначення експертизи (зокрема, додаткової та повторної), процесуального статусу експерта, підстав, за яких особа не може виступати експертом, порядок відшкодування витрат на проведення експертизи тощо. Обидва законопроекти були відкликані, але пропозиції щодо змін і доповнень, які пропонувалися АМК України, зокрема, в частині статусу експерта, передбачали правильні та необхідні положення з метою забезпечення повноцінної участі експерта у якості учасника провадження. Зокрема, передбачалося встановити вимоги щодо осіб, які мають право бути залученими у

якості експерта. Також пропонувалося чітко визначити права та обов'язки експерта. Так, експерт має право: 1) знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета дослідження; 2) подавати клопотання про надання йому відповідних роз'яснень щодо поставлених питань, а також додаткових матеріалів, необхідних для подання висновку; 3) включати до висновку свої думки щодо виявлених під час проведення експертизи обставин, які мають значення для справи і з приводу яких йому не поставлені питання; 4) поставити з відома орган АМК України, що призначив експертизу, питання, що стосуються предмета дослідження, особам, які беруть участь у справі; 5) відмовитися від подання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків; 6) на оплату за виконану роботу та компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи.

Експерт зобов'язаний: 1) провести повне дослідження і подати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок щодо поставлених йому питань, а в разі потреби роз'яснити висновок; 2) невідкладно повідомити органу АМК України, що призначив експертизу, про неможливість її проведення за поставленими питаннями внаслідок відсутності в нього необхідних знань або без залучення інших експертів у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення, недостатньої кількості поданих йому матеріалів; 3) одержати згоду органу АМК України, що призначив експертизу, на проведення досліджень, пов'язаних з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи чи зміною його властивостей; 4) не розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи, та не повідомляти будь-кому, крім органу АМК України, що призначив експертизу, про її результати; 5) у разі прийняття розпорядження про припинення проведення експертизи негайно повернути матеріали справи та інші носії інформації, що використовувалися для проведення експертизи.

Таким чином, наведені вище положення проектів Законів варто розглядати як належний орієнтир для розробки проекту змін і доповнень до законодавства про захист економічної конкуренції. При цьому, вбачається доцільним не лише закріплення основних прав і обов'язків експерта в Законі України «Про захист економічної конкуренції», а й детальна регламентація у Порядку проведення експертизи процедур взаємодії експерта з органами АМК України та сторонами у справі (заявником, відповідачем, третіми особами) під час проведення експертизи (що стане також й процесуальною

гарантією дотримання прав та інтересів усіх сторін справи), визначення порядку застосування заходів відповідальність до експерта у разі порушення заборони щодо нерозголошення інформації тощо.

Список використаних джерел:

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III //Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 12, ст. 64 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

2. Правила розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затверджених розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 року № 5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 6 травня 1994 року за № 90/299 (у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України від 29 червня 1998 року № 169-р) (зі змінами) (надалі – Правила розгляду заяв і справ) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0090-94>

3. Порядок забезпечення проведення експертизи під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, затверджений розпорядженням АМК України від 16.01.2013 № 21-р, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 06.02.2013 за № 222/22754 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0222-13>

4. Дорошенко О.Ф. Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення справ на об'єкти інтелектуальної власності : авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.Ф. Дорошенко. – К., Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2007. – 23 с.

5. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» (щодо вдосконалення порядку розгляду справ про порушення законодавства про економічну конкуренцію)» від 19.03.2013 № 2570 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2570&skl=8

6. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» щодо забезпечення доказів у справах, що розглядаються органами Антимонопольного комітету України» від 07.05.2013 за № 2955 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46859

Левчун А.В.

студентка;

Науковий керівник: **Касянюк Т.С.**

старший викладач,

Національний університет

державної податкової служби України

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИФРОВОГО ПІДПISУ

У сучасному світі дуже важко уявити життя суспільства без комп'ютерів, телефонів і інших гаджетів, тому все більшої популярності набирає електронна інформація. Як на мене, електронна інформація з кожним роком все більше витісняє інформацію, яка міститься на паперових носіях, і в цьому є плюси і мінуси.

Слід зазначити, що останніми роками у діловому та повсякденному житті зростає тенденція у обміні електронними даними. У якому можуть брати участь органи державної влади, в тому числі Міністерство доходів і зборів України, комерційні і некомерційні організації, а також громадяни в своїх офіційних і особистих стосунках [5].

Важливу роль та вагомий внесок у висвітленні проблем теорії і практики цифрового підпису відіграли роботи науковців, такі як: М.Т. Білухи «Електронний цифровий підпис бухгалтерських документів», Т.Г. Мельник «Електронний документообіг та електронний підпис», А.В. Шпірко, І.П. Прокопенко «Запровадження та ефективне використання електронного документообігу й електронного підпису в Україні: проблеми, нові можливості, шляхи розвитку» та інші [2, с. 1].

Для визначення правового статусу цифрового підпису та регулювання відносин, які виникають при використанні електронного цифрового підпису було прийнято 22 травня 2003 року Закон України «Про електронний цифровий підпис», в якому визначене поняття, сфера використання та юридична сила електронного цифрового підпису.

Відповідно до Закону, електронний підпис – це дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних. А електронний цифровий підпис – це вид

електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача [1].

Програма електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису на сьогодні активно впроваджується в державних установах і органах державної влади, що істотно розширює можливості застосування електронного цифрового підпису і розвиток електронного документообігу в Україні. Потрібно відмітити, що переважно податкова звітність платниками податків подається у електронному вигляді, так як юридична сила документа, підписаного електронним цифровим підписом, еквівалентна юридичній силі документа на паперовому носії з власноручним підписом правоздатної особи та скріпленого печаткою.

Електронний цифровий підпис наділений основними функціями особистого підпису:

- засвідчує те, що отриманий документ надійшов від особи, яка його підписала;
- гарантує цілісність та захист від спотворення/виправлення підписаного документа;
- не дає можливості особі, яка підписала документ, відмовитись від зобов'язань, що виникли в результаті підписання цього документа [4].

Безпека використання електронного цифрового підпису забезпечується тим, що засоби, які використовуються для роботи з електронним цифровим підписом, проходять експертизу і сертифікацію в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка гарантує неможливість злому та підробки електронного цифрового підпису.

Переваги електронного цифрового підпису:

1. юридична сила електронних документів (електронні документи, які підписані електронним цифровим підписом, і документи з власноручним підписом або печаткою є юридично рівноцінними);
2. конфіденційність і безпека інформації (можливість шифрування документів, що робить неможливим доступ до інформації будь-якої особи);
3. можливість ведення електронного документообігу з державними структурами (при обміні даними з усіма

міністерствами, відомствами, при подачі звітності в будь-які контролюючі органи на території України);

4. удосконалення бізнес-процесів на підприємствах (скорочується об'єм паперової документації, економія часу співробітників і витрат підприємств) [4].

Завдяки електронному цифровому підпису виникла можливість, подання податкової звітності в електронному вигляді, що в свою чергу має багато переваг як для платника податків, так і для податкових органів, зокрема, платники податків..отримують:

1. економію робочого часу платників податків, а також власних коштів на придбання бланків звітних документів;

2. звітність, надіслана до податкового органу електронною поштою через мережу Інтернет із застосуванням посиленних сертифікатів ключів електронного цифрового підпису, не потребує дублювання на паперових носіях, а також їх зберігання;

3. гарантію автоматичної перевірки підготовлених документів на наявність..арифметичних..помилоч..та..описок;

4. оперативне оновлення форматів подання документів в електронному вигляді по телекомунікаційним каналам зв'язку;

5. інформацію щодо стану розрахунків стосовно сплати податків та заборгованості перед бюджетом (податковий орган щомісячно висилає повідомлення про наявну заборгованість перед бюджетом);

6. підтвердження доставки звітності (податковий орган висилає квитанцію про отримання податкової декларації каналами телекомунікаційного зв'язку);

7. конфіденційність..інформації та оперативність обробки отриманої інформації у податковому органі та інші [5].

Отже, подання податкових декларацій в електронному вигляді має багато переваг.

Слід зазначити, що Міністерством доходів і зборів України було підписано Меморандум із компаніями, що охоплюють 80% ринку, які створюють програми, що дозволить їх клієнтам безкоштовно подавати..звітність..до органів.

Дослідивши переваги електронного цифрового підпису, слід не забувати про проблеми, які підлягають вирішенню.

Аналіз чинного законодавства, а саме: Цивільного кодексу України, Закону України «Про електронний цифровий підпис» № 852-IV, Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV, Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» № 2346-III з питань

електронного цифрового підпису свідчить про неузгодженість термінології та визначень, що утруднює його використання в цивільному обороті. У Цивільному кодексі України використовується термін електронний-числовий підпис, у Законі України № 851-IV – цифровий підпис, у Законі України № 851-IV – електронний підпис, електронний цифровий підпис, у Законі України № 2346-III – електронний цифровий підпис. Під час розробки і прийняття зазначених законодавчих актів допущено суттєву помилку – не встановлено функції електронного підпису в цивільному обороті і не визначено його властивості, тобто необхідного ступеня прояву властивостей, що забезпечує виконання таких функцій.

При вирішенні взаємоузгодженості термінів та визначень, а також в частині запобігання обмеження у використанні різноманітних технологій, доцільно врахувати європейські норми та визначення, що викладені в Директиві Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу «Про політику Європейського Союзу щодо використання електронних підписів» від 13.12.1999 р. 1999/99. Таке врахування норм Директиви Європейського Союзу необхідне, оскільки Україна прагне стати членом Європейського Союзу [3, с. 35].

Отже, в Україні створені умови для застосування електронного цифрового підпису. Електронний цифровий підпис – ефективне рішення для всіх, хто хоче використовувати новітні технології та бути успішним. Такий підпис спрямований на спрощення та прискорення документообігу між суб'єктами господарювання, при цьому зміцнюється конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, оскільки прискорюється процедура укладання цивільно-правових та господарських договорів, оформлення експортно-імпортних операцій, надання електронних банківських послуг.

Список використаних джерел:

1. «Про електронний цифровий підпис» Закон України від 22.05.2003 № 852-IV // Відомості Верховної Ради України // – 2013. – № 37. – С. 488.
2. Гринович А.А., Пухальська Г.В. Електронний цифровий підпис: особливості застосування, переваги та проблеми // Вісник Хмельницького національного університету, 2009. – 3 с.
3. Шпірко А.В., Прокопенко І.П. Запровадження та ефективне використання електронного документообігу й електронного підпису в Україні: проблеми, нові можливості, шляхи розвитку // Вісник НБУ, 2005 – 41 с.

4. Акредитований центр сертифікації ключів «Український сертифікаційний центр» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrcc.com/ua/ecp/>

5. Деснянська районна в місті Києві державна адміністрація «Подання звітності мережею Інтернет до податкових органів, Пенсійного фонду України, Державної служби статистики України», 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.desn.gov.ua>

Сокурєнко В.В.

кандидат юридичних наук,

доцент, здобувач,

Національна академія внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

Забезпечення національної безпеки, оборони суверенітету і територіальної цілісності країни є одним з пріоритетних напрямків державної політики, яка досягається з використанням всіх сил, засобів, ресурсів держави. Разом з тим, в її забезпеченні вирішальне значення відведено воєнному потенціалу країни, який формується головним чином в військовому житті суспільства. Забезпечення нашої армії сучасною зброєю викликає сьогодні серйозну клопотаність. Велика частина воєнного оснащення фізично і морально застаріла, при цьому не компенсується новими закупівлями. Визначення концептуальних засад державної політики в сфері оборони України повинно носити цілеспрямований, навіть виборчий, точковий характер.

Серед важливих проблем, які існують сьогодні у сфері оборони, на нашу думку, можна виділити наступні:

- середній вік передових технологій складає 5-7 років;
- станом на сьогодні, оборонний комплекс не може в повній мірі виконувати повноцінно програму переозброєння в необхідні строки;
- недостатність підготовки кваліфікованих кадрів;
- відсутність сучасних приладів та матеріалів в оборонному комплексі;
- відсутність єдності технологічного ланцюга;
- недостатня фінансова забезпеченість досліджуваної сфери;

- недосконалість нормативно-правової бази та інституційного забезпечення оборонної сфери.

Для більш детального вивчення змісту та особливостей державної політики в сфері оборони, на наш погляд, необхідно звернутися до детального розгляду основних закономірностей та основоположних ідей, які складають підґрунтя оборони як структурного елемента оборонно-промислового комплексу.

Принципи державної політики в сфері оборони мають розгалужену систему, засновану на юридичних властивостях правових актів, якими вони закріплені. Узагальнення правових принципів цієї сфери за класифікаційними групами дає можливість впорядкувати їх. В той же час існуюча теоретична основа класифікації принципів не має ідентичності поглядів, саме тому набуває ознак розрізненості на невизначеності.

Разом з тим, взявши до уваги теоретичний поділ принципів права, слід сказати, що державна політика в сфері оборони базується на відповідних принципах, основоположними з яких є конституційні.

Так, до конституційних принципів державної політики в сфері оборони, на нашу думку, варто віднести наступні: верховенство права; законність; рівності усіх людей у своїх правах; гуманізм; демократизм; пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів послуг в сфері оборони, що надаються державою, визначення прав та інтересів громадян та кожного громадянина зокрема найвищою соціальною цінністю.

На нашу думку, необхідність в тлумаченні кожного з вище перерахованих принципів не виникає, адже це загально визнані конституційні принципи, які закріплені в Законі, який має найвищу юридичну силу – Конституції України.

Особливості реалізації державної політики в сфері оборони, визначення її цілей та виконання поставлених завдань, правова регламентація напрямків державної політики в сфері оборони базується на інституціональних принципах, які закріплені в законодавчих актах, наприклад, Закони України «Про оборону», «Про організацію оборонного планування» та інші.

Таким чином, державна політика в сфері оборони, на нашу думку, базується на таких інституціональних принципах:

- 1) масштабності – захисту від небезпек, що виникають при веденні військових дій або внаслідок цих дій, підлягає все населення

України, а також іноземні громадяни та особи без громадянства, що перебувають на території країни;

2) організація і ведення оборони є обов'язковою функцією всіх суб'єктів публічної адміністрації, підприємств та організацій незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, обов'язком кожного громадянина України;

3) заходи щодо підготовки до захисту і захист населення, матеріальних і культурних цінностей від небезпек, що виникають при веденні військових дій або внаслідок цих дій, плануються завчасно, здійснюються, по можливості, у мирний час, нарощуються в загрозований період і доводяться до необхідних обсягів з початком війни або збройних конфліктів;

4) заходи оборони плануються і реалізуються диференційовано, з урахуванням неоднакової очікуваної інтенсивності і вибірковості інтенсивності і вибірковості впливу можливого супротивника по територіям та об'єктам економіки, а також в залежності від оборонного та економічного значення міст і організацій;

5) оборона організується з урахуванням поділу предметів ведення і повноважень між всіма суб'єктами публічної адміністрації, поєднання централізації в управлінні заходами оборони із збереженням за нижчестоящими рівнями необхідної самостійності.

Основними напрямками державної політики у сфері оборони в сучасних умовах є:

1) забезпечення підготовки сучасної оборони до виконання властивих їй функцій в умовах можливих військових дій будь-якого масштабу і всіх форм можливих збройних конфліктів;

2) забезпечення функціонування оборони за принципом стратегічної мобільності, що передбачає поетапне нарощування заходів оборони по часу і території в залежності від рівня вищих загроз, концентрацію сил і коштів у потрібний час і у потрібному місці, наявність мобільних резервів матеріально-технічних ресурсів для першочергового забезпечення постраждалого населення, а також мобільних технічно оснащених сил, що прикривають території, віднесені до груп з цивільної оборони, і організації, віднесені до категорій з цивільної оборони, а також цілі регіони;

3) у мирний час органи управління, сили і засоби оборони залучаються до захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру;

4) формування нормативної правової бази, що регламентує організацію і ведення оборони, фінансування та матеріально-технічне забезпечення заходів оборони;

5) удосконалення системи публічного адміністрування у сфері оборони, включаючи відновлення на всіх рівнях інституту керівників оборони, створення служб цивільної оборони та органів, спеціально уповноважених на вирішення завдань оборони, вдосконалення та підтримання в готовності пунктів управління, розробку на всіх рівнях планів оборони і мобілізаційних планів економіки щодо заходів оборони;

6) вдосконалення сил і засобів в сфері оборони, включаючи реформування військ оборони, пошуково-рятувальної служби, створення системи моніторингу природних, техногенних і військових загроз і небезпек, забезпечення їх постійної готовності до оперативного реагування та ефективного незнання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

7) створення на центральному, регіональному і місцевому рівнях мобільних угруповань сил цивільного захисту;

8) реконструкція систем оповіщення населення з урахуванням сучасних вимог і технічних можливостей та інші заходи;

9) розвиток прогресивних технологій і доцільного відтворення природно-ресурсного потенціалу країни в сфері оборони.

Аналізуючи загальні засади державної політики в сфері оборони слід зазначити, що у забезпеченні обороноздатності і життєдіяльності держави вона виконує три найважливіші функції:

- оборонну – рішенням проблеми збереження людських ресурсів і військово-економічного потенціалу країни;

- соціальну – забезпеченням захисту та життєдіяльності населення, порятунком і наданням допомоги ураженим та постраждалим;

- економічну – збереженням об'єктів, істотно необхідні стійкого функціонування економіки та виживання населення у воєнний час, захистом матеріальних і культурних цінностей, зниженням небезпеки утворення вторинних вогнищ ураження в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Ильинский И. М. ВЛКСМ в политической системе советского общества / И. М. Ильинский. – М.: Молодая гвардия, 1981. – 239 с.
2. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник / О. М. Бандурка – Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 394 с.
3. Кучеренко О. Державна політика: аналіз сучасних політологічних концепцій / О. Кучеренко // Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні : Мат. наук.-практ. конф. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – С. 279-281.

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Маслюк Ю.В.

студент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ
ЗА ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ**

Показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану у країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації потягло за собою поширення злочинності взагалі, у тому числі неповнолітніх.

Досліджуючи причини такого складного явища, як злочинність неповнолітніх, необхідно розглядати всі чинники, які можуть її детермінувати, комплексно, у сукупності, не намагаючись абсолютизувати або виділити один з них. Адже неповноліття – це період, коли молода людина формується як фізично так і психічно, а тому значно легше і більшою мірою підпадає під вплив оточуючого середовища. Неповнолітні користуються особливим захистом держави. Держава розуміє, що неповнолітні в силу свого віку не можуть повною мірою усвідомлювати значення своїх дій, обмежує їх здатність своїми діями набувати права, створювати для себе обов'язки і нести юридичну відповідальність, а також встановлює особливої порядок здійснення їхніх прав. Злочинність неповнолітніх несе за собою негативні явища, які впливають на дітей. Тому, окреслена у статті тема набуває особливої актуальності.

Дослідження злочинності неповнолітніх, застосування та ефективності заходів її запобігання вже здійснюється у закордонній та вітчизняній кримінальній галузі права. Цьому питанню приділяли увагу такі вчені, як Г.А. Аванесов, Ю.М. Антонян, М.М. Бабаєв, Т.С. Барило, І.Г. Богатирьов, М.І. Ветров, В.О. Глушков, В.В. Голіна, В.К. Грищук, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, В.П. Ємельянов, В.Д. Єрмаков, А.П. Закалюк, К.Є. Ігошев, І.І. Карпець, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова,

В.І. Лановенко, Ф.А. Лопушанський, Г.М. Міньковський, В.В. Панкратов, М.І. Панов, А.А. Примаченок, О.Б. Сахаров, І.О. Топольскова, І.К. Туркевич, Н.С. Юзікова, С.С. Яценко та ін.

Стаття має на меті розкрити питання відповідальності та покарання неповнолітніх, з'ясувати таку загальну ознаку спеціального суб'єкта злочину, як вік, по досягненні якого може наставати кримінальна відповідальність, а також проаналізувати особливості цього питання стосовно конкретних видів спеціальних суб'єктів злочинів.

Згідно з ст. 87 Кримінального кодексу «неповнолітніми визнаються особи, яким до часу здійснення злочину виповнилося чотирнадцять, але не виповнилося вісімнадцяти років» закон надає принципове значення віком особи на момент вчинення злочину. Проте слід враховувати, що в ряді випадків слово «неповнолітній» в кримінальному кодексі вказує на осіб, які не досягли повноліття до дня застосування норми. Неповнолітній, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У такому разі суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру. У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності [6, с. 251].

Закон не передбачає щодо неповнолітніх будь-яких спеціальних видів покарання, не передбачених для дорослих злочинців. По відношенню до повної системи покарань, закріпленої у ст. 44 Кримінального кодексу, система покарань, призначуваних неповнолітнім (ст. 88 КК), є скороченою. До неповнолітніх не застосовуються найбільш суворі види покарання (смертна кара і довічне позбавлення волі), а також види покарання, застосування яких не можна або недоцільно з урахуванням їх соціального статусу (позбавлення права займати певні посади, позбавлення звань і нагород, конфіскація майна, обмеження свободи і покарання, які застосовуються до військовослужбовців). Інші види покарання щодо неповнолітніх (окрім позбавлення права займатися певною діяльністю) пом'якшені в розмірах і термінах [1].

Відповідальності підлягають особи у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи (умисне вбивство); проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (згвалтування); проти основ національної

безпеки; проти власності (крадіжка); проти громадської безпеки (бандитизм); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин або заволодіння ними шляхом шахрайства; проти безпеки руху та експлуатації транспорту (незаконне заволодіння транспортним засобом); проти громадського порядку та моральності (хуліганство); злочини у сфері обігу наркотичних засобів; злочин проти авторитету органів державної влади; злочин проти правосуддя; злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (посягання на життя представника іноземної держави) [7, с. 671].

Зазначені злочини становлять значну громадську небезпеку й належать до категорії середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких за кримінально-правовою класифікацією.

Неповнолітнім можуть бути призначені покарання у вигляді:

- 1) штрафу,
- 2) позбавлення права займатися певною діяльністю,
- 3) обов'язкових робіт,
- 4) виправних робіт,
- 5) арешту,
- 6) позбавлення волі на певний строк.

Штраф неповнолітнім призначається в межах до 500 встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або іншого доходу неповнолітнього за період від 2 тижнів до 6 місяців. Закон дозволяє призначати штраф і за відсутності у неповнолітнього доходів і майна, на яке може бути звернено стягнення [6, с. 252]. Штраф, призначений неповнолітньому, за рішенням суду може бути стягнутий з його батьків або інших законних представників (за їх згодою). Це правило здається порушенням принципу особистої відповідальності (особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності тільки за вчинене ним діяння, а не за дії інших осіб), який хоч і не закріплено в законі, проте є одним з основоположних начал кримінального права. Особливо невдалим це правило представляється у ситуаціях, коли функції законного представника покладені на державну установу або коли, за наявності батьків, виховання фактично здійснюється державним або муніципальним закладом [7, с. 672].

Обов'язкові роботи призначаються на строк від 40 до 160 годин, полягають у виконанні робіт, посильних для неповнолітнього, і виконуються ним у вільний від навчання або основної роботи час. Тривалість виконання цього покарання особами у віці до 15 років не

може перевищувати 2 годин на день, а особами у віці від 15 до 16 років – 3 годин на день. При призначенні і виконанні цього покарання слід враховувати, що воно не повинно завдавати шкоди здоров'ю неповнолітнього і порушувати процес навчання.

Виправні роботи призначаються неповнолітнім на строк від 2 місяців до 1 року. При призначенні і виконанні покарань у вигляді обов'язкових або виправних робіт повинні дотримуватися всі норми про охорону праці неповнолітніх, закріплені трудовим законодавством. Ці покарання не повинні перешкоджати реалізації конституційного права кожного на освіту [4, с. 114].

Арешт призначається неповнолітнім, які досягли віку 16 років до моменту винесення вироку, на термін від 1 до 4 місяців.

Позбавлення волі призначається неповнолітнім на строк не більше 10 років і відбуває у виховних колоніях. Неповнолітнім, які скоїли злочини (крім особливо тяжких злочинів) у віці до 16 років, позбавлення волі призначається на строк не більше 6 років.

Закон прямо забороняє призначати покарання у вигляді позбавлення волі неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, а також особі, яка вчинила у віці до 16 років вперше злочин середньої тяжкості [5, с. 238].

Покарання у вигляді позбавлення волі призначаються неповнолітнім за вчинення повторно злочин невеликої тяжкості (на строк не більше 2 років), за тяжкий злочин (на строк не більше 7 років), за особливо тяжкий злочин (не більше 10 років), за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини (на строк до 15 років).

До неповнолітнього, який вчинив злочин невеликої тяжкості, можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру:

1. застереження;
2. обмеження дозвілля і встановлення особливих до поведінки неповнолітнього;
3. передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх змінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу за їх згодою, а також окремих осіб на їх прохання;
4. покладання на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти чи заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;

5. направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк не більше 3 років [5, с. 288].

У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і до неповнолітнього застосовується покарання, визначене вироком суду [3, с. 272].

Отже, проблема злочинності неповнолітніх завжди актуальна для суспільства, адже від того, як вона вирішується, залежить не лише стан і тенденції злочинності у майбутньому, а й моральний клімат у суспільстві в цілому. Кримінальна відповідальність неповнолітніх розглядається як особливий суб'єкт кримінальної відповідальності. Аналізуючи чинне законодавство України відносно неповнолітніх не можуть застосовувати: конфіскацію майна, обмеження волі, довічне позбавлення волі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш, та ін.] ; за загальною редакцією В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доп. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – 1184 с.
3. Логвінова М., Кафарський В. Основи правознавства: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, – 2005, – 568 с.
4. Основи правознавства України: Навч. посіб. / Ківалов С. В., Музиченко П. П., Крестовська Н. М., Крижанівський А. Ф. – Х., Одісей, 2006 – 720 с.
5. Основи правознавства: Навч. посіб. / За заг. ред. П. Л. Гнатенко. – К.: Юридична книга, 2004. – 320 с.
6. Основи правознавства: Навч. посіб. / Під заг. ред. В. П. Пастухова. – К.: Алерта. 2005. – 377 с.
7. Правознавство: Навчальний посібник / За ред. В. В. Копейчикова. – К., Юрінком Інтер, 2006. – 642 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Березанська О.О.

студентка,

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДО РОБОТИ З КОМП'ЮТЕРНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Виникнення, розвиток і впровадження криміналістичних знань в Україні безпосередньо пов'язані з науковою та практичною діяльністю науково-дослідних інститутів Міністерства юстиції України, кафедр криміналістики Київського, Одеського університетів, Харківського юридичного інституту, а також діяльністю експертно-криміналістичних підрозділів Міністерства внутрішніх справ (МВС) України [3, с. 12].

Обсяги інформації в сучасному суспільстві настільки великі, що ефективність звичайних шляхів пошуку, передачі та її обробки стає дедалі нижчою. З появою нових технічних засобів можливості роботи з інформацією якісно змінилися і значно розширилися. Дану проблему дозволяють вирішувати сучасні потужні комп'ютери і засоби зв'язку. У науковій літературі термін «нові інформаційні технології» окреслюється як «сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, обробки, передачі і представлення інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості в управлінні технічними і соціальними проблемами» [4, с. 5].

Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, різних електронних пристроїв), і в зв'язку з цим, поява нових технологій обробки, передачі, одержання і збереження інформації відкриває нові можливості їхнього застосування в процесі розслідування злочинів. Великою

проблемою є неповноцінна та вузька підготовка кадрів для роботи з новітніми комп'ютерними технологіями, адже це кропітка робота з різними видами баз даних та пошукових систем.

Основна соціальна функція вузу – підготовка людини до повноцінної життєдіяльності. Щоб випускник знайшов своє місце в інформаційному суспільстві, він повинен володіти новими інформаційними технологіями, навичками використання комп'ютера як інструмента повсякденної діяльності, в тому числі – інструмента, що допоможе у розслідуванні злочинів. Прищеплюванням знань і навичок використання таких технологій у вузах системи МВС займається кафедра інформаційних технологій, але це можна і потрібно використовувати і в криміналістичному навчанні. З урахуванням задач криміналістичної підготовки слідчих, дані технології повинні бути наповнені предметним змістом у відношенні професійної діяльності і процесу навчання.

Крім вивчення слідчими основних юридичних дисциплін профілюючі знання, вміння та навички можуть бути набуті ними через впровадження нових спеціалізованих дисциплін за такою орієнтовною тематикою, як методика розкриття, розслідування та попередження злочинів інформаційній, комп'ютерній та комунікаційній сфері.

Йдеться про те, що широке розповсюдження комп'ютерних технологій, їх масове використання у різних галузях, в тому числі зі злочинними намірами, створює об'єктивну основу для отримання цінної оперативної інформації, документування злочинних дій певних осіб шляхом прихованого контролю комп'ютерних масивів інформації, повідомлень, що передаються комп'ютерними мережами. Серед оперативно-розшукових заходів особливе місце сьогодні посідають заходи скритого отримання комп'ютерної інформації. Відповідно до чинного законодавства України і відомчих нормативних актів такі дії можуть здійснюватися в рамках проведення відповідних оперативно-технічних заходів.

Однак, з урахуванням специфіки об'єктів, засобів і методів дослідження – це досить складний інструмент ОРД, що вимагає спеціальної підготовки оперативних працівників. Зокрема, вони повинні володіти правовими та організаційними основами проведення зазначених дій, своїми правами щодо зміни чи знищення при цьому комп'ютерної інформації, знати вимоги кримінально-процесуального законодавства щодо процедур отримання та використання цієї інформації в ході проведення окремих слідчих

дій. Крім того, треба бути обізнаними з порядком оформлення завдань і одержання судових рішень на проведення ОРД такого виду, подання їх результатів органу дізнання, слідчому, прокурору чи суду [5, с. 3].

Потребують окремого розгляду питання, пов'язані із засобами, а також тактикою прихованого отримання інформації із захищених комп'ютерних систем. Тому особа, яка досліджує комп'ютер, повинна орієнтуватися стосовно уразливих місць типових механізмів захисту і можливих недоліків в організації їх використання, володіти методикою подолання механізмів парольного захисту, вміти застосовувати засоби і прийоми подолання захисних функцій BIOS, прихованого контролю вмісту екранів відеомоніторів, даних клавіатури й інших периферійних пристроїв ПК, бути обізнаною з порядком оформлення результатів проведення оперативно-технічних заходів.

Крім того, треба знати основи архітектури і функціонування локальних та глобальних комп'ютерних мереж, види мережних протоколів, операційних систем, особливості мережних захисних механізмів, засоби й прийоми дослідження топології та логічної структури мережі: сканування мережних адрес і портів, моніторингу інформаційних потоків, а також вміти виявляти інформаційні ресурси, що представляють оперативний інтерес у відкритих джерелах глобальної мережі Інтернет – у групах новин, на Web-сторінках і серверах, володіти основними методами подолання систем захисту комп'ютерних мереж, знати особливості зняття інформації з технічних каналів зв'язку в локальних і глобальних комп'ютерних мережах.

Особа, що досліджує комп'ютер, також повинна володіти методикою оперативно-технічного супроводження розкриття злочинів у сфері комп'ютерної інформації, знати уразливі місця комп'ютерної системи, методи і засоби несанкціонованого доступу, проблеми розслідування і розкриття злочинів у сфері комп'ютерної інформації, ознаки і засоби виявлення фактів несанкціонованого проникнення в систему, засоби і методи моніторингу та систем оповіщення про факти вторгнення, тактичні прийоми застосування програмних і апаратних пасток, відслідковування і документування дій правопорушника, тактичні прийоми утримання мережного з'єднання з правопорушником, методика застосування спеціальної техніки для документування фактів учинення злочинів у сфері комп'ютерної інформації.

Міжнародна практика роботи правоохоронних органів свідчить, що хороші показники розкриття та розслідування злочинів досягаються, насамперед, за рахунок високої технічної оснащеності підрозділів. Практика боротьби зі злочинністю переконливо свідчить про істотну, а в багатьох випадках виняткову потребу застосування комп'ютерних інформаційних систем і технологій у роботі правоохоронних органів. Вони можуть служити для здійснення інформаційної підтримки в розкритті, розслідуванні, виявленні і попередженні злочинів, встановленні і розшуку злочинців, надавати багатоцільову статистичну, аналітичну і довідкову інформацію, служити інструментом багатьох експертно-криміналістичних програм. Вони також можуть бути ефективним засобом розслідування, виявлення і попередження окремих видів злочинів (особливо – злочинів у сфері інформаційних технологій, низки злочинів у сфері економіки і т.д.). Відповідно, знання і навички використання цих засобів повинні засвоюватися під час підготовки у вузі. Швидке і масове проникнення інформаційних технологій в усі прошарки суспільства, впливає не тільки на законослухняних громадян. Дані переваги (поширеність, інформаційні і технологічні можливості) усе активніше використовуються злочинцями для вчинення нових видів злочинів, удосконалення відомих, для інформаційного «забезпечення» злочинної діяльності і т.д.

За оцінками експертів Міжнародної торгової палати, число злочинів, вчинених за допомогою комп'ютерних технологій зростає прямо пропорційно збільшенню числа користувачів цих технологій. А глобальна, практично ніким не контрольована, система Інтернет стала тією сферою, де злочинність росте найбільш швидкими темпами на планеті [6, с. 173].

Поява таких специфічних проблем, що раніше не стояли так гостро для правоохоронних органів, спричиняє цілий ряд задач комплексного характеру, вирішуваних за допомогою реформування, удосконалення діяльності, організації спеціальних структур, змін у системі підготовки кадрів, у тому числі – у системі криміналістичної підготовки слідчих.

Незважаючи на існуючі проблеми, даний напрямок продовжує розвиватися. Нормативно-правову базу такої роботи складають Закони України «Про національну програму інформатизації» [1] і «Про Концепцію національної програми інформатизації України» [2], а також «Концепція розвитку системи інформаційного

забезпечення органів внутрішніх справ України на 2001 – 2005 роки» і «Програма комп'ютерного інформаційного забезпечення установ МВС України». Практично в усіх відомствах юридичного профілю розроблені і прийняті концепції і програми інформатизації. Такі документи існують у Міністерстві юстиції України, Генеральній прокуратурі, МВС, Конституційному Суді, Верховному Суді, Вищому Арбітражному Суді.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну програму інформатизації» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 181.
2. Закон України «Про Концепцію національної програми інформатизації України» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 182.
3. Біленчук П. Д. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / К82 П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
4. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе / М. И. Жалдак – М., 1989. – 48 с.
5. Хахановський В. Г. Організація підготовки фахівців по боротьбі зі злочинністю у сфері високих технологій / В. Г. Хахановський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – № 3. – С. 201–204.
6. Снігерьев О. П., Волкова Н. Л. До проблеми підготовки фахівців у галузі протидії комп'ютерній злочинності // Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції: Тези доп. Міжнар. наук. – практ. конференції. Ч. II – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – С. 173-177.

Караченцева Є.В.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Метою здійснення комунікації на етапі досудового слідства є отримання інформації, яка необхідна для розслідування справи, зокрема, з таких джерел, як допит свідків і допит підозрюваних у

скоєнні злочину. Проблемним у юридичній науці залишається наявність мовленнєвого впливу та мовленнєвої маніпуляції за допомогою лінгвістичних та мовленнєвих засобів з боку органів дізнання та досудового слідства на показання свідків, підозрюваних потерпілих на стадії досудового розгляду справи.

Для висвітлення проблеми були досліджені роботи таких науковців: Л.В. Павліченко, О.М. Гончарової, Ю.В. Щипіцина, О.В. Оленюк, Т.В. Стасюк, В.В. Фунікової, А.С. Токарської, В. Пушкаш та інших.

Комунікативні відносини та етапі досудового розслідування передбачають можливість отримати якомога більше інформації від опитуваного про скоєний злочин або навіть, за можливості, примусити підозрюваного зробити зізнання у скоєнні злочину, встановити, чи є інформація, яку повідомляє опитуваний, правдивою, і в разі, коли повідомлена інформація не видається правдивою, сприяти тому, щоб опитуваний почав говорити правду [1, с. 152].

Яскравим проявом таких слідчих дій є використання під час допиту навідних запитань та застосування психологічного примусу за допомогою мовленнєвого впливу та маніпуляції. О.М. Гончарова вказує на сучасну проблему використання красномовства для здійснення маніпуляції «оратори намагаються максимально експлуатувати емоції і почуття слухачів для досягнення своєї мети» [2, с. 36].

Як зазначає Ю.В. Щипіцина, маніпуляція – це різновид прихованого мовленнєвого впливу, спрямоване до досягнення власної мети суб'єкта впливу, яка не збігається із намірами і суперечать бажанням та інтересам об'єкта впливу [3, с. 386].

Та О.В. Оленюк говорить про те, що поняття мовленнєвий вплив та маніпуляцію слід розмежовувати. Під час здійснення мовленнєвого впливу адресат завжди свідомий меті адресанта, тоді як маніпуляція – це свідомий вплив на людину з метою підштовхнути її зробити щось (повідомити інформацію), всупереч своєму власному бажанню, думці, початковому намірі [4, с. 237].

Т.В. Стасюк зазначає, що маніпуляція призводить не тільки для отримання потрібної інформації. В основі мовного маніпулювання – властивість мови не тільки відображати свідомість, але й активно впливати на неї. [5].

Таким чином, у ході аналізу мовного матеріалу було виявлено такі специфічні риси дискурсу досудового слідства: нерівні статуси

й нерівні права учасників, добровільність і примусовий характер участі у допиті, підготовленість і спонтанність комунікативної діяльності, конфліктна спрямованість [6, с. 135].

Намагання врегулювати на законодавчому рівні мовленнєві маніпуляції органів досудового розслідування були передбачені у ст. 143, 167, 171 раніше чинного КПК України, за яким заборонялося ставити запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї (навідні запитання) [7].

Науковці вказують на проблеми застосування даної норми права на практиці. Виходячи з відносно вільного формулювання цього поняття, його значення є дискусійним. На сьогодні в криміналістиці та юридичній психології не існує єдиної позиції щодо того, які запитання за своєю сутністю є навідними. Як переконує / О. В. Фунікова, «унаслідок гнучкої лінгвістичної й психологічної структури запитання встановити межі, у яких запитання може вважатися припустимим, а в яких – навідним, складно. У літературі неодноразово наголошувалося на тому, що те саме запитання, поставлене у певній ситуації, може бути і нагадувальним, і деталізуючим, і навідним» [8, с. 102].

Чинний КПК України на сьогоднішній день не передбачає аналогічної норми права, а поділяє докази на допустимі і недопустимі. Знову ж таки не вказує, що навідні запитання є недопустимими доказами [9].

Робимо висновок, що вказана сфера законодавчо не регламентується і не може ніяким чином контролюватися, на перевагу диспути у судовому засіданні адвоката та прокурора.

Вчені намагаються знайти рішення для врегулювання комунікативного процесу на стадії досудового розгляду.

Як зазначає А. С. Токарська, з одного боку, спостерігається конституювання комунікації як основного джерела правотворення, а з іншого, – зростає суспільна необхідність правового регулювання самих комунікативних відносин. Останнє передбачає створення системи вимог до комунікативного процесу в ході досудового слідства. До таких вимог дослідниця відносить: а) суверенності особи як суб'єкта комунікації; б) консенсуальності; в) правової гарантованості свободи комунікації в рамках збереження та не порушення комунікативних прав та свобод іншої особи, що і має бути покладено в основу досягнення компромісних рішень під час досудового слідства [10, с. 160].

Так В. Пушкаш вважає, що потрібно застосовувати комунікативні дії досягнення компромісу. Адже це не лише акти мовленнєво-мисленнєвого морального вчинку, а й, насамперед, знання способів досягнення синергетичної рівноваги у процесі самоорганізації всього суспільства, діалогом між владою і народом, окремими суб'єктами права. вчинення визнаних протиправних дій. Науковець пропонує законодавчо закріпити поняття «компроміс». І дає визначення таким чином: «Компроміс на досудовому слідстві – це угода між учасниками досудового слідства (а саме між слідчим та потерпілими, підозрюваними, обвинуваченими, свідками) на підставі взаємних поступок, укладання якої відбувається у порядку, врегульованому нормами кримінального і кримінально-процесуального законодавства, морально-етичними правилами, із використанням криміналістичних прийомів з метою вирішення завдань кримінального судочинства» [11, с. 340].

З вищезазначеного можна зробити такі висновки:

1) Мовленнєвий вплив та мовленнєва маніпуляція – це різні категорії. Мовленнєвий вплив органів досудового розслідування при допиті свідків, підозрюваного, потерпілого сприяє розслідуванню справи і направлення її у вірне русло, а мовленнєві маніпуляції мають неправомірний характер і ведуть до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників досудового розслідування.

2) Постає питання законодавчого врегулювання діяльності органів досудового розслідування у комунікативних відносинах під час проведення слідчих дій.

3) Проблема визначення категорій мовленнєва маніпуляція, для того щоб чітко встановити допустимі мовленнєві засоби, які застосовуються органами досудового слідства.

Список використаних джерел:

1. Павліченко Л.В. Специфіка сучасного англomовного правничого дискурсу в контексті розгляду матеріалів досудового розслідування / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 37. – 2011. – С. 152–159.

2. Гончарова О.М. Риторика як вербальна маніпуляція: становлення саморефлексії / О.М. Гончарова // Культура і сучасність. – № 2. – 2010. – С. 34–40.

3. Щипіцина Ю.В. Маніпулятивні риси мовленнєвого впливу в текстах етичних кодексів. / Ю.В. Щипіцина // Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка. – Вип. 6. – Ч. 2 – С. 384–392.

4. Оленюк О.В, Вивчення стратегій маніпуляційного впливу в рамках лінгвістичних дисциплін / О.В. Оленюк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – С. 236–240.

5. Стасюк Т.В. Високі технології мовного впливу: лексико-граматичне кодування інформації та її семантична обробка / Т.В. Стасюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrmoval.com.ua/2009/Artcl_35.pdf

6. Павліченко Л.В. Комунікативні стратегії тактики випитування інформації (на матеріалі англomовного дискурсу досудового слідства) / Л.В. Павліченко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 39. – 2011. – С. 135–139.

7. Закон України: Кримінально-процесуальний кодекс України від від 12.01.1961 / Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961 р. – № 2. – Стаття 15.

8. Фунікова О.В. Проблема навідних запитань у тактиці слідчих дій / О.В. Фунікова // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. – Вип. 10. – 2010. – С. 100–105.

9. Закон України: Кримінальний процесуальний кодекс України від від 25.05.2012 // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 37. – Стор. 11. – Стаття 1370. – Код акту 61601/2012.

10. Токарська А.С. Засоби масової комунікації як спосіб удосконалення правової комунікативної діяльності // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – С. 158–164.

11. Пушкач В. Теоретична модель підготовки правників у галузі лінгвоюрисдики / В. Пушкач // Вісник Львів. УН-ТУ Серія філол. – Вип. 50. – 2010. – С. 339-341.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ЮРИДИЧНІ НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 24.12.2014. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,21. Тираж 100. Замовлення № 1214-77.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 399 580
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.